БАН - АРХЕОЛОГИЧЕСКИ
ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
КОМИТЕТ ЗА КУЛТУРА
ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ
КУЛТУРНО - ИСТОРИЧЕСКО
НАСЛЕДСТВО

ОКРЪЖЕН СЪВЕТ ЗА
ДУХОВНО РАЗВИТИЕ
ОКРЪЖЕН ИСТОРИЧЕСКИ
МУЗЕЙ - РАЗГРАД

XXXII НАЦИОНАЛНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ
Разград, май 1987

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1986

БАН - АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ

Комитет за култура - Главна дирекция "Културно-историческо наследство

Окръжен съвет за духовно развитие - Окръжен исторически музей - Разград

X X X I I
НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ
ПО АРХЕОЛОГИЯ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ
И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1986 г.

Разград
1987 г.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: проф. В.Велков (отговорен редактор)
ст.н.с. Р.Катинчаров
ст.н.с. М. Чичикова
ст.н.с. Г.Кузманов
ст.н.с. М. Ваклинова
к.и.н. Здр. Христова
Ст. Стоянов

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРАИСТОРИЯ

Стр.

Н.СИРАКОВ (София) - Международни палеолитни проучвания в Ловешки окръг 21

Св.СИРАКОВА (София) - Разкопки на палеолитното находище в района на с. Муселиево, Плевенски окръг 24

С.ИВАНОВА (София) - Разкопки на къснопалеолитно находище "Чучура" при х. "Орфей" с. Борино, Смолянски окръг 26

Г.И.ГЕОРГИЕВ (София), Ст.ХИЛЕР (Австрия), М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА (Нова Загора) - Българо-австрийски разкопки на селищната могила в Караново, Сливенски окръг 27

В.НИКОЛОВ (София) - Разкопки на неолитното селище Кременик край Сапарева баня 29

П.СТАНЕВ (В.Търново) - Проучвания на неолитна селищна могила Самоводене, Великотърновски окръг 30

Ст.ЧОХАДЖИЕВ (Кюстендил), А.БАКЪМСКА (Перник) - Разкопки на праисторическото селище край с. Гълъбник, Пернишки окръг 32

Ст.ЧОХАДЖИЕВ (Кюстендил), А.БАКЪМСКА (Перник) - Разкопки на раннонеолитното селище в м. "Езерица" - с. Крайници, Кюстендилски окръг 33

Х.ТОДОРОВА, Яв.БОЯДЖИЕВ (София) - Разкопки на неолитното селище "Кременица" край с. Тополница, Благоевградски окръг 35

В.НИКОЛОВ (София) - Разкопки на неолитното селище Слатина в София 37

Л.ПЕРНИЧЕВА (София), И.КУЛОВ (Благоевград) - Разкопки на праисторическото селище край с. Българчево, Благоевградски окръг 38
Р.КАТИНЧАРОВ (София), М.ЛИХАРДУС, Жан-Пол ДЕМУЛ (Париж), Ил.КУЛОВ, М.КУЛОВА (Благоевград) - Българо-френски археологически проучвания на праисторическото селище край с. Ковачево, Благоевградски окръг 39
А.РАДУНЧЕВА (София), Б.КОЛЕВА, О.ТАШЕВА (Пловдив) - Разкопки на енеолитния култов център до с. Долнослав, Пловдивски окръг 41
Ст.ЧОХАДЖИЕВ (Кюстендил) - Разкопки на енеолитното селище в м. "Чардако" край с. Слатино, Кюстендилски окръг 43
Л.НИНОВ (София) - Археозоологични проучвания на праисторическото селище Слатино, Кюстендилски окръг 44
Р.КАТИНЧАРОВ (София), Я.ЛИХАРДУС (Саарбрюкен), В.НИКОЛОВ (София), Ил.ИЛИЕВ (Ямбол) - Българо-немски разкопки на селищната могила при с. Драма, Ямболски окръг .. 47
К.КЪНЧЕВ (София), И.ИВАНОВ, Е.ВЕЛИКОВА, Р.КОЖУХАРОВ (Русе) - Разкопки на Русенската селищна могила 48
Ил.АНГЕЛОВА (Търговище) - Разкопки на обект "Резервата" между селата Еленово и Дриново, Търговишки окръг. 50
Х.ТОДОРОВА (София) - Разкопки на Големия остров при с. Дуранкулак, Толбухински окръг 51
В.ГЕРГОВ (Плевен) - Разкопки на праисторическото селище в м. "Редутите" при с. Телиш, Плевенски окръг... 53

Н.ПОПОВ (Шумен) - Разкопки на селищната могила край гр. Смядово, Шуменски окръг 54
Х.ТОДОРОВА, П.ГЕОРГИЕВА (София) - Разкопки на праисторическото селище в м. "Джугера", с. Ребърково, Врачански окръг 55

ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

СЕЛИЩА И КРЕПОСТИ

Ив.ПАНАЙОТОВ (София) - Археологическа експедиция "Малък Преславец - 1986", Силистренски окръг 58
В.ИПЧЕВА (Велико Търново) - Разкопки на праисторическо селища Хотница-Водопада, Великотърновски окръг.... 59
Р.КАТИНЧАРОВ, В.МАЦАНОВА (България), Н.Я.МЕРПЕРТ, В.С.ТИТОВ, Л.АВИЛОВА (СССР) - Българо-съветски разкопки на селищната могила при с. Юнаците, Пазарджишки окръг.... 60
Р.КАТИНЧАРОВ, Д.ГЕРГОВА (София), М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА (Нова Загора), Д.ГЕНОВ, К.ЛЕЩАКОВ, М.СТЕФАНОВА, В.ДИНЧЕВ, Д.ДИМИТРОВА (София), Ян БЕСТ, Ян СТРОНИК (Амстердам), Х.СУДЗУКИ, Т.СЕКИНЕ, Х.КАМУРО, Я.КИНПАРА, М.ТАО (Токио) - Разкопки на селищната могила при с. Дядово, Сливенски окръг (българо-холандско-японска експедиция) 63
М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА (Нова Загора) - Разкопки на праисторическото селище от бронзовата епоха Овчарица II.... 65
А.ЙОЦОВА (Видин) - Селище от ранната бронзова епоха до с. Градец, Видински окръг 67
Р.КАТИНЧАРОВ (София), А.ЙОЦОВА (Видин) - Селище от късната бронзова епоха до с. Балей, Видински окръг 68

Г.АТАНАСОВ (Шумен) - Тракийско селище в околностите на с. Драгоево 70

Д.ГЕРГОВА (София), Д.ВЪЛЧЕВА (Исперих) - Разкопки в м. "Камен рид" край с. Малък поровец, Разградски окръг 70

А.БАЛКАНСКА, Г.ВЪЗВЪЗОВА (София) - Разкопки при "Манастира" край с. Малък поровец), Разградски окръг..... 72

М.ЧИЧИКОВА (София) с колектив - Крепостта при Водната централа край с. Малък поровец, Разградски окръг 73

В.ВЕЛКОВ, Л.ГЕТОВ, П.ДЕЛЕВ, К.РАБАДЖИЕВ (София), Н. ТАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА, Д.ДРАГАНОВ, Г.РИБАРОВ (Ямбол), Д. СЪСЪЛОВ (Несебър) - Разкопки в Кабиле и неговата околност 75

К.КИСЬОВ (Смолян) - Теренни и сондажни проучвания в землището на селищната система Борино, Смолянски окръг 80

Ив.КАРАЙОТОВ, И.БОНЕВА (Бургас) - Тракийска крепост и могилен некропол край с. Руен, Бургаски окръг....... 82

СВЕТИЛИЩА И НЕКРОПОЛИ

Ал.БОНЕВ (София), Г.АЛЕКСАНДРОВ (Михайловград) - Тракийски култов център в м. "Багачина" край с. Сталийска махала, Михайловградски окръг 86

М.ДОМАРАДСКИ, М.ПЕТРОВА, Ал.ГОЦЕВ (София), М.АНТОНОВА, И.КУЛОВ (Благоевград) - Разкопки на тракийско светилище в м. "Бабяшка могила", с. Бабяк, Благоевградски окръг 87

Б.БЪНОВ (Сливен) - Скално светилище при с. Чокоба, Сливенски окръг 90

Д.АГРЕ (София) - Лесковското градище и некрополът край него, Михайловградски окръг 91

Г.КИТОВ (София), П.ПАВЛОВ (Ловеч) с колектив - Надгробна могила и селища край Смочан и Горан в Ловешки окръг 93

Т.ТОТЕВСКИ (Троян) - Тракийска надгробна могила в гр. Троян 95

В.НАЙДЕНОВА (София), Т.ТОТЕВСКИ (Троян) - Тракийски могилен некропол при с. Орешак, Ловешки окръг 96

Т.СТОЯНОВ (София) - Некропол от старожелязната епоха при с. Свещари, Разградски окръг 97

Г.РАДОСЛАВОВА (Разград) - Наблюдение върху изкопните работи в Гинина могила и разкопки на могила № 23 от некропола край с. Свещари.......................... 99

Г.ГИНЕВ (Търговище) - Тракийски обекти в Търговищки окръг 100

Г.КИТОВ, А.ПЕТКОВ (София), А.САЛКИН (Каварна) - Археология и геофизика в проучването на тракийска надгробна могила край с. Българево, Толбухински окръг 101

Г.КИТОВ (София), Т.БОРИСОВА (Правец) - Обхождане за регистрация на археологически обекти на част от територията на селищна система Правец 102

Г.КИТОВ (София), Д.КАТИНЧАРОВА (Пазарджик) - Тракийска куполна гробница край с. Равногор, Пазарджишки окръг 103

Л.ГЕТОВ (София), Б.НИКОЛОВА (Казанлък) - Разкопки на

тракийска надгробна могила при с. Копринка, Старозагорски окръг 104
Б.ЧАПЪРОВ (Маджарово) - Археологически открития в Маджарската гробница 105
К.КИСЬОВ (Смолян) - Разкопки на тракийски могилен некропол в землището на с. Борино, Смолянски окръг ... 107
Ив.КАРАЙОТОВ (Бургас) - Могилен некропол при Манастира край с. Голямо Буково, Бургаски окръг 110
К.ЛЕЩАКОВ (София) - Теренни обхождания и сондажи в землището на с. Вълчаново, Бургаски окръг 110

АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

В.ВЕЛКОВ, В.НАЙДЕНОВА, Г.КУЗМАНОВ, А.НИКОЛАЕВА, Л.ПАШАНСКИ (България), М.БОЛИНИ, Д.ДЖОРДЖЕТИ (Италия) - Разкопки в римския и ранновизантийски град Рациария (българо-италианска експедиция) 113
М.ЧИЧИКОВА, Ал.МИЛЧЕВА, Е.ГЕНЧЕВА (София), П.ДОНЕВСКИ (Свищов), П.ВЛАДКОВА (Велико Търново), Ст.ПАРНИЦКИ - ПУДЕЛКО, А.БИЕРНАЦКИ (Полша) - Българо-полски разкопки на Римския и ранновизантийски град Нове............ 114
Г.АЛЕКСАНДРОВ (Михайловград) - Разкопки в Монтана ... 119
Т.ИВАНОВ, Е.ГЕНОВА, Г.КАБАКЧИЕВА, Р.ИВАНОВ, Х.ПОПОВА (София), Т.КОВАЧЕВА, С.ЛАЗАРОВА (Плевен) - Разкопки в Улпия Ескус 119
Т.ИВАНОВ, Л.СЛОКОСКА, П.ГЕОРГИЕВ, Р.ИВАНОВ, Г.КАБАКЧИЕВА, Кр.ВАЧЕВА, В.НАЧЕВА, Ст.ГОШЕВ (София), И.ЦЪРОВ, П.ВЛАДКОВА, Цв.ВЪЛКОВ (Велико Търново), А.ПАУЛТЪР, П.СТРЕЙНЧ, М.ДАУСЪН, Дж.ШЕПЪРД, Р.ФОКНЪР, М.БИЙЧ, Д.КЕНЕТ, А.ДАТЪН (Нотингам, Лондон) - Разкопки в Никополис ад Иструм (Българо-английска експедиция). 121
Л.ОГНЕНОВА-МАРИНОВА (София), Ж.ЧИМБУЛЕВА, Д.КОЖУХАРОВ (Несебър) - Разкопки и проучвания в Несебър ..... 127 ✓
Ст.ДАМЯНОВ (София), П.БАЛАБАНОВ (Бургас), К.КАПЕЛКОВА (София) - Разкопки в Деултум 128
Л.ОГНЕНОВА-МАРИНОВА (София), Ж.ЧИМБУЛЕВА (Несебър), В.ПОПОВ (Созопол)-Подводни проучвания в акваторията на южното пристанище на Несебър .... 129 ✓
Х.БУЮКЛИЕВ, Д.НИКОЛОВ, Д.ЯНКОВ, К.КАЛЧЕВ (Стара Загора) - Спасителни разкопки на Централния площад в Стара Загора 130
Е.КЕСЯКОВА (Пловдив) - Спасителни разкопки на източната част на форума на Филипопол 131
З.КАРОВ (Пловдив) - Разкопки на северната част във форума във Филипопол 134
В.ТАНКОВА (Пловдив) - Спасителни разкопки на ул."Мали Богдан" в Пловдив 134
Е.КЕСЯКОВА (Пловдив) - Спасителни разкопки на обект "Базилика - юг" 135
К.МАДЖАРОВ, М.МАДЖАРОВ (Хисар) - Разкопки в Диоклецианопол 137
Л.СЛОКОСКА (София) - Разкопки в Пауталия - Римски терми 138
А.ДИМИТРОВА - МИЛЧЕВА, К.РАБАДЖИЕВ, С.ПЕТРОВА (София) - Разкопки в Никополис ад Нестум 138

РИМСКИ И КЪСНОАНТИЧНИ ВИЛИ И СГРАДИ

И.ЦЪРОВ, Х.ВАЧЕВ, П.ВЛАДКОВА, М.ЦОЧЕВ (Велико Търново) - Спасителни разкопки в с. Камен, Великотърновски окръг 141

Г.КИТОВ, К.ШАЛГАНОВ (София), П.ПАВЛОВ (Ловеч) - Разкопки на вила рустика край с. Смочан, Ловешки окръг.. 142

М.ЛАЗАРОВ,Ив.ВАСИЛЧИН (Варна) - Разкопки на ул."Цар Иван Шишман" във Варна 143

А.МИЛЧЕВ (София), К.КОЙЧЕВА (Габрово), П.ДИМИТРОВ (София) - Разкопки в м. Градът при с.Крамолин, Габровски окръг 144

К.КАЛЧЕВ (Стара Загора) - Спасителни разкопки на ул. "Васил Левски" в Стара Загора 145

Г.КУЛОВ (КЪРДЖАЛИ) - Спасителни разкопки на вила рустика в кв. Веселчани, гр. Кърджали 147

В.БОЖИЛОВА (София) - Антична резиденция при Костинброд 148

В.ЛЮБЕНОВА (Перник) - Разкопки при махала Арбанас край Радомир 149

Л.СТАЙКОВА (Кюстендил), А.ТОНЕВ (Кюстендил) - Спасителни разкопки на антична сграда в с. Пороминово, Кюстендилски окръг 150

СЕЛИЩА, КРЕПОСТИ, ПЪТНИ СТАНЦИИ

В.СТОИЧКОВ (Лом) - Разкопки на кастела Алмус и теренно обхождане на един участък от Долнодунавския лимес. 153

Д.СТАНЧЕВ (Русе) - Разкопки в кастела Ятрус 154

Ц.ДРАЖЕВА (Бургас) - Спасителни разкопки в м."Градището" при с. Лозарево, Бургаски окръг 154

Д.НИКОЛОВ, К.КАЛЧЕВ (Стара Загора), Г.КАБАКЧИЕВА (София), К.СТЕФАНОВА (Казанлък) - Разкопки на късноантично селище при с. Крън, Старозагорски окръг.... 156

Б.БОРИСОВ, М.КЪНЧЕВ (Нова Загора) - Спасителни разкопки на надгробни могили край с. Голяма Детелина в района на комплекса "Марица-изток"............... 156

М.МАДЖАРОВ (Хисар) - Сондажни проучвания на римския път Ескус - Филипопол 158

Г.ЛАЗОВ (София) - Разкопки на късноантичната крепост в м. Спасовица край Белово, Пазарджишки окръг 159

Б.БОРИСОВ (Нова Загора), Р.ГЕОРГИЕВА, М.КРЪСТЕВА, Т.СПИРИДОНОВ (София), Р.СПАСОВ - Разкопки на антично селище в м. "Царичина" край Голямо село, Кюстендилски окръг 160

НЕКРОПОЛИ, ГРОБНИЦИ

Ан.АНГЕЛОВ (Девня) - Спасителни разкопки в м. "Кабата" при гр. Девня (западен некропол на Марцианопол). 161

Д.ТОПТАНОВ (София), А.САЛКИН (Каварна) - Проучвания на некрополи от скални гробници в м. "Яйла" край с. Камен бряг и на нос Калиакра, Толбухински окръг ... 162

К.ГОСПОДИНОВ (Бургас) - Разкопки на тракийски могилен некропол в м. "Водицата", Малко Търново 163

П.ГЕОРГИЕВ (София) - Спасителни разкопки при с. Баня, Пазарджишки окръг 164

Л.СТАЙКОВА, А.ТОНЕВ (Кюстендил) - Спасителни разкопки на могилен некропол в с. Богослов, Кюстендилски окръг 165

Ю.БОЖИНОВА (Благоевград) - Античен некропол край с. Мулетарово, Благоевградски окръг 166

СРЕДНОВЕКОВНА АРХЕОЛОГИЯ

РАЗКОПКИ В ПЛИСКА И МАДАРА

Р.РАШЕВ (Шумен) - Разкопки в дворцовия център на Плиска 169

Д.ГЕОРГИЕВ (Шумен) - Разкопки на север от тухлената сграда в Плиска 170

Л.ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА (София) - Сгради при южния сектор на западната крепостна стена на Плиска 171

Ж.АЛАДЖОВ (София), П.ПЕТРОВА (Шумен) - Разкопки на комплекс "А" (обект 40) във Външния град на Плиска... 172

Ст.СТАНИЛОВ (София) - Селище югоизточно от вътрешния град на Плиска 173

Т.БАЛАБАНОВ (Шумен) - Сондажни проучвания в Мадара... 174

РАЗКОПКИ В ПРЕСЛАВ

Д.ОВЧАРОВ, Ж.АЛАДЖОВ, Н.ОВЧАРОВ (София) - Разкопки на преславската архиепископия 177

М.ВАКЛИНОВА, И.ЩЕРЕВА (София) - Разкопки южно от главните дворцови сгради 178

Т.МИХАЙЛОВА,Ив.ЙОРДАНОВ (Шумен) - Разкопки при "Административната сграда" във Вътрешния град 179

Ст.БОНЕВ (Шумен) - Разкопки на църквата при Южната порта на Вътрешния град 180

Ст.ВИТЛЯНОВ (Шумен) - Разкопки на сградата в Южния сектор на Вътрешния град 181

Т.ТОТЕВ (Шумен), К.ТОТЕВ (В.Търново) - Разкопки върху терасата източно от Дворцовия манастир...... 183

К.ПОПКОНСТАНТИНОВ (Шумен) - Разкопки на църквата и около нея на Чъргобиля Мостич 184

РАЗКОПКИ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Р.АНЧЕВА (В.Търново) - Разкопки на обект 35 на Царевец 187

Т.ОВЧАРОВ (В.Търново) - Разкопки на обект 38 на Царевец 188

Л.КВИНТО (В.Търново) - Разкопки на обект 39 на Царевец 189

А.ПИСАРЕВ, Х.ВАЧЕВ (В.Търново) - Разкопки на обект 40 на Царевец.. 190

К.БОТОВ (В.Търново) - Разкопки на обект 42 на Царевец 192

ГРАДОВЕ, КРЕПОСТИ, СЕЛИЩА

Ст.АНГЕЛОВА (София), О.МАНЧЕВА, Г.АТАНАСОВ (Силистра), В.ПЕНЧЕВ (София) - Разкопки в Националния резерват Дръстър - Силистра 194

Л.ДОНЧЕВА - ПЕТКОВА (София) - Разкопки при с. Одърци, Толбухински окръг 195

М.ДИМИТРОВ (Балчик) - Разкопки върху хълма "Дженни баир" в Балчик 197

Г.ДЖИНГОВ, М.ЙОСИФОВА (София) - Разкопки в Калиакра 198
В.АНТОНОВА (Шумен) - Разкопки на Шуменската крепост 200
Й.АЛЕКСИЕВ (В.Търново), Ив.БЪЧВАРОВ (Г.Оряховица) - Разкопки на крепостта "Ряховец" при Горна Оряховица 201
В.ДИМОВА (София), Ст.ЙОРДАНОВ (Русе) - Разкопки в Червен 203
С.СИМЕОНОВ (Севлиево) - Разкопки на крепостта и външен град "Хоталич" при Севлиево 204
К.Койчева(Габрово) - Късноантична крепост и град в м. Градището при Габрово 206
Ек.МАНОВА (София), М.АСПАРУХОВ (Плевен) - Средновековен град Никопол 207
М.АСПАРУХОВ (Плевен) - Сондажни проучвания в м. Кайлъка при Плевен 208
П.ДИМИТРОВ (София), Б.НИКОЛОВ (Враца) - Разкопки на крепостта Градището при с. Лиляче, Врачанско....... 209
В.ВАСИЛЕВ (София), П.ДИШЕВ (Ботевград) - Боженишки Урвич 209
Ж.ВЪЖАРОВА (София) - Разкопки в м. Младенево търне, при гр. Елин Пелин 210
Ж.ВЪЖАРОВА (София) - Разкопки в м. Манастирчето при с. Горановци, Кюстендилски окръг 211
В.НЕШЕВА (София), Б.ЦВЕТКОВ, Д.СЕРАФИМОВА, Г.СТОЯНОВ, Цв.КОМИТОВА (Благоевград), О.МИЛАНОВА (София) - Разкопки в Мелник.................................. 212
Н.ДАМЯНОВ (Смолян) - Разкопки на Девинското градище, Смолянски окръг 215

М.ВАКЛИНОВА (София), Н.ДАМЯНОВ (Смолян) - Разкопки на крепостта Подвис, Смолянски окръг 215
Р.МОРЕВА (Пловдив), Хр.БАСАМАКОВ(Асеновград) - Разкопки на Асенова крепост........................... 217
Р.МОРЕВА (Пловдив) - Разкопки на "Форум-север" в Пловдив 218
Н.ГИЗДОВА (Пазарджик) - Разкопки на крепостта Цепина... 219
Д.ТОПТАНОВ (София), Г.АБДУЛОВ (Панагюрище), А.МЕЛАМЕД (София) - Разкопки на крепостта "Красен" при Панагюрище 221
Ив.ДЖАМБОВ (Хисар) - Разкопки на Аневското кале при Сопот.. 221
Ст.ЛИСИЦОВ (София), О.МИЛАНОВА (София) - Разкопки на крепостта в гр. Николаево, Старозагорски окръг.. 225
Кр.СТЕФАНОВА (Казанлък) - Сондажни проучвания при с. КръН, Старозагорски окръг............................ 226
И.ЩЕРЕВА (София), П.БЪНОВ, М.РАДЕВА (Сливен), Кр. ВАЧЕВА (София) - Разкопки на крепостта в Сливен ... 228
Б.БОРИСОВ (Нова Загора) - Разкопки на ранносредновековно селище при с. Съдиево, Сливенски окръг....... 229
Ж.АЛАДЖОВ (София), Ц.ДРАЖЕВА (Бургас), Д.МОМЧИЛОВ (Карнобат) - Разкопки на крепостта Маркели при Карнобат 230
Ив.КРАЙЧЕВ (Ямбол) - Разкопки на крепостта край с. Каравелово, Ямболски окръг 232
Д.ОВЧАРОВ (София), Ц.ДРАЖЕВА (Бургас) - Разкопки на крепостни стени в Созопол 232

ЦЪРКВИ, МАНАСТИРИ, МЮСЮЛМАНСКИ КУЛТОВИ СГРАДИ

М.ВАКЛИНОВА (София), В.ТАНКОВА (Пловдив) - Разкопки на Червената черква в Перущица........................ 235

К.МЕЛАМЕД (София), С.КЪНЕВ (Пазарджик), А.МЕЛАМЕД (София) - Църква в м. Църковен рид при с. Нова Махала, Пазарджишки окръг 235

Н.ДАМЯНОВ (Смолян) - Ранновизантийска базилика при с. Барутин, Смолянски окръг 237

П.ПЕТРОВА (Шумен) - Църква при с. Сини вир, Шуменски окръг 239

А.ШОПОВА (Велинград) - Разкопки в м. "Чаерджика" при с. Сърница, Пазарджишки окръг 240

Д.АЛАДЖОВ, Д.БАЛАБАНЯН (Хасково) - Сондажни разкопки в м. "Градището" край с. Черна могила, Хасковски окръг 241

Р.ПОБОРНИКОВА (София) - Разкопки на църквата "Св.Петка" в с. Балша, Софийски окръг 242

Д.ЯНКОВ (Ст.Загора), Кр.СТЕФАНОВА (Казанлък) - Сондажни проучвания на църквата "Св.Параскева" при с. Енина, Старозагорски окръг 244

А.КУЗЕВ (Варна), П.ГЕОРГИЕВ (Шумен), К.ПОПКОНСТАНТИНОВ (В.Търново) - Разкопки на старобългарския манастир при с. Равна, Варненски окръг.................. 245

Я.НИКОЛОВА, М.РОБОВ (В.Търново) - Разкопки на Килифаревския манастир 247

Н.ТАНЧЕВА, Ив.КРАЙЧЕВ (Ямбол) - Разкопки при с. Воден, Ямболски окръг 248

Р.МОРЕВА (Пловдив) - Разкопки в Бачковския манастир 252

В.ДИМОВА, Б.ДИМИТРОВ, Н.ОВЧАРОВ (София) - Разкопки на манастира "Св.Ив.Предтеча"в Созопол 252

Н.ОВЧАРОВ (София) - Средновековен християнски комплекс в Кърджали 253

Зл.ГЕНОВА (В.Търново) - Разкопки в джамията "Ибрахим паша" в Разград 255

НЕКРОПОЛИ

Р.РАШЕВ (Шумен), Ст.СТАНИЛОВ (София), Г.АТАНАСОВ (Силистра) - Ранносредновековен некропол при с. Ножарево, Силистренски окръг 258

В.ЙОТОВ, В.ПАРУШЕВ (Толбухин) - Ранносредновековен некропол в с. Хитово, Толбухински окръг 258

М.ДИМИТРОВ (Балчик) - Прабългарски некропол № 3 в Балчик 260

Л.ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА, Ст.АНГЕЛОВА (София), В.ЙОТОВ (Толбухин) - Ранносредновековен некропол при с.Топола, Толбухински окръг 262

К.МЕЛАМЕД (София), Д.ХАДЖИЕВА (Кърджали) - Разкопки на некропол при с. Седларе, Кърджалийски окръг..... 263

Хр.БУЮКЛИЕВ, К.КАЛЧЕВ, М.ДИМИТРОВ (Ст.Загора) - Некропол при с. Овчарци, Старозагорски окръг.......... 264

И.АНГЕЛОВА(Търговище), Ив.ВАЙСОВ (София), А.КОНАКЛИЕВ (Търговище) - Некропол при с. Дриново, Търговишки окръг 265

А.КОНАКЛИЕВ (Търговище) - Некропол при с. Черковна, Търговишки окръг 266

П.ПЕТРОВА (Шумен) - Некропол от XVII-XVIII в. при с. Сечище, Шуменски окръг.............................. 267

В.БОНЧЕВА (Шумен) - Некрополи при с. Бяла река и Тушовица, Шуменски окръг 268

П.ГАТЕВ (София) - Разкопки на мюсюлмански некропол от XVIII-XIX в. при с. Полковник Савово, Толбухински окръг 269

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ

Т.БАЛАБАНОВ (Шумен) - Теренни обхождания и сондажни проучвания в Новопазарска селищна система 271

А.ПИСАРЕВ, Х.ВАЧЕВ (В.Търново) - Теренни обхождания във Великотърновски окръг 274

Зл.ГЕНОВА (В.Търново) - Обхождания и сондажни проучвания в Разградски окръг 273

Б.БОРИСОВ (Нова Загора), Кр.ЛЕШАКОВ - Експедиция "Марица-изток"'86 275

Р.ВАСИЛЕВ, Ж.АЛАДЖОВ, Н.ОВЧАРОВ, К.МЕЛАМЕД (София), В.МАЦАНОВА, С.КЪНЕВ (Пазарджик) - Теренни обхождания в Баташка селищна система 277

Ст.ЛИСИЦОВ (София) - Теренни обхождания на територията на Бургаски, Толбухински и Шуменски окръг........ 278

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ

А.САЛКИН (Каварна) - Подводни археологически проучвания "Каварна-86"................................... 281

Ив.ИВАНОВ (Варна) - Подводни археологически проучвания на селище "Арсенала" 281

М.ЛАЗАРОВ (Варна) - Подводни археологически проучвания при Поморие.. 283

Ив.КАРАЙОТОВ (Бургас) - Подводни археологически проучвания "Шелф-юг" в залива пред устието на Ропотамо.... 284

М.ЛАЗАРОВ (Варна), К.ПОРОЖАНОВ (София), В.ПОПОВ (Созопол) - Подводни проучвания в залива на Урдовиза.I.. 285

В.ВЕЛКОВ, В.НАЙДЕНОВА, Б.ДИМИТРОВ (София) - Подводни проучвания в залива на Урдовиза. II 287

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Е.БОЖИЛОВА (София) - Палеоекологични изследвания и реконструкция на екологичните условия в миналото на България.. 290

Ц.ПОПОВА (София) - Състояние на палеоетноботаничните проучвания в България............................... 291

Т.СТОЙЧЕВ (София) - Проучвания на графити от пещери при с. Царевец, Врачански окръг...................... 292

ПРАИСТОРИЯ

Николай Сираков (София)

МЕЖДУНАРОДНИ ПАЛЕОЛИТНИ ПРОУЧВАНИЯ В ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

Разкопките и сондажните теренни изследвания в Ловешки окръг се проведоха през периода 25 юни - 5 август под ръководството на Николай Сираков с участие на членовете на групата за палеолитни проучвания от Секция за праистория при АИМ - БАН. По линия на международното сътрудничество участие взеха и полски специалисти от различни научни институти с ръководител Я.К.Козловски, както и френски екип от Института по кватернер в Бордо с ръководител д-р А.Лавил.

През отчетния сезон продължиха разкопките на основните обекти - пещерите Темната дупка и Проходна и бе започнато сондажно проучване извън пещерите и скалните навеси в карстовите полета на микрорайона т.е. в радиус от 3-4 км около основните обекти.

Във входния коридор на пещерата Темната дупка в изкоп ТДII бе достигната дълб. 495-500 см, на която бе завършено разкопаването на най-долния т.е. най-ранни граветски културни нива в пластове 3с и 3д и започна разкриване на пласт 4 със следи от ориняшка култура.

По време на теренните обхождания, през миналите сезони бяха установени на редица места единични кремъчни артефакти с палеолитен характер, където през 1986 г. бяха направени сондажи. В някои от тях се откриха къснопалеолитни артефакти в стратиграфски контекст. Заедно с установените вече пунктове на добив и първична обработка на кремъчна суровина, те очертават по-пълна картина на микрорегионалното заселване с обекти от различен функционален тип. Тези обекти представят отделни сфери на стопанската активност, при това вероятно в зависимост и от сезонните цикли.

В методическо отношение следва да се отбележи особено голямото внимание, което се обръща на интердисциплинарното осигуряване на изследванията. Съществено при това е привличането на специалисти от помощните науки с практически опит и добра теоретична подготовка в областта и на праисторията и методиката на археологическите разкопки. От изключително значение е тяхното непосредствено участие в теренната работа, а не само в лабораторната обработка на материали, проби и данни, събрани от археолози, които често са с недостатъчна или без специална подготовка в тази насока. Нашият експеримент доказа, че ползата от непосредственото интердисциплинарно сътрудничество още в процеса на теренната работа е многостранна:

1. Представителите на помощните дисциплини (геология, петрография, седиментология, палеозология, физика - методи на датиране и пр.) се запознават на място със спецификата на обекта и то в контекста на района.

2. Спорни, сложни проблеми се обсъждат в пряка дискусии с възможност за съобразяване с различни, често неподозирани гледни точки.

3. Всеки от участниците се запознава на практика с теренните методи на другите дисциплини.

4. Археолозите имат възможност да се квалифицират като компетентни ръководители - координатори на цялостното изследване.

Една от целите на нашите интердисциплинарни изследвания е палеоекологическа реконструкция на условията в района през периода на плейстоценското му заселване и разработване на относителна и абсолютна хронология на етапите на това заселване със съответстващите им екологически промени. Важен резултат от работата ни през 1986 г. е по-точното обособяване на фазите на граветското заселване (главно в пещ. Темната дупка) и успешното им абсолютно датиране:

Пласт	Фаза на заселв.	Дълб. см	Културн. интерпр.	Дати C^{14}
3а	I а	250-255	епигравет	13 600±200(Лион 3439)
3а	I б	275-280	"	13 920±480(Лион 3440)
3а	I в	280-290	"	-
3а	II	293-305	"	16 600±300 (Гд 2578)
3а	III	305-320	гравет	24 800±700 (Гд 2581) (20 100±900 (Гд 4028)
3а	IV а	325-340	"	няк нива на заселване
3а	IV б	350-360	"	-
3а	IV в	385-395	"	24 900±510 (Ли 3441)
3в	V	400-420	"	-
3г	VI	427-445	"	-
3г	VII	460-465	"	28 900±1100 (ГД 2580)
3г	VIII	465-475	"	-
4	IX	480-495(?)	Ориняшка к-ра	31 900±1600 (Гд 2354)

По такъв начин влиза в научно обръщение единствената у нас и една от малкото в Югоизточна Европа детайлно поделена и по-прецизно датирана граветска секвенция, обхващаща по-голямата част на късния Вюрм. Това вече е стабилен хронологически репер за изследването на културното развитие и екологическите промени през този слабо проучен досега период, както у нас, така и в съседните райони на Балканите.

Свобода Сиракова (София)

РАЗКОПКИ НА ПАЛЕОЛИТНОТО НАХОДИЩЕ В РАЙОНА НА С.МУСЕЛИЕВО, ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

Археологическите проучвания в този район се проведоха през периода август - септември 1986 г. В тях взема участие всички членове на групата за палеолитни изследвания от Секцията за Праистория при АИМ - БАН.

Съгласно установения план за дългосрочно изследване на района разкопките на муселиевското палеолитно находище продължиха в две основни направления:

1. Стационарни разкопки - съсредоточени предимно в основния изкоп и сондаж "Западен". В основния изкоп разкопките обхванаха сектори Р -U и VV - в и се достигна дълбочина около 550 см. Общо бяха открити около 460 кремъчни артефакти, които типологически се обединяват в следните групи: ядра, отломъци, пластини и люспи от подготовката на листовидните оръдия; оръдия - стъргала, ретуширани отломъци и пр. и групата на двустранно ретушираните оръдия. По-голямата част от тези артефакти бяха открити в пласт ГА, частично в пласт ГВ

и спорадично в пласт FE. През този сезон бе предложен нов метод за разкопаване на льосовите седименти. Същността на този метод се изразява в следното: - непосредствено следване на наклона на склона на палеоповърхностите; - разкопаването се съсредоточава в определен сектор в дълбочина; - допълване на стратиграфски данни за известния и разкопан на предишните сезони северен профил.

С прилагането на новия метод в сондаж "Западен", започна разкриване на палеоповърхността, покриваща останките от археологически нива на широка площ при точно следване наклона на склона и конфигурацията на палеоповърхността. Във всички сектори на този сондаж бе достигната горната граница на културния пласт FA. Общият брой на откритите тук кремъчни артефакти е 124.

2. Теренни сондажни проучвания по терасите на р. Осъм

След дълготодишни теренни обхождания на района, през този сезон се започна сондажно проучване на някои от набелязаните обекти. Първите два сондажа бяха направени в месността "Жабешки камък" с цел:

а) доизясняване и допълване последователността в заселване на района в края на плейстоцена и ранния холоцен

б) изясняване стратиграфията и хронологията на една от най-големите известни у нас праисторически кремъчни работилници с площ около 450 дка.

Със сигурност бе установено, че по-голямата част от археологическия материал е свързана с холоценските пластове.

С.Иванова (София)

РАЗКОПКИ НА КЪСНОПАЛЕОЛИТНОТО НАХОДИЩЕ "ЧУЧУРА" ПРИ Х."ОРФЕЙ" С. БОРИНО, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките на този късноталеолитен обект. Бяха разкопани 40 кв.м, като площта се разшири в южна и западна посока. Бе установено, че в южна посока е достигнато до периферията на находището. В западна посока се наблюдава наситеност на артефакти, т.е. все още не е достигнат по всяка вероятност центъра на обекта. Установени бяха интересни стратиграфски ситуации, свързани със склоновите процеси на ерозия и разместване на пластовете. Също тук бе разкрита и източната част на "струпване",като характерът на концентрацията на материалите дава основание този сектор да се интерпретира като индивидуално работно място. То продължава и в западна посока и влиза във все още непроучената част. На пространство от около 1/2 кв.м бяха разкрити над 20 ядра, няколко оръдия и стотици отломъци, фрагменти и люспи - отпадъци от обработка на ядрата и оръдията. Добитите артефакти доказват тардиграветския характер на ансамбъла. Характерните за тази култура оръдия - тардиграветски пластинки, върхове, оръдията с полушийка, стъргалки резци и пр. са представени предимно във фрагментирано състояние. Съотношението на различните отпадъци от технологичния процес подкрепят изказаното становище за характера на находището - работилница (с преобладаващо производство на тардиграветски върхове), на пребиваващи в района за кратко време групи. Обхождането на района потвърди също и липсата на кремъчни суровини в близост до находището. Предстои окончателно разрешаване на проблема за източника на кремъчни суровини, мястото на първична обработка (в находището липсват разкриващи отломъци) и посоката на движение на групите, носители на представената култура.

Г.И.Георгиев (София), С.Хилер (Австрия), М.Кънчев, Т.Кънчева (Нова Загора)

БЪЛГАРО-АВСТРИЙСКИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА В КАРАНОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

Българо-австрийските разкопки на селищната могила в Караново, Сливенски окръг, се проведоха от 17 август до 12 септември 1986 г. Те се ръководеха от проф. Г.И.Георгиев - от българска страна и от проф. С.Хилер - от австрийска страна. В тях участвуваха М.Кънчев и Т.Кънчева.

Задачата на разкопките през 1986 г. беше следната: 1.Да продължи разкопаването на сектора в южната периферия на могилата, проучван през 1984 и 1985 г., 2. Да се направи сондаж на северния склон на могилата, за да се провери дали е била укрепявана и 3. Да се направят сондажи в черковния двор на селото, за да се потърси некрополът на селищната могила.

В южния сектор беше разкопана площ от 325 м². Към съществуващата квадратна мрежа беше прибавен квадрат Q 17/II, който откъм запад граничи със сектора, разкопаван от В.Миков и Г.И.Георгиев през 1949 г. Тук бяха разкопани малки площи от културните пластове Караново V-II на дълбочина 4,20 м/пластовете Караново VI и VII са разрушени/. Вторият пласт не е изчерпан изцяло.

Установено беше, че между отделните културни напластявания няма хумус, факт, който показва, че селището не е било изоставяно за продължително време. На границата между пласта Караново IV и Караново V се попадна на "мозаичен" под, състоящ се от плътно наредени речни камъчета и керамични фрагменти. Вероятно се касае за под на жилище, който се отнася към етапа Караново IV. Върху него се откриха фрагменти от Караново V.

Пластът Караново IV тук е дебел към 0,70 м. Пластът Караново III съдържа три сигурни строителни нива. От пласта Караново II бяха разкопани само последните три строителни нива.

Откриха се останки от опожарени (Караново III) и от неопожарени (Караново II) жилища, плановете на които не бяха установени. Пещите им, с по една или две подови замазки, са много разрушени. В едно жилище от Караново III (разкопано частично), се откриха основи на питоси (зърнохранилища), около които имаше голямо количество овъглено жито. Проби от него бяха взети за изследване по метода С-14.

И в трите пласта бяха открити характерни за културата им съоръжения и находки, главно глинени съдове и фрагменти.

Важна е констатацията, че във всеки следващ културен пласт ясно личи традиция от предходния пласт, било по отношение на изграждането и вътрешното устройство на жилището, било на формата и украсата на глинените съдове и т.н. Този факт свидетелствува за приемственост в културното развитие на селищата в Караново.

Интересни материали бяха открити в една боклучна яма от Караново III (оръдия на труда, пластични изображения, култови предмети и др.), която пресича пласта Караново II.

Сондажите в черковния двор на Караново, който отстои недалеч от селищната могила, не дадоха очакваните резултати. Намерени бяха само неолитни керамични фрагменти от Караново I и фрагменти от римска керамика и тухли. Последните произхождат от римския кастел, който се намира северозападно от могилата и са донесени тук от поройни води.

Сондажите по северния склон на могилата не са завършени. Досега са открити два паралелни каменни зида от ломени камъни, които изглежда са ограждали мюсюлманското гробище, което се е намирало върху селищната могила.

В.Николов (София)

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРЕМЕНИК КРАЙ САПАРЕВА БАНЯ

През 1986 г. бяха разкопани около 400 кв.м от III строителен хоризонт (отгоре надолу), отнасящ се към средния неолит. Проучването показа, че върху останките на източната половина на последното раннонеолитно селище е било отделено място за буклук. Напластяването от пепелива пръст обхваща приблизително кръгла площ с диаметър не по-малко от 35 м. Дебелината при периферията му е около 0,20 м, а в централната част - до 0,50 м. Южната му периферия беше проучена в сондажния изкоп. В сивочерния пепелен пласт бяха намерени значително количество фрагментирани предмети - хромелни камъни, оръдия на труда, пластични изображения. Между находките са още сърп от еленов рог (без зъбци), голяма зооморфна фигура, фрагментирани култови масички. Събрани бяха и голямо количество полуизгнили клечки от изхвърлени клони. Най-значително е количеството на фрагментите от керамични съдове.

Извън това място беше регистрирана югоизточната част на постройка, заедно с част от основа на огнище. Установени бяха дупките от коловете на цялата североизточна стена (13 на дължина 5,60 м). Близо до огнището, слабо вкопани се намираха два керамични съда и каменен хаван.

Типовете керамични съдове са много близки до тези, установени в горния (също средненеолитен) хоризонт. Облик дават биконичните форми, но със заоблен среден ръб. Повърхността е черна излъскана, сива графитирана или тип блек топед. Намерени са сравнително ниски крачета на съдове и вертикални дръжки с израстък.

П.Станев (В.Търново)

ПРОУЧВАНИЯ НА НЕОЛИТНА СЕЛИЩНА МОГИЛА САМОВОДЕНЕ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

Археологическите проучвания през 1986 г. се поведоха в сектори VI и VII на неолитна селищна могила, разположена в североизточната част на с. Самоводене. Те се явяват продължение на започналите през 1984 г. и продължили и през 1985 г. спасителни археологически разкопки в тази северна част на могилата.

По време на проучванията в сектор VI частично се разкриха 4 пещи и три опожарени жилища от V строителен хоризонт и 2 пещи и следи от подови нива на две жилища от VI строителен хоризонт. Следи от подове и пещи в VII сектор - не се откриха. В жилище № 2 от VI сектор се откриха заработени хромелен камък и хаван, глинено съоръжения с неизвестно засега предназначение, 45 тежести за отвесен тъкачен стан, камена брадва, камена чукалка, една каничка, малко съдче с четири симетрично разположени вължести дръжки и още няколко фрагментирани глинени съда. В същия хоризонт, но извън жилището се откри сърп от еленов рог, частично запазен. В жлеба на запазената част на сърпа се откриха четири кремъчни пластини. Изобщо в Самоводене оръдията на труда от кост са много фино изработени. Една дълга игла в тилната част има пробита дупка. Иглата хронологически се отнася към прехода от ранен към среден неолит. В хоризонт от прехода от среден към късен неолит сърп от еленов рог е преупотребен като амулет. Откритата в Самоводене антропоморфна фигурка с издължена цилиндрична глава има точни паралели в Тракия в култура Караново III-Веселиново. Точни паралели в Тракия, но този път с култура Караново IV-Калояновец имат намерените в пласт от прехода от среден към късен неолит в VII сектор в Самоводене фрагменти от глинени съдове (два броя) орнаментирани с врязан меандровиден орнамент. Върху дъно на съд от същия преходен етап се откри врязан знак. Към същия етап се отнасят и четирите вкопани в терена съдове.

Ст.Чохаджиев (Кюстендил) А.Бакъмска (Перник)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С.ГЪЛЪБНИК, ПЕРНИШКИ ОКРЪГ

Разкопките на праисторическото селище край с. Гълъбник през 1986 г. се проведоха на два участъка - централния сондаж и западното продължение.

Основно работата бе съсредоточена в централния сондаж, където целта беше да се изчерпи културният пласт до стерилен терен. Поради високото ниво на подпочвените води (3,70 м от повърхността) и големия им дебит (200 л/мин) проучваната площ бе намалена до 50 кв.м.

Беше установено, че общата дебелина на културния пласт е 5 м. В разкопавания участък на дълбочина от 4,00 до 5,00 м се откри южният ъгъл на три, строени едно над друго жилища. В тях бяха открити останки от силно разрушени пещи, хромелни камъни и хавани и една дървена конструкция с форма на скара.

Откритите каменни, кремъчни и костни оръдия са малко. Беше намерено голямо количество керамика. Тя не се различава съществено от откритата в по-горните хоризонти на Гълъбник I. За отбелязване е, че силно намалява броят на високите плътни крачета за сметка на ниските триделни столчета. Фината керамика е рисувана с бяла боя с познатите вече орнаменти, като се увеличава количеството на съдовете, украсени с по три успоредни линии. Беше намерен един особено интересен затворен рисуван съд с четири крачета, които в горната си част представляват зооморфни вължести дръжки. Бяха открити няколко култови масички и една глинена лъжица. Материалите от този пласт са идентични с тези от с.Прибой и могат да се поставят в началото на Западнобългарската култура с рисувана керамика Iв.

Западното продължение беше проучвано само в северната му част на дълбочина от 2,35 до 2,70 м. Съоръжения и находки не бяха открити.

Оръдията на труда са от камък и кост. Керамиката е фрагментирана. Фините съдове са украсени с кафява, червена и бяла боя. Най-голям интерес представляват антропоморфните фигурки, които са много разнообразни.

Целта на бъдещото проучване ще бъде да се установи преходът между I и II строителен хоризонт, който засега не е ясен.

Ст.Чохаджиев (Кюстендил), А.Бакъмска (Перник)

РАЗКОПКИ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М."ЕЗЕРИЦА" - С. КРАЙНИЦИ, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Неолитното селище се намира върху тераса на десния бряг на р. Джубрена, десен приток на р. Джерман, североизточно от селото.

През неолитното селище тече поток, системно разрушаващ културния пласт.

В скатовете на дерето бяха оформени четири профила и загладен един естествено образуван профил. Стратиграфията в проучваните участъци от селището е следната:

1. Пласт с наносни материали - дебелина от 1 до 2,70 м.

2. Пласт с кафява пръст - дебелина от 0,75 до 1,20 м.
3. Пласт с черна пръст - дебелина от 0,75 до 2 м.

Наклонът на терасата е около 4,70 % в южна посока.

Разграничени бяха три строителни хоризонта, горните два от които в кафявия пласт, а най-долния - в черния пласт.

Жилищата в най-долния, I хоризонт, са били вкопавани в стерилната глина. Материали от този хоризонт се откриват в черния пласт, който се е получил от разливането на реката и последвалото заблатяване на района. Това е и причината за загиването на това селище.

Горните два хоризонта лежат непосредствено върху черния пласт. Открити са основи на пещи, петна от горели и негорели подове на жилища и др. Двата хоризонта са затрупани с наносен пласт, следствие интензивни денудационни процеси по южните склонове на Верила, продължаващи и днес.

Открити са няколко оръдия на труда, изработени от камък и кост.

Керамиката от I хоризонт се различава съществено от керамиката от горните два. Глината е с примеси от железни окиси и слюда. Съдовете са изработвани с лентеста техника. Цветът на керамиката е светлокафяв. Повърхността едва забележимо е грапава. Най-разпространена е конусовидната форма, но често се среща и сферичната. Дъната са предимно пръстеновидни и имат широка хоризонтална повърхност в горната си част. Интересен е един съд с овалночетвъртита форма и четири къси крачета.

В същия хоризонт бяха открити модел на пещ и фрагмент от женска антропоморфна фигурка.

Материалите от II и III хоризонт представят една фаза от развитието на ранния неолит. Рисуването изключително с бяла боя дава характерния облик на керамиката от тези два хоризонта. Съдовете са украсени по цялата повърхност. Най-често се срещат мотивите от три успоредни линии, спираломеандър, мрежа, широки ленти, линия с долепени точки, разтеглени триъгълници и др.

Материалите от II и III хоризонт имат преки аналогии в Прибой и Гълъбник.

Особено внимание заслужават материалите от I хоризонт. За пръв път в басейна на р. Струма е открит такъв тип керамика. Паралели на тази керамика има в т.н. Ранннокерамичен неолит в Тесалия. Типологическите особености на керамиката от този хоризонт и стратиграфската му позиция спрямо хоризонтите с бялорисувана керамика, доказват, че в Крайници за пръв път е открит етап от ранния неолит, предхождащ степента с бяло рисувана керамика.

Х.Тодорова, Яв.Бояджиев (София)

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ "КРЕМЕНИЦА" КРАЙ С. ТОПОЛНИЦА, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължи проучването на жилище № 2 от неолитното селище "Кременица". Работата бе съсредоточена в квадрати К 14, L 14, L 12, L 11, М 14.

В резултат на разкопките през 1986 г. се потвърди, че

жилището се състои от две части - наземна и вдълбана. Втората част е вкопана на дълбочина 0,60 - 0,70 м в материка. Това помещение постепенно се е запълвало, като периодично подът му е подравняван и трамбован. Именно в това помещение се концентрират всички находки от жилището - както керамичният материал, така и оръдията на труда, идолната пластика и др. Дебелината на отделните пластове е между 0,15 и 0,20 м. Подовите нива се характеризират с тънък пласт зеленикава глина, наситен с хоризонтално положени тънки клонки.

Третият пласт отгоре надолу се разполага само във вдълбаната част. Представлява сив, пепелив пласт, наситен с керамика, животински кости и речни волутъци. Структурата му е аналогична с двата по-горни пласта. Концентрацията на керамичните съдове и фрагменти (предимно в центъра на кв. L 14 и в пл. кв. L 14,2), както и разположението на хромелните камъни (в североизточния ъгъл на кв. L 14) повтарят напълно положението, установено в по-горните пластове. Застъпена е предимно по-грубата, кухненска керамика. Фината и рисувана керамика е малобройна. Между керамиката от трите пласта няма съществени различия.

Проучванията през 1986 г. дават основание да се приеме, че жилище № 2 е съществувало както по времето на III-ти, така и на II-ри хоризонт.

В.Николов (София)

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ СЛАТИНА В СОФИЯ

Проучванията продължиха в сектор II (свободна площ в северната част на селището), където културният пласт е запазен в цялата му дебелина - около 2,50 м. От цялата предвидена за разкопаване площ (около 1 500 кв.м) бяха премахнати всички по-късни отложения. Оказа се, че през централната част на сектора преминава линия от близко разположение колекторни ями, които прорязват целия културен пласт. Ширината им е около 1 - 1,20 м Пак през централната част на сектора преминава плитък кабелен изкоп, който разрушава най-горния раннонеолитен строителен хоризонт. Проучването на останките от това последно неопожарено селище е в началото си, но бяха установени следи от поне три жилища. Сред находките са многобройни тежести за тъкачен стан, оръдия на труда от камък, култови масички, части от антропоморфни и зиоморфни статуетки. Сред силно фрагментираната керамика особен интерес предизвикват фрагментите от рисувани съдове. Орнаментацията им е нанасяна с бяла, кафява и винено-червена боя. Регистрирани са и няколко фрагмента от съдове с полихромна украса - с кафява и бяла боя. Засега най-горният строителен хоризонт в Слатина поставяме в края на втората фаза на ранния неолит в Централнобалканската зона.

Л.Перничева (София), И.Кулов (Благоевград)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С.БЪЛГАРИЧЕВО, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. се проведоха археологически проучвания в северния и южния сектор на обекта. Разкриват се двата най-ранни хоризонта на селището. В южния сектор, на площ 500 кв.м се проучиха ями и вкопавания в терена, датирани към тези най-ранни нива. Вкопаните обекти са имали различни функции, от които се обуславя тяхната големина, форма и характер на напластяванията. В западната част на сектора преобладават ями с големи размери (дълж. 5 - 10 м) с овална или бъбрековидна форма, запълнени с редуващи се прослойки от пепел и глина, както и много фрагментиран керамичен материал. Някои от тях могат да бъдат тълкувани като землянки със стопанска функция. Друга група ями се намират в непосредствена близост с жилищата и отчасти в тяхната площ. Служили са за зачистване на постройките от опожарените деструкции при подновяването им. За същата цел изглежда са били използвани и някои естествени вдлъбнатини на тогавашния терен.

В южния сектор продължи проучването на жилище № 1. Установи се още един по-ранен етап в строителството на жилището, когато западната част на постройката е била вкопана от 0,40 - 0,50 м в терена. След опожаряването в края на този етап, вкопаният сектор е бил плътно запълнен с горели мазилки, нивелиран и, повтаряйки плана с известно разширение на площта е било изградено жилището от втория етап. Вътрешните съоръжения във вкопаната част на постройката са запазени в много добро състояние. В южната му част се разкриха две пещи, едната от които с напълно запазен свод. Пещите са разположени близо една до друга, с различно ориентиране на отворите и имат заоблено-квадратна форма. Северната част на вкопания сектор е оформена като хранилище с правоъгълен план и измазани отвътре стени и допълнителна конструкция от дървени колове. Във вкопаното помещение се разкриха повече от 30 здрави или счупени на място глинени съдове, няколко питоса и голям брой каменни оръдия на труда.

Керамиката от жилището и някои ями от най-ранния етап на селището намира близки паралели с материалите от III етап на ранния неолит, проучен в селищата от района на Перник (Гълъбник III) и ранно неолитния пласт в селището при Сапарева баня, Кюстендилски окръг.

Р.Катинчаров (София), М.Лихардус, Жан-Пол Демул
(Париж), Ил.Кулов, М.Кулова (Благоевград)

БЪЛГАРО-ФРЕНСКИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ КРАЙ С. КОВАЧЕВО, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Българо-френските археологически проучвания се проведоха от 1 септември до 31 октомври 1986 г. на праисторическото селище в м. "Ковачевски подини" край с. Ковачево. В тях взеха участие аспиранти и студенти от Парижкия университет.

Според събраната археологическа информация по време на експедиция Струма'80 и сондажните проучвания, направени през 1981 г. от Л.Перничева бе установено, че животът на селището

е започнал през ранния неолит.

Самото селище заема площ над 20 хектара и е от характерния за района плосък тип селища, разделено на две части от шосето между селата Катунци и Г.Спанчево.

Основната задача на проучване на колектива е да се изследва максимално възможна площ от селището и се установи времето на заселване, продължителността на живот, планировката, бита и културните взаимоотношения със съседните райони.

Работи се в свободната част от селището източно от шосето. През отчетния период бяха разкопани 1 350 кв. м на дълбочина 0,30 м, като в отделни квадрати се стигна на дълбочина до 0,60 - 0,70 м. На практика това се оказа горният пласт, който е разрушен по време на селскостопанска дейност. В потвърждение на това е намереният археологически материал, който има голям хронологически диапазон от ранно неолитната до бронзовата епоха.

В долната част на този пласт в квадрати X_{17}; XI_{17}; XII_{17}; XI_{18}; XII_{18}; XI_{19}; XII_{19}; XIII_{19}; XII_{20}; XIII_{20}; XII_{21}; XIII_{21} и отчасти в XII_{22} и XIII_{22} се разкри концентрация от горели мазилки.

В квадрати $XI_{22,23,24}$; $XII_{22,23,24}$; $XIII_{22,23,24}$; $XIV_{22,23,24}$ и $XV_{22,23,24}$ се разкриха струпани камъни, чието предназначение е все още неясно. Между тях се забелязват редици от камъни, които трудно могат да се свържат в някаква последователност. По-друго е подреждането на камъните в кв. XIV_{20} и XV_{21}, които са оформени в зид с широчина 1,15 м. Запазени са камъните от първия ред. Вероятно става въпрос за строеж от по-късна епоха.

От археологическия материал се установи, че селището е съществувало не само през неолита, а и през бронзовата епоха.

Най-многобройни са фрагментите от керамични съдове. Между характерните фрагменти преобладават рисуваните с бяла боя и с врязани орнаменти. От намерените 206 находки 1/10 се пада на култовата пластика. От каменните оръдия на труда преобладават тесличките с различни размери.

Р.Радунчева (София), н.с. Б.Колева, О.Ташева (Пловдив)

РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНИЯ КУЛТОВ ЦЕНТЪР ДО С. ДОЛНОСЛАВ, ПЛОВДИВСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха археологическите разкопки на енеолитния култов център, съществувал до с. Долнослав, Пловдивски окръг. През този работен сезон беше установено мястото на южния вход на селището и настлания с камъни път, водещ от входа към централната храмова постройка.

В югоизточната част на селището бяха разчистени останки от нова култова сграда. В нея е бил разположен олтар с трапецовидна форма. На четирите му страни е била моделирана по една триизмерна, схематична, антропоморфна, глинена фигура. Едната от тях е била украсена с наниз от 400 мъниста, изработени от черупка на мида денталиум. В предверието към олтара се е издигала разделителна стена, върху която е било представено релефно изображение на мъжка фигура почти в естествен ръст. Върху пода непосредствено под мъжката фигура се е разполагала

хоризонтална олтарна част с пластично представена змия. Опашката й завършва с букрания. Устата е широко отворена, а окото напомня око на човек. В непосредствена близост до тези изображения се откри жертвоприношение от три агънца.

В северозападната част на селището бяха проучени останките от кръгъл храм. Той се е състоял от три концентрични кръга, вкопани на различна дълбочина. Средният кръг е бил заобиколен от ниска стена с груби антропоморфни изображения.

Пак в северната част на селището в една от постройките бе открита голяма букрания, изработена от глина. Непосредствено до нея, върху пода на постройката е имало силно стилизирано изображение на дребно прживно животно и на още едно - видово неопределимо.

Най-голям интерес представлява открития в централния храм, релеф. На него е представена седнала женска фигура. В скута си държи две еднакво големи деца (близнаци). До лявото й рамо е представена змия, отвлекла трета детска фигура. Главата на змията лежи до самия вход на леговището й. В края на паното е представена в негатив мъжка фигура с несъразмерно голяма "корона", от която се подават стилизирани змийски изображения. Релефните фигури са допълнително рисувани с червена охра и черна манганова боя. Запазени са следи от рисуване с малахит. Откъм север и запад релефът е бил ограничен от плитък поукръгъл улей, който води до резонаторна кухина, в горната част на която е представено струпване от стилизирани букрании и части от човешки тела. От основата на релефа към открито огнище са вървели канали, обмазани отвътре с манган. Описаният до тук релеф е част от значително по-голяма композиция.

През този работен сезон бе открито и голямо количество култови предмети на бита.

Ст.Чохаджиев (Кюстендил)

РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М. "ЧАРДАКО" КРАЙ С. СЛАТИНО, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Целта на археологическите разкопки през 1986 г. бе да се проучи южната половина на селището. Проучванията се проведоха в два сектора на обща площ 700 кв.м.

В югоизточния сектор, на площ от 350 кв. м бяха проучени четири строителни хоризонта, като се достигна на дълбочина 1,20 м. В този сектор бе установена южната граница на най-големия по площ - I строителен хоризонт, точно там, където той залягa непосредствено стерилната глина. В този сектор се проучва периферията на селището и по тази причина не попаднахме на останки от жилища, основи на пещи и други съоръжения. Само в IV хоризонт бе разкрит глинобитен подиум от жилище, проучвано през минали сезони в североизточния сектор.

В югозападния сектор бе проучена площ също от 350 кв.м. Там бяха проучени три строителни хоризонта. Достигната бе дълбочина 0,80 м от повърхността. В I и III хоризонти разкрихме две частично опожарени жилища с размери 10/5 м.

С траншея продължи техническото документиране на североизточния профил, като заснетата дължина достигна 65 м.

От оръдията на труда особено внимание заслужават няколкото фрагмента от каменни боздугани, които са единствените пробити каменни оръдия от селището.

Множеството цели и фрагментирани керамични съдове са с позната форма и украса, характерни за II и III степен на ранния енеолит от долината на р. Струма.

От предметите, свързани с духовния живот, заслужават особено внимание трите напълно запазени модела на пещи и "жертвеник" с височина 26 см и врязана украса. От множеството антропоморфни фигурки се откроява главата на мъжка фигурка с портретни черти и добре запазена седяща женска фигурка с врязана украса.

Резултатите от проучванията са свързани главно с установяване границите на селището в южна и северна посока, а така също и с обогатяване познанията ни, относно духовния живот на населението обитавало района в началото на каменномедната епоха.

Лазар Нинов (София)

АРХЕОЗООЛОГИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ СЛАТИНО, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Фауната от праисторическото селище Слатино, Кюстендилски окръг е представена с огромна колекция животински останки.

които наброяват 20 829 фрагмента. Има пет вида домашни животни: говедо, овца, коза, свиня и куче; дванадесет вида диви бозайници: елен, сърна, тур, дива коза, дива свиня, мечка, вълк, лисица, язовец, лъв, бобър, заек и миди: един вид речни миди и два вида морски. Те са събрани върху площ една четвърт от територията на селището.

От съществено значение за жителите на селището са били само бозайниците. Животновъдството наред с растениевъдството е било основен отрасъл в икономиката на селището. За целия период от съществуването му домашните животни са съставлявали 91,25 % от общия брой на костите и 87,56 % от индивидите. Фауната е изследвана по хоризонти. В началния период от живота на селището ловът е бил по-слабо развит. След известни колебания в IV и III хоризонт неговото значение нараства във II и особено в I хоризонт както по броя на индивидите, така и по броя на костите и масата им. Водещ отрасъл в животновъдството е било говедовъдството. Повече от половината от отглежданите животни са били говеда. След тях се нареждат дребните преживни - овце и кози, които са около два пъти повече от свинете. Прави впечатление високият процент на козите. За структурата на животновъдството и неговия дял в икономиката на селището от голямо значение са природо-климатичните дадености на региона. От съществено значение са и редица други фактори, тъй като през различните периоди от живота на селището съотношението между видовете животни се различава. В по-млада възраст са клани предимно мъжки индивиди, за което свидетелстват намерените рогови израстъци от говедо. Кравите са убивани в по-

голямата си част след като са използвани за месо и приплод. Едрият рогат добитък е използван вероятно и като работна сила. Млади агнета и ярета са клани сравнително рядко. В отличие от едрите и дребни преживни кланичната възраст на свинете се характеризира със значително по-голям процент на по-младите животни.

Ловът е имал второстепенно значение в икономиката на енеолитното население от Слатино. Голям интерес представлява находката от лакътна кост на лъв. Костта е счупена по средата. По ръбовете на счупването няма никакви следи от изкуствено загладждане. Следователно костта не е обработвана и не би могла да бъде донесена в селището като оръдие на труда. Освен това, тя е от такава част на тялото, където има значително количество месо. Не би могла да бъде останала към кожата крайна част от животното. Всички данни свидетелстват, че животното е убито в околностите и че през енеолита в този регион са живели лъвове.

В костния материал бяха намерени останки от дива коза. Това е първата находка на дива коза от праисторически и исторически времена у нас.

Лъвът и дивата коза са изключително трудни обекти за ловуване. Убиването им изисква голямо умение, сръчност и опит от страна на ловците. Ловът е подпомагал населението в неговото изхранване. Той е практикуван целогодишно, в т.ч. и през зимата. За това свидетелстват намерените останки от череп на елен с отпаднал рог.

Остеологичните данни свидетелстват, че първите заселници на селището са дошли от райони с развито животновъдство.

Р.Катинчаров (София), Я.Лихардус (Саарбрюкен),
В.Николов (София), Ил.Илиев (Ямбол)

БЪЛГАРО-НЕМСКИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ДРАМА, ЯМБОЛСКИ ОКРЪГ

Разкопките се проведоха през м. септември и октомври 1986 г. В тях участвуваха и студенти от Саарбрюкенския университет (ФРГ). Общата площ, върху която беше работено, е 1 700 кв. м.

Основната дейност беше съсредоточена в довършване на проучването на кръговия окоп. Окончателно беше установено, че той има почти правилна кръгла форма с диаметър около 40 м. Напречното му сечение е трапецовидно, а на места близко до триъгълно. В направените многобройни разрези (общо около 40 за четирите археологически сезона) бяха установени средно по 10-12 запълващи окопа пластове. Намерените материали принадлежат изключително на средната бронзова епоха. Засега найвероятна изглежда интерпретацията на кръговия окоп като култово съоръжение. Проученият кръгов окоп е от изключителна важност не само за бронзовата епоха в българските земи, но и за бронзовата епоха в Югоизточна Европа.

В източната част на разкопаната площ бяха проучени две жилища. Едното принадлежи на култура Караново VI. Има трапецовидна форма. Дългата му ос (И-З) е 6,80 м, западната стена - 4,60 м, а източната - 5,70 м. Второто жилище се отнася към култура Караново V. Има приблизително правоъгълна форма. Дългата му ос (изток - запад) е 7,50 м, а късата - 5,00 м. В югозападната му част са запазени останки от пещ. Входовете и на двете описани постройки са от изток.

К.Кънчев, Д.Иванов, Е.Великова и Р.Кожухаров

РАЗКОПКИ НА РУСЕНСКАТА СЕЛИЩНА МОГИЛА

През 1986 г. започна цялостното проучване на Русенската селищна могила. На площ от 2 605 кв. м и дълбочина 0,35 м бе изчерпан I (XII) строителен хоризонт, който е ненапълно опожарен. Разкриха се изцяло и частично 19 жилища с едно, две, три и четири помещения, от които шест са с апсидни стени. Три сгради в центъра на западната половина са опожарени, вкопани и вероятно двуетажни. Следи от под (жълтозелена глинена замазка и изгнил дървен гредоред) се откриха в почти всички жилища. Разкриха се замазките само на две пещи и следи от основите на 15 други, състоящи се от дребен речен чакъл.

Разчистиха се основите на ограден зид, който е защитавал селището от южната и югоизточната страна. Този зид е строен през бронзовата епоха. Размери: 78 х 2,5 м. Сред масовия керамичен материал преобладават устията с прави, изтънени и заоблени ръбове, следвани от тези, които са профилирани навън и навътре. От орнаментите най-често са използвани барботинния, релефния ръб с пъпки и врязания. С графит е украсена малка част (76 фрагмента) от керамичния материал. Сред дръжките се срещат и "въжестите", които са модифицирани. Намериха се 78 цели, слепени и реставрирани глинени съдове и похлупаци. От съдовете преобладават тези с прав ръб на устието, ниска шия, биконична форма на тялото и равно дъно. Придобит е огромен остеологически материал, сред който впечатляват едрите кости от говедо, свиня, гръбначните прешлени от различни по вид и големина риби и изобилието от черупките на речната мида унио.

От този строителен хоризонт произхождат 2 600 находки от кремък - 1 763, камък - 171, глина - 140, кост-рог - 97, раковина - 50. Оръдията от камък са: тесли - 21, брадви-чукове - 16, чукалки - 35, точила - 33, хромели и хавани - 61 и едно длето. От 1 763 цели и предимно фрагментирани пластини и 183 отломъка са изработени 182 ножа, 132 ножа за стъргане, 120 - резци, 112 странични и 107 челни стъргалки, 74 зъбци за сърп, 45 чукалки, 17 теслообразни оръдия, 7 свредли и 6 пробивача.

Въз основа на керамичния материал, в който се срещат неолитни традиции (модифицирани въжести дръжки, прави и изтънени устия, ниски кухи столчета и високи плътни дъна), както и незначителното използване на графитния орнамент и на базата на други наблюдения отнасяме I (XII) строителен хоризонт към края на ранния халколит и по-точно го синхронизираме с IV строителен хоризонт от селищната могила Овчарово.

Ил.Ангелова (Търговище)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "РЕЗЕРВАТА" МЕЖДУ СЕЛАТА ЕЛЕНОВО И ДРИНОВО, ТЪРГОВИЩКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължи проучването на археологически обект "Резервата". То се извърши на площ 4 дка. По целия терен е премахната орницата, а на отделни места в източната и северната част на терена бе достигната стерилна жълта глина.

В източната част на обекта се проучиха седем ями. Четири от тях се интерпретират като жилищни. Те имат неправилна овална форма и пещ край външната стена. Останалите три са боклучни ями, в които се откриха керамични фрагменти от неолитната култура Караново II и късната бронзова епоха.

В западната част на обекта се откриха части от опожарени наземни жилища, пещи, хромелни съоръжения и каменни хавани. Поради голямата денивелация на терена и силното разместване на пластовете, в деструкциите на тези части от жилища се откриха керамични фрагменти и съдове от неолитната култура Караново III и халколитната култура Поляница.

По протежение на терасата от бронзовата епоха се откриха части от три жилища. Жилищата имат полуапсидна форма. Основите на тези жилища са градени от ломени камъни споени с кал. Размерите им са близки до тези на жилищата, открити тук през 1985 г. Керамиката, открита в тези жилища, намира паралели в късната бронзова култура.

Продължи и проучването на средновековния некропол, чиито погребения нарушават пластовете на всички селища. Разкрити бяха 84 погребения, с което общият брой на погребенията достига 119. Погребалният ритуал е християнски. Мъртвите са полагани по гръб, с ръце кръстосани на гърдите или корема. Общата ориентация е изток-запад с глава на запад. Погребалният инвентар се състои от бронзови сферични копчета, някои от които са посребрени, бронзови обеци, някои от които са посребрени или позлатени и сърмена тъкан при някои от главите. В гроб № 44 е открита монета на цар Иван Александър с Михаил (1331 - 1371 г.), която определя долната граница на некропола към края на XIV в.

Х.Тодорова (София)

РАЗКОПКИ НА ГОЛЕМИЯ ОСТРОВ ПРИ С. ДУРАНКУЛАК, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължи проучването на праисторическия некропол на обект "Нивата" при с. Дуранкулак, Толбухински окръг. Общо за сезона бяха открити и проучени 134 погребения. От тях 122 погребения са от праисторическата епоха (84 неолит и 38 енеолит) и 12 погребения от античната и средновековната епоха.

В типологическо отношение откритите праисторически погребения се делят на следните видове:

1. хокер на дясно (жени) - 6 неолитни; 8 енеолитни
2. хокер на ляво (жени) - 6 неолитни,; 1 енеолитно
3. изпънат по гръб (мъже) - 41 неолитни; 11 енеолитни
4. детски - 8 неолит; 6 енеолит
5. кърмачета - 7 енеолит
6. разрушени погребения - 18 неолитни; 6 енеолитни
7. кенотафи - 2 енеолитни
8. тризни - - 5

В гробовете бе открита керамика, която дава основание 84 от погребенията да се отнесат към култура Хаманджия, а 38 - към култура Варна. Характерна особеност на погребенията от неолитните и ранноенеолитните етапи на култура Хаманджия е присъствието в гробовете на животински черепи и горни челюсти. В някои тризни бяха открити до пет черепа от тревопасни животни. В инвентара на погребенията бяха открити керамични съдове, оръдия от кремък, камък, рог и мед, накити от злато, мед, хематит, черупки от миди спондилус иденталием и пр. Особен интерес представляват откритите в три гроба правоъгълни или с трапецовидна форма костни апликации, които се откриват за първи път.

Проучванията през 1986 г. на некропола показаха съществена социално-имуществена диференциация сред членовете на общината. Докато "богатството" през неолита за дадена личност се изразявало главно в добитък или ловни трофеи, то през енеолита този показател отмира и имуществената диференциация се проследява на основата на погребалните дарове, състоящи се от керамични съдове, накити и преди всичко в метални изделия - медни или златни.

През 1986 г. продължи проучването на пласта от късната бронзова епоха на Големия остров. Бе разчистен района около сграда XV, разположена в западното подножие на острова. Сграда XV има апсидна стена, обърната на север и е с размери 14 х [illegible] м. Западната стена на сградата е глинобитна, с дребни камъни в основата и е опряна в терасиращия циклопски зид, който тук се проследява почти непокътнат на дължина 18 м. Проучената сграда XV се отличава от останалите сгради от селището на бронзовата епоха по своите внушителни размери и особеностите на вътрешната уредба. Сградата е била цялостно ремонтирана неколкократно. Проучването на сграда XV и околния терен ще продължи и през 1987 г.

В.Гергов (Плевен)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В М. РЕДУТИТЕ ПРИ С. ТЕЛИШ, ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

Разкопките имаха за цел цялостно проучване на източния и северен сектор и терена южно от оградения обект.

Проучванията в източния и северен сектор се проведоха на ниво субструкция. Това спомогна за уточняване планировката на жилищата и селището в тази му част.

След откритите находки интерес представляват глинените антропоморфни и зооморфни идоли, запазената сиво-бяла материя в съдовете хранилища,която се оказа глина за отлежаване, медна гривна, изработена с халкички, със запазена закопчалка.

Южно от обекта продължиха проучванията на жилища, датирани от III хоризонт - култура Телиш. Жилищата са изградени върху стерилен терен. Проучени бяха три жилища. Същите са наземни, изградени чрез забити в земята колове, преплетени с пръти и обмазани с глина, т.е. строителната техника се отличава от I и II хоризонт, която е била глинобитна. Жилищата са ориентирани изток-запад с дългите си страни. Имат средна дължина 9 м и ширина 4,5 м. Същите са били опожарени. Дебелината на културния пласт е 0,15 м. Същият е покрит със слой хумус с дебелина 0,20 м. Разкритите жилища представляват затворен комплекс. Откритите находки допринасят за изясняване на редица проблеми, свързани с края на халколита в етнокултурния комплекс Криводол - Салкуца - Бубани и началото на ранно-бронзовата култура.

Н.Попов (Шумен)

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КРАЙ ГР.СМЯДОВО, ШУМЕНСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължи проучването на IV строителен хоризонт в част от западната половина на могилата. Достигната е дълбочина 2,20 м. Напълно или частично бяха разкопани районите на четири от локализираните в предишните сезони жилища и пространството между тях. Сред находките привличат вниманието изящно изработените костени игли, мънистата от кост, от черупки на морската мида CARDIUM и др. Предизвикват интерес целите и недовършени триръби идоли от стъпална кост, намерени в района на жилище № 2, факт, който ни позволява да предположим, че те вероятно са били изработвани във въпросното жилище.

Продължи работата в стратиграфския сондаж в източната половина на могилата. Проучен бе IV строителен хоризонт, като се достигна дълбочина 3,40 м. В източната част на сондажа бяха разчистени останки на част от жилище. Между откритите археологически материали особено място заема колективната находка от накити и оръдия на труда, служили вероятно за изработването им. Намирането й в жилището ни дава основание да предположим, че е възможно да сме попаднали на работилница за изработване на накити.

Проучените находки и масов керамичен материал потвърждават предложената датировка за IV строителен хоризонт, а именно II фаза на културата Коджадермен - Гумелница - Караново VI.

Х.Тодорова, П.Георгиева

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В М. ДЖУГЕРА- С. РЕБЪРКОВО, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

В проучения през 1986 г. сектор (125 кв.м) обектът е еднослоен. Засечени бяха три частично вкопани жилища, едното от които бе изцяло проучено. То е полуземлянка с овална форма. Наземната й част е била изградена от плочести камъни, дървени пръти и глина.

В рамките на жилищата бяха намерени два малки медни слитъка, голямо количество кремъчни оръдия и керамика. Типологическите и технологически характеристики на откритата керамика потвърждават направените въз основа на материалите от сондажа от 1978 г. заключения за релативната хронология на обекта - най-ранния етап на преходния период от енеолита към бронзовата епоха, който бе наречен фаза Ребърково на култура Галатин.

ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

СЕЛИЩА И КРЕПОСТИ

И.Панайотов (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ "МАЛЪК ПРЕСЛАВЕЦ - 1986", СИЛИСТРЕНСКИ ОКРЪГ

През м. юли - август 1986 г. бяха извършени теренни разузнавания по крайбрежието на р. Дунав и спасителни разкопки на обект "Помпена станция" в землището на с. Малък Преславец, Силистренски окръг. В екипа участвуват н.с. Иван Гацов (АИМ - БАН) - проучване на кремъчните ансамбли, ст.н.с. д.р Йордан Йорданов (Институт по морфология - БАН) - проучване на антропологическите материали, к.и.н. Цветана Попова (АИМ - БАН) - проучване на палеоботаническите материали.

1. Обект "Помпена станция" - раннонеолитно многослойно селище. Намира се в СИ част на езерата до дунавския бряг. Откритите оръдия на труда, керамични фрагменти и други материали могат да бъдат отнесени към хронологическия хоризонт на българския рисуван ранен неолит Караново - Чавдар - Кремиковци - Кременик - Градешница - Малък Преславец. През сезона бяха разчистени 19 изцяло или частично запазени гроба. Трупополаганията са в свито положение хокер наляво или надясно, без постоянна ориентация, безинвентарни, разположени в СИ периферия на разрушените от изкопни работи за съвременни строежи неолитни жилищни хоризонти.

2. На 2,5 км източно от Пристанището бяха открити нехарактерни керамични фрагменти от работени на ръка съдове с тъмносив цвят, вероятно от частично разрушено селище.

3. Обект "Пионерски лагер" - селище от късната бронзова епоха.

Намира се на 400 м южно от обект "Помпена станция", на терасата на средното езеро. Бяха открити парчета горели мазилки от жилище, което е унищожено от покачванията на водите на езерото.

В.Илчева (Велико Търново)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ ХОТНИЦА-ВОДОПАДА, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките на праисторическото селище в местността Водопада край с. Хотница, Великотърновски окръг. Селището е разположено на 2,5 км западно от селото, на десния бряг на р. Бохот. Разкопките бяха извършени върху площ от 700 м^2. Изчерпан беше изцяло втори строителен хоризонт на кв. $II_{23,24,25}$, III_{21-25}, $IV_{4,5,10}$, V_{1-10}. Обектът беше разширен на север и на изток с 36 нови квадрата. Започна проучването на първи строителен хоризонт в новите квадрати $VI_{22,24,25}$, $VII_{4,5,9,10}$.

Към първи строителен хоризонт се отнасят разкритите яма$_9$ в кв. III_6 и яма$_{10}$ в кв. III_{21}, пещ № 27 в кв. III_{20} и III_{25}.

На втори строителен хоризонт принадлежат две жилищни ями: яма, разкрита в кв. III_{19} и III_{24} и яма$_{11}$ в кв. III_{16} и III_{21}. Изяснено беше предназначението на вкопаните в стерилната почва глинени съоръжения с цилиндрична или леко бъчвовидна форма, разкопани и през минали сезони. Касае се за вкопани печки за изпичане на хляб, едновременно използвани и за приготовление на храна и отопление. През този сезон бяха открити две от тях. Общият брой на откритите до сега печки е 7.

Намерени бяха оръдия на труда от кремък, камък, кост и рог и голямо количество фрагментирани и някои цели глинени съдове.

Материалите от селището в местността Водопада край с. Хотница намират най-близки паралели с материалите от култура Чернавода$_{I}$ и съдържат някои елементи на култура Чернавода$_{III}$. Селището се отнася към преходния период от енеолита към бронзовата епоха.

Р.Катинчаров, В.Мацанова (България)
Н.Я.Мерперт, В.С.Титов, Л.Авилова (СССР)

БЪЛГАРО-СЪВЕТСКИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ЮНАЦИТЕ, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Продължи проучването на XVI строителен хоризонт в южния сектор на могилата, принадлежащ на културния пласт от бронзовата епоха. Той се разграничава на дълбочина от 5,85 м до 6,30 м. Общата му дебелина е 0,45 м, но в някои участъци достига и до 0,55 м. Хоризонтът се отделя по цялата площ от покриващия го XV строителен хоризонт и е ясно фиксиран от строителните останки на четири жилища (№ 41,42,43 и 44). Точните им планове все още не са установени. Жилищата са наземни, изградени с дървена конструкция. В тях се разчистиха основи на три пещи, четири зърнохранилища, едно голямо кръгло съоръжение, по всяка вероятност служило за обработка

на кост и рог от елен, площадки за сушене на зърно и др.

Особено внимание заслужава замазка на съоръжение, вероятно култово, в жилище № 41. Върху добре излъсканата глинена замазка е представен чрез двойни вдлъбнати успоредни линии, боядисани с черна боя, квадрат със страна 1 м. Подобни съоръжения, но с по-сложни композиционни решения са открити в хоризонтите от ранната бронзова епоха в Дикилиташ (Гърция).

Разчистиха се и две погребения на деца до едногодишна възраст (№ 21 и 22), поставени в урни и положени под пода на жилища № 30 и 32.

Намериха се малко оръдия на труда, изработени от кремък, камък, кост и рог от елен. По-голяма част от тях са работни екземпляри. Открита бе и една игла от бронз.

Керамиката в голямото си количество е фрагментирана. Тя е представена от купи, паници, гърнета, чаши и урновидни съдове. Сред съдовете с особена форма продължават да се срещат най-много аскосите. По-голяма част от керамичните съдове имат широки или тесни плоски, вертикални, дъговидни дръжки. Керамиката е украсена най-често с релефен орнамент. По-рядко се срещат врязаният, набоденият и отпечатъците от различни щампи и резки. Увеличава се значително броят на фините съдове, орнаментирани с канелюра. Този вид украса не е документиран в долните хоризонти на Езеро и другите селища от ранната бронзова епоха у нас, а също така и в Кастанас фаза Iа. Аналогична керамика е намерена в долните хоризонти на ранно бронзовия културен пласт в Дикилиташ. Една значителна част от находките, открити в проучения XVI хоризонт намират преки аналогии с материалите от култура Езеро A_1.

От особено значение за бъдещото проучване на селищната могила е разкритият район на жилище от първото строително ниво на културния пласт от халколита. То лежи непосредствено под XVI строителен хоризонт на културния пласт от бронзовата епоха. Между нивото на жилището от халколита и последния хоризонт от ранната бронзова епоха няма ясно изразен хиатусен слой, така добре документиран в профила на западната и южната страна на сондажа на В.Миков от 1939 г. Районът на жилището има размери 12 на 5 м (70 кв.м - обща площ). В него се разчистиха: един вкопан питос (зърнохранилище), значителни струпвания от цели и фрагментирани глинени съдове (56 бр.), хромелни камъни и три човешки скелета.

Скелетите (един на възрастен индивид и два на юноши № 20,23 и 24) лежат в разбъркания слой от горяла стенна мазилка, пепел въглени, дребни камъни и фрагментирани съдове. Отделни части от скелетите липсват, костите са ронливи, на места личат следи от изгаряне. Всичко това дава основание да се приеме, че в случая нямаме ритуални погребения. Индивидите, по всяка вероятност са жертва на нещастен случай (пожар при нападение или природно бедствие).

Откритите глинени съдове намират аналогии сред керамиката от III фаза на културния комплекс Коджадермен-Гумелница-Караново VI. Особено важно е да отбележим близостта на съдовете по форма и ориентация с керамиката от III фаза на културния комплекс Криводол-Салкуца-Бубани и комплекса Дикилиташ-Слатино.

Резултатите от археологическото проучване на селищната

могила при с. Юнаците през 1986 г. имат важен научен принос з проучването на началния етап на първата фаза на ранната бронзова епоха и прехода от халколита към бронзовата епоха в Тракия.

Р.Катинчаров, Д.Гергова (София) М.Кънчев, Т.Кънчева (Нова Загора), Д.Генов, К.Лещаков, М.Стефанова, В.Динчев, Д.Димитрова (София) Ян.Бест, Ян. Стронк (Амстердам), Х.Судзуки (Токио), Т.Секине, Х.Камуро, Я.Кинпара, М.Тао (Токио)

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ДЯДОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ (БЪЛГАРО-ХОЛАНДСКА-ЯПОНСКА ЕКСПЕДИЦИЯ)

През 1986 г. продължиха разкопките на българо-холандско-японската археологическа експедиция на селищната могила при с. Дядово (окр.Сливенски). Цел на разкопките бе завършване на проучването на III строителен хоризонт и проучването на IV строителен хор. Цялото пространство на могилата е прорязано от средновековни ями.

В западната половина на могилата се откриха следи от жилища и керамика от ранножелязната епоха и единични фрагменти от късната бронзова епоха. В източната половина на могилата бе направено почистване и проучване на пътеките от 1985 г. Изследванията бяха съсредоточени в северозападната част. Проучваше се IV строителен хор.

В западната половина на могилата бе завършено проучването на III строителен хор. Разкриха се части от три жилища и отделни съоръжения - пещи и питоси. Пещите са изградени върху подложка от керамични фрагменти. Личат следи от преустройства.

На нивото на IV строителен хор се разкриха петна от 9 жилища и отделни съоръжения - пещи и питоси, дупки от колове, редици от ломени камъни и др. Жилищата от този хоризонт имат различен план. В кв. J 20 и K_{20}/K_{21} се разкриха жилища с апсидни стени. С правоъгълен план е жилището в кв. J_{23} - K_{23}. Подът на жилището в кв. L_{20} и L_{21} е изграден от гредоред с подновявана два пъти замазка. В жилището Q_{17} - P_{17} се откриха останки от тъкачен стан със запазени тежести IN SITU прешлен за вретено и съдове.

Особен интерес представлява глиненото съоръжение в кв. I_{17}, представляващо глинено умбо заобиколено с 5 дупки от колове. Това е първото известно ни открито глинено съоръжение от този тип.

Намерените урни с детски погребения чрез трупополагане потвърждават съществуването на някои особености в погребалния обичай през бронзовата епоха.

На обекта бе открита в голямо количество разнообразна по форма и украса керамика, характерна за средната бронзова епоха. Интерес представляват намерените съдове с дръжки - израстъци по тялото и на дъното, предназначени за окачване.

Оръдията на труда са изработени от: камък (брадви, брадви-чукове, тесли, гладилки, боздугани), от кремък (стъргалки, ножове), от кост (гладилки, шила, игли) и от рог (мотички). Украшенията са представени от амулети от

камък и глина, костен пръстен, идоли от халколита, модели на колела и фрагменти от старожелязната и бронзовата епоха.

Материалите от селищната могила при с. Дядово намират аналогии в селищната могила от Нова Загора и други обекти от средната бронзова епоха в България.

Разкопките през 1986 г. на селищната могила при с. Дядово дадоха изключително интересни данни за планировката на селищата и облика на културата през средната бронзова епоха.

Изследването на историята на поселищния живот в Новозагорския край като част от проблемата за етногенезиса на траките бе допълнено с данните от сондажните проучвания в землището на с. Богданово в местността "Разсадника" (окръг Сливенски). Бе проверена стратиграфията на тракийското селище от желязната епоха. Заложените два сондажа с размери 7 х 3 м и 5 х 2 м в най-високата част на селището, установиха съществуването на еднослойно селище, чието възникване бе датирано от керамичния материал към началото на ранножелязната епоха. Разкрити бяха останки от жилище - под на жилище, част от огнище и дупки от колове.

М.Кънчев, Т.Кънчева (Нова Загора)

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА ОВЧАРИЦА II

През 1986 г. продължиха спасителните разкопки на праисторическото селище от късния период на ранната бронзова епоха - Овчарица II, с цел да се разширят проучванията в северната и западна част на селището и проучи отбранителната система.

В северната и западна част на селището бяха проучени I и II строителен период на нови жилища. Жилищата имат същата форма, както предишните - полувкопани. В жилище № 4 се разкри основа на пещ, силно разрушена, която се отнася към I период.

Укрепителната система на селището бе проучена от север, изток и отчасти - от юг. От север селището е било оградено от землен ров, достигащ дълбочина до 1,30 м и ширина до 3,20 м. Наблюдават се два периода на изграждането му. Отдолу е бил покрит с чакъл. От изток и юг селището е било оградено от крепостна стена, която не е проучена изцяло от юг и запад. Запазени са само основите на стената. Тя достига обща дължина от 112 м и ширина до 3,80 м. Изградена е от ломени камъни, споени с кал.

На север от рова бяха разкрити две погребения, които се отнасят към късната бронзова епоха и вероятно принадлежат на близко селище от този период, което е било разрушено. Погребенията са хокери с гробен инвентар-чаша и съд тип - кантарос.

Намерената керамика е характерна за този период на бронзовата епоха. Особен интерес са фрагментите, украсени с шнуров орнамент. Намериха се оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог на елен.

Намерените материали имат точни аналогии с тези от: Михалич, Хасковско, Езеро VI-IX хоризонт, Н.Загора -VIII хоризонт, Драма, Ямболско и др.

Разкопките имат значение за изучаване на късния период на ранната бронзова епоха у нас, особено в областта на архитектурата.

А.Йоцова (Видин)

СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ДО С. ГРАДЕЦ, ВИДИНСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. бяха проучени I и II строителен хоризонт в квадратите по линия Д. От продължителната обработка на почвата I строителен хоризонт с деб. 0,10 м е почти изцяло унищожен. Основата му се маркира от няколко силно разрушени части от горели подове на жилища и големи късове опожарена стенна мазилка. Непосредствено под I строителен хоризонт лежи II с дебелина 0,35 м. Основата на хоризонта в отделни квадрати е очертана от дебел слой горяла подова и стенна мазилка, пепел и въглени. Подовете на жилищата са изградени от силно трамбована глина, обилно примесена с пясък и дребни речни камъчета и имат дебелина 0,04 - 0,05 м. В резултат на опожаряване на селището подовете са силно напукани и отухлени. Разчистени бяха и няколко силно разрушени основи на пещи, изградени направо върху подовото ниво.

Сред намерените цели и фрагментирани съдове внимание заслужават паниците със завит навътре ръб на устието, снабдени с хоризонтално пробити тунелести дръжки, които намират близки аналогии с паниците от ранния етап на бронзовата епоха (XIII строителен хоризонт) от селището до с. Езеро, Сливенски окръг. Подобни паници са ни познати и от раннобронзовите култури в Егейските острови и Северозападна Мала Азия. Дълбоките съдчета с дъговидни израстъци, пробити с една и повече дупчици, разположени върху устието са сходни с тези от развитата фаза на "синия Полиохни".

Значително е и количеството на чашките с високи лентести дръжки, еднакви с чашките от пещерата "Магура" и селището Басараби (III фаза на култура Коцофени в Румъния).

Във II строителен хоризонт бе намерено дълбоко съдче с ниска цилиндрична периферия и продълговато, издуто тяло, украсено с шахматно разположени групи от къси резки - украса, характерна за съдовете, принадлежащи към култура Костолац в Югославия.

Тези и други паралели ни позволяват с още по-голяма категоричност да отнесем селището до с. Градец към ранната бронзова епоха и да го синхронизираме с развиващите се паралелно култури Коцофени и Черна вода III (Румъния) и култура Костолац (Югославия).

Р.Катинчаров (София), А.Йоцова (Видин)

СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ДО С. БАЛЕЙ, ВИДИНСКИ ОКРЪГ

Проучването на селището от късната бронзова епоха до с. Балей, бе съсредоточено в най-северозападната му част. Проучени бяха I, II и III строителни хоризонта, разположени непосредствено един над друг и маркирани с едри късове опожарена стенна мазилка и части от силно разрушени основи на пещи. Поради обработка на почвата I и до голяма степен II строителен хоризонт са разрушени и силно разбъркани. В III строителен хоризонт, запазен изцяло бяха разчистени основите на 3 жилища с правоъгълна форма и пещ, близо до задната къса стена.

Сред обилния битов материал внимание заслужават оръдията на труда, изработени от бронз и значителния брой кремъчни ножове с двустранен ретуш.

Глинените съдове в I и II строителен хоризонт са богато украсени с геометрични орнаменти от врязани, вдълбани и набодени линии, често инкрустирани с бяла материя. Значителен е и броят на глинените женски фигурки, силно стилизирани и украсени в стила на керамиката.

В III строителен хоризонт броят на тънкостенните украсени съдове намалява за сметка на грубите, дебелостенни съдове без украса.

Стратиграфските наблюдения в този сектор показват намаляване на дебелината на културните напластявания с около 0,80 м. Строителните хоризонти са по-слабо наситени с битов материал, а жилищата са разположени на по-голямо разстояние едно от друго.

Г.Атанасов (Шумен)

ТРАКИЙСКО СЕЛИЩЕ В ОКОЛНОСТИТЕ НА С. ДРАГОЕВО

Селището се намира на възвишение, издигащо се на 500 м над околния терен. Заема добро стратегическо положение между две долини. На изток пред селището се разстила долина. Укрепителната система има три нива. При всяко ниво личат следи от укрепителни съоръжения. Датира се от края на V до II в. пр.н.е. Разкопаната площ е 65 м². Културният пласт достига на дълбочина от 1,40 до 1,80 м. Установени са два строителни хоризонта.

Намерените материали – занаятчийски инструменти, земеделски оръдия и въоръжение говорят, че селището е било важен икономически и културен център на областта.

От особена важност са намерените за първи път щампи. Те подкрепят идеята за силното развитие на торевтиката във вътрешността на страната.

Д.Гергова (София),Д.Вълчева (Исперих)

РАЗКОПКИ В М. "КАМЕН РИД" КРАЙ С. М.ПОРОВЕЦ, РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките на обекта в м. Камен рид, край с. М.поровец, част от тракийския комплекс "Сборяново". Те се извършиха в северозападната му част, където през 1985 г. бяха разкрити каменен кръг с голям "жертвен камък" в средата и по-малки каменни съоръжения около него. Разширено бе пространството северно и южно от изкопките през 1985 г., с оглед уточняването на границите и планировката на селището от ранножелязната епоха, както и разкриването на нови каменни съоръжения и изясняването на техния характер.

В пространството южно от каменните съоръжения се откриха струпвания на стенна мазилка, животински кости, много керамика и предмети на бита. Следи от силно опожарено жилище бяха намерени в кв. В3III 20,25 – отухлена мазилка, голямо струпване на керамика, фрагмент от подова замазка. В жилището се откриха овъглени зърна и предмети на бита.

Съществуването на друго жилище е маркирано от откритото в кв. С3II 25 огнище с подложка от дребни камъни.

Северно от проучваното през 1985 г. пространство бе изследван личащия на повърхността каменен кръг. Той е изграден от едри камъни, оформящи двете лица и има пълнеж от дребни камъни, примесени с късчета мазилка и безлични фрагменти керамика. Кръгът е с размери 13,70 (С-Ю) х 11,10 (И-З). От североизток има вход, маркиран от големи камъни с шир. 0,90 и 1,25 м. Откриваната около съоръжението керамика принадлежи предимно на ранната желязна епоха, но отделни фрагменти могат да се отнесат към късната желязна епоха.

Разположението на съоръжението в една осева линия с откритият през 1985 г. каменен кръг дават основание да се приеме, че оформят един цялостен комплекс с култов характер. Същевременно еднаквият градеж на новооткритото съоръжение и на каменната оградна стена предполагат, че те са били изградени по едно и също време - IV-III в.пр.н.е.

Разкопките през 1986 г. предоставиха нови съществени данни за облика на селищата в Тракия през ранножелязната епоха. Същевременно те потвърдиха изказаната вече хипотеза за превръщането на обекта в култово място през втория етап от неговото съществуване - IV-III в. пр.н.е.

А.Балканска, Г.Възвъзова (София) с колектив

РАЗКОПКИ ПРИ "МАНАСТИРА" КРАЙ С. МАЛЪК ПОРОВЕЦ
РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките при късносредновековния паметник (Демир баба теке) в района на Свещарската гробница. Резултатите потвърдиха данните получени предните сезони: 1. наличието на керамика от старожелязната епоха (първа пол.на VII в. пр.н.е.); 2. разкриваните културни слоеве като цяло се отнасят към новожелязната епоха с характерните черти за тракийската култура от елинистическия период (втора половина на IV-I в. пр.н.е.).

Изследванията бяха съсредоточени отново върху останките от примитивна глинобитна постройка при главния изкоп в северната част на двора, в подножието на скалните масиви, включени в късния архитектурен ансамбъл. Тези строителни останки лежат в най-ранния установен засега културен слой, белязан със следите на опожаряване, датиран от керамиката в ранноелинистическия период. Изпод отухлената глинена маса на повалени стени и срутен покрив бяха открити елементи от интериора. В ос запад-изток, на разстояние 8,5 м една от друга са разположени две квадратни глинени площадки. Помежду им, на 1 м от западната, върху опалена глинена мазилка на нивото на пода се издига изваяна от глина умбовидна форма с диам. 1 м и вис. при зенита 10 см. Леко издутата повърхност по средата е почти равна, а околовръст е обкръжена от изпъкнала, широка 10 см периферия. Тънък слой ангоба с матова лъскавина и цвят на слонова кост е покривал червената повърхност на печената глина, докато в сърцевината й се е запазил естественият й охрово-жълт цвят. Той има видима връзка с площадките,върху които са запазени следи от подобно светло покритие.

Тъй като умбовидното съоръжение явно няма утилитарен характер и предвид на местоположението му, ние сме склонни да приемем, че тази, доколкото ни е известно, единствена по рода си находка е имала култово предназначение. Тя се явява веществено доказателство за съществувало тук тракийско светилище.

М.Чичикова (София) с колектив

КРЕПОСТТА ПРИ ВОДНАТА ЦЕНТРАЛА КРАЙ С. МАЛЪК ПОРОВЕЦ
РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

Запазените ясни следи от мощна каменна стена, обхващаща площ от около 80 дка и откритите на повърхността археологически материали от IV-III в. свързват крепостта от тракийския комплекс "Сборяново" със Свещарския могилен некропол, което наложи тук да започнат археологически проучвания.

През 1986 г. започна почистването на южната и източната стена с тесен плитък изкоп край външното и вътрешното лице. Заложени бяха и 20 сондажи, напреко на ширината на стената.

Работи се през м. август и с малки прекъсвания през септември до 10 октомври. Разкрити бяха 370 м от стената. Тя е широка от 3,80 до 4,00 м. Външното и вътрешното лице са изградени от по-големи грубо обработени камъни, споени с кал, а пълнежът между тях е от дребни камъни и кал. На южната стена се откри порта. Кули не се очертаха. Стената, чието чело личи на повърхността достига на дълбочина до 0,40-0,60 метра до девствен терен, като следва конфигурацията на терена. Крепостта е разположена на високо равно плато с форма на равностранен триъгълник, обърнат с върха си на север, обиколен от три страни от меандрите на р. Крапинец, към която се спускат стръмни или по-полегати склонове, обрасли с гъста растителност. При почистването на южната и източната стена бе разкрит разнообразен археологически материал, главно местна тракийска керамика, отделни фрагменти гръцка черноирнисова керамика и много дъна, стени и устия от амфори, между които 10 дръжки с печати - 6 тасоски, 3 синопски и 1 от неопределен център. Намерена бе и драхма от Александър Велики и една сребърна монета на Истрос. Датировката на материала от IV-III в. пр.н.е. определя периода на най-интензивен живот на крепостта през елинистическата епоха и показва оживените икономически контакти с Одесос, Истрос и др. Още в началото на разкопките крепостта може да се определи като градски център - столица на държавата на Свещарската династия. Дали това ще се окаже Птолемеевата Даусдава ще покажат бъдещите разкопки.

В.Велков, Л.Гетов, П.Делев, К.Рабаджиев (София),
Н.Танчева-Василева, Д.Драганов, Г.Рибаров (Ямбол),
Д.Съсълов (Несебър)

РАЗКОПКИ В КАБИЛЕ И НЕГОВАТА ОКОЛНОСТ

През 1986 г. продължават редовните разкопки в тракийския град Кабиле и в неговата околност.

1. Акропол на Кабиле("Зайчи връх")(В.Велков)

При разчистванията на централната равна част на акропола се очерта изсечена в скалната основа пътека, която образува кръг. Той включва двете пресичащи се под прав ъгъл известни вече пътеки - водещата през южния вход и минаващата перпендикулярно към нея покрай скалите. Вероятно в ранната елинистическа епоха тази пътека се запълва с каменни блокчета и се оформя калдаръмена площадка. По това време вероятно тук е издигнат някакъв навес (или малка сграда). Открити са голям брой нападали тегули, които паднали към ъглите оформят и евентуалните размери на този навес - няколко десетки квадратни метра. На този период принадлежаха много фрагменти от елинистическа керамика, амфорен печат от о-в Родос с надпис "Паузаниа". След нейното разрушаване, тук други градежи не е имало.

Минаващата в кръг "пътека" е заобикаляла голямата източна скала (от дясно на влизащия през входа от юг) и завършва в началото на южния вход.

Източно от тази скала, между нея и високия скален блок на спускащия се стръмно склон бе открита "яма", изпълнена с натрошена керамика. "Ямата" е изградена от каменни блокове, като са използвани и части от странични скали. Оградено е пространство шир. към 1,20 м, дълж. 1 м (дългите страни в посока север-юг). То е разполовено с каменен зид, така че се получават две правоъгълни "ями" шир. до 0,60 - 0,64 м. В източното малко фрагменти от елинистическа тара и дъно на кантарос с черен фирнис (IV век). Западното бе пълно с натрошени амфори, глинени кани и гърнета. По преобладаващия брой от открити дръжки от амфори може да се добие впечатление, че тук са били хвърляни само дръжките, защото останалите части от амфорите не бяха открити. Почти липсват фрагменти от местна керамика. Почти напълно запазена се откри каничка (вис. 0,18 м с диам. на дъното 0,08 м). Открита бе дръжка на амфора с печат "Архемах" и представена предница на кораб. Печатът е от о-в Самос.

През 1986 г. бе разчистена и ярко се очерта пътеката, която е водела от селището по северния склон на "Зайчи връх" до разкритото изцяло малко светилище, разположено над "източния вход".

2. Кабиле от елинистическата епоха (Л.Гетов, К.Рабаджиев, Н.Танчева-Василева)

В сектор IX продължиха започналите по-рано проучвания, където през 1985 г. бе достигната максималната за обекта дълбочина от 3,60 м. Културният пласт от елинистическата епоха в един от квадратите бе проучен сондажно и бе достигната максимална дълбочина от 5 м. Тук бе открита и яма, при изчерпването на която бе достигната максимална дълбочина от 6,00 м.

В елинистическия пласт от останалата част на сектора бяха открити и разчистени девет ями, с конична и цилиндрична форма и различна дълбочина (от 0,40 м до 1,40 м и диам. от 1,30 до 1,95 м). Най-многоброен и разнообразен материал от тази епоха съдържаше яма 7 - фрагментирани и изцяло запазени съдове; аскос, кантароси, тежести за стан, монети на Антиох, съдове, работени на ръка. Предназначението на ямите засега остава неясно. Разположени са на различна дълбочина, две от тях се застъпват, някои от тях са предварително опалени. Разположени са в ограничен участък (Л.Гетов, К.Рабаджиев).

При консервацията на обществена сграда II във военния лагер се наложи да се копае под подовото й ниво. Сондажите показаха, че сградата лежи или по-скоро запечатва "керамичен квартал", състоящ се от пещи за битова и строителна керамика, както и жилище към него. Две от пещите бяха открити преди няколко години. През 1986 г. бяха открити две нови пещи. При едната бе запазена част от горната камера със скарата и каничка вътре, а от втората бе запазено само огнището. От пещите произхождат множество фрагменти керамика от елинистическата епоха, както и от ранножелязната. Открит бе един цял съд и инструмент за нанасяне на украса. Откритите фрагменти керамика поставят хипотезата за по-ранна датировка на керамичните пещи (Н.Танчева-Василева).

3. Римски и ранновизантийски Кабиле. Военен лагер

а) Сондажи в сектор V (Л.Гетов, К.Рабаджиев)

Проучванията в сектор V обхванаха площ от 400 кв.м западно от открития римски хореум. Бяха изчерпани в северната част на сектора пластовете от късната античност и римско време, а в южната - само късноантичния пласт. Липсват сигурни строителни останки (от сгради), освен разпръснат в насипа строителен материал - строителна керамика и хоросан. Без по-късни намеси е само пластът от римско време. В южния участък на сектора се откриха 9 гроба от средновековната епоха, вероятно част от разположения в непосредствена близост некропол. Под гробовете (на дълб. 1,00 м) в границите на четири работни квадрата бе попаднато на разрушена покривна конструкция от сграда, която попада в пласта от I-III век от н.е. Предстои разчистването на този участък през 1987 г.

б) Ранновизантийска базилика във военния лагер

(Н.Танчева-Василева)

При археологически проучвания бе открита базилика с

издължен план. Съотношението между дължината и ширината е 3:1 в полза на дължината. Базиликата е с еднопространствен притвор. Югозападно от притвора се очертава вътрешен двор. Подът на притвора и наоса е покрит с тухли, местно производство с различна маркировка - диагонални линии, прави и извити, вписан в кръг кръст и др. Планът на базиликата с издължения наос, керемидите, открити по протежение на дължината на сградата, дебелината на зидовете показват, че покривът е бил двускатен. Полукръглата и плитка апсида, тесния и неразчленен притвор и удължения наос отнасят базиликата към първата половина на V век. Открити са множество фрагменти керамика от V-VI век, както и фрагменти от колони и капители. Интересна подробност е, че върху хоросанова фугова замазка на вътрешната северна страна на притвора бе открит чертеж - планът на базиликата.

4. Некрополи на Кабиле (П.Делев)

Бе започнато проучването на две неголеми надгробни могили в местността "Иван Йордановата могила" на северния склон на Зайчи връх, около 800 м западно от западната порта на елинистическия град. В по-голямата от тях (№ 1) са разкрити пет вторични погребения, разположени в южната й периферия. Две от тях са безинвентарни детски погребения в керемидени гробчета, а останалите три са с трупоизгаряне на място в големи ями. Сред останките от гробния инвентар фигурират бронзови монети (една на Комод, една на Марк Аврелий или Каракала и една неопределена), бронзова ситула, различни керамични съдове, глинени лампи, острие на железен нож, железни гвоздеи, кабъри от войнишки обувки и др.

В могила № 2 е разкрито едно вторично погребение с изгаряне на място в голяма яма, от което произлизат бронзов пръстен-ключ, две бронзови игли за коса, керамични съдове. Насипът и на двете могили е наситен с културни материали, най-ранните от които се отнасят към третата четвърт на I хил. пр.н.е. (фрагментирана антическа чернофирнисова керамика, бронзова фибула тракийски тип), а най-късните - към IV век от н.е. (бронзови монети на Лициний и Теодосий I). Всички проучени погребения могат да бъдат отнесени към II-III век от н.е. Проучването на могилите не е завършено. Тези, както и предишни находки потвърждават поставената вече хипотеза, че част от некропола през римско време е бил разположен именно тук в западния район, западно от елинистическата крепостна стена.

К.Кисьов (Смолян)

ТЕРЕННИ И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В ЗЕМЛИЩЕТО НА СЕЛИЩНА СИСТЕМА БОРИНО, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

През м. септември 1986 г. бяха извършени теренни обхождания на селищна система Борино и сондажни разкопки в м. Извора, с цел изготвяне на пълна археологическа карта на района.

Бяха регистрирани и картографирани пет селища от късната бронзова епоха в района на селата Гьоврен, Грохотно и

чаша. Откритите керамични фрагменти имат кафява или черна повърхност. Украсата се състои в щамповани и врязани геометрични фигури. При много от тях е запазена инкрустация с бяла паста. Дебелостенните съдове са украсени с релефни, прещипнати ленти, плитки ямички и релефни издатини.

В околностите на с. Борино, резерват "Кастраклий" беше открито временно, пещерно обиталище от I фаза на ранножелязната епоха. Пред входа на пещерата се откриха керамични фрагменти и част от голяма чаша с черна, излъскана повърхност с врязана геометрична украса. Във вътрешността на пещерата се откриха фрагменти от атическа керамика.

Събраният подемен материал установи наличието на две селища от края на ранножелязната епоха в околностите на с. Борино и Ягодина. Откриха се малка чашка, долната част на каничка покрита с графит и три глинени тежести за вретено с биконична форма.

В м. Св.Илия над с. Ягодина беше регистриран некропол състоящ се от 5 малки надгробни могили. Керамичните фрагменти открити в една от тях, разрушена при построяването на телевизионен ретранслатор, отнася некропола към преходния период между късната бронзова и ранножелязна епоха.

В м. Извора край с. Борино беше заложен сондаж с размери 5 х 10 м в посока изток-запад с цел изясняване характера и хронологията на регистрираното по-рано каменно съоръжение. Установи се наличието на нов тип гробен комплекс от края на античността в Смолянски окръг. Гробното съоръжение представлява комплекс от каменни кръгове с диам. от 2 до 5 м, ограждащи отделни погребения. Бяха установени седем погребения извършени чрез трупоизгаряне на място. Върху остатъците от кремацията са поставени урните и гробните дарове от глинени съдове, накити и бронзови монети от Констанций II (337-361). Съдовете са поставени при всяко погребение в комбинация - урна, паница, купичка и чашка. При погребение-1, върху съдовете са поставени като допълнителен дар бронзова гривна и торква. От проучените седем погребения при две (погребение 1 и 2) се откриха глинени тежести за вретено. Монетите се откриха в отделните погребения по три начина: разхвърляни около съдовете (погребение 1,2 и 4), поставени до съдовете в голямо количество (погребение 3 и 5) и поставени в чашка (погребение 5).

Находките отнасят гробния комплекс към IV в. Извършените допълнителни проучвания сочат неговото развитие в северна и западна посока.

Ив.Карайотов, И.Бонева (Бургас)

ТРАКИЙСКА КРЕПОСТ И МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ С. РУЕН, БУРГАСКИ ОКРЪГ

През м. август продължиха редовните археологически разкопки на тракийското укрепление и могилния некропол в непосредствена близост до с. Руен, Бургаски окръг.

Тракийското укрепление се намира на 1,5 км североизточно от селото, в горното течение на р. Хаджийка, която тук е почти безводна. Разположено е върху невисок хълм от Еминския балкан. Продължи проучването на вътрешните лица на източната, северната и южната крепостни стени, където бяха заложени по един квадрат с размери 5 х 5 м. Установено бе, че вътрешните лица на северната и източната стена са изградени от камъни с неправилна форма, които имат по-малки размери от варовиковите блокове на външното лице. Северната стена е с дебелина 2 м, а източната на места достига до 2,60 м. Заложеният сондаж до външното лице на южната крепостна стена разкри част от него - то се състои от варовикови блокове, по които има следи от обработка. Културните напластявания варират на дебелина от 1,00 до 1,20 м. Стратиграфията е силно нарушена. Откриха се изключително много фрагменти от питоси, от сивочерна керамика, работена на ръка, украсена с пластичен орнамент, а също и керамика, работена на колело със сивочер цвят и излъскана повърхност. Продължават да се откриват фрагменти от чернофирнисова керамика от IV в. пр.н.е. и една монета на Месамбрия от типа "колело със спици и коринтски шлем". В кв. № 2 на дълбочина 0,60 м, в непосредствена близост до вътрешното лице на източната крепостна стена беше открито култово огнище (есхара) - в единия край малко разрушено. Представлява площадка от трамбована глина с размери 0,58 х 0,58 м, с украса, нанесена в техника от типа "отпечатан шнур" - вътре в два вписани четириъгълника има кръг със стилизирано изображение на птица (?). В квадрат № 3, в близост до есхарата на дълбочина 0,40-0,60 м се откриха фрагменти от подова замазка. Тук културните пластове не са изчерпани напълно. Според откритите материали укреплението е било използвано от VI до I в. пр.н.е. В един период са били използвани крепостните стени за строеж на жилища.

Продължавани бяха спасителните археологически разкопки на могилния некропол. Разкопана бе могила № 1, с шест погребения чрез трупоизгаряне, едно от които детско, където се откриха чифт златни обеци. В могила № 2 бяха разкрити 2 погребения чрез трупоизгаряне с погребален инвентар от глинени съдове и едно погребение на кон, извършено чрез изгаряне. Изцяло са разкопани 2 надгробни могили, в които откритите погребения са периферни, извършени чрез трупоизгаряне. Датират се във втората половина на III в. н.е.

II. СВЕТИЛИЩА И НЕКРОПОЛИ

Ал.Бонев (София), Г.Александров (Михайловград)

ТРАКИЙСКИ КУЛТОВ ЦЕНТЪР В М. БАГАЧИНА КРАЙ С. СТАЛИЙСКА МАХАЛА, МИХАЙЛОВГРАДСКИ ОКРЪГ

Разкопките проведохме в североизточната част на хълма (Сектор Г) на площ 400 м². Бяха разкрити девет ями, пет от които са ямни комплекси. Последните се състоят от по няколко взаимнопресичащи се ями, изкопавани през различно време, което е довело до смесване на материала. Ямите са вкопани в пласт от каменномедната епоха, разрушавайки по този начин част от жилищата. Основните им форми са две - крушовидна и на пресечен конус с леко изпъкнали стени. При извършване на обрядите на дъното на ямите са били палени огньове, което е довело до опушване на измазаните им стени. Като жертвени дарове са слагани керамика и предмети на бита - прешлени за вретено, тежести за стан, бронзови накити, части от жертвени животни. В една от ямите намерихме шест сребърни римски републикански монети. С най-много находки е представена епохата IV - I в. пр.н.е. - съдове, работени на ръка и сива тракийска керамика - гърнета, кани, купи, паници, чаши, цедки. На второ място са материалите от ранножелязната епоха - съдове тип Равна - Добрина и паници тип Васараби с най-различни размери, фрагменти от дълбоки съдове с черна, полирана с графит повърхност и врязан, инкрустиран с бяла материя орнамент. Съвсем слабо са застъпени римската и къснобронзовата епоха.

При разкопките намерихме фрагменти от четири глинени съда, които по форма и украса коренно се различават от керамичния комплекс не само на Багачина, но и в цялата страна. Украсени са с геометричен орнамент, рисуван с кафявочервена боя върху кремавожълт фон. По всяка вероятност съдовете са импорт от някой от егейските центрове.

От раннобронзовата епоха има единични фрагменти от дръжки тип Магура-Градец, а от каменномедната епоха - широки разлати паници, гърнета с барботина, керамични гладилки, кремъчни оръдия на труда и др.

Резултатите от разкопките потвърдиха мнението ни, че това е един тракийски култов център, използван през дълъг период от началото на третото хилядолетие пр.н.е. до началото на първото хилядолетие сл.н.е.

М.Домарадски, М.Петрова, Ал.Гоцев (София), М.Андонова,
Ил.Кулов (Благоевград)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКО СВЕТИЛИЩЕ В М."БАБЯШКА МОГИЛА", С. БАБЯК, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Проучванията на обекта през 1986 г. се извършиха в сектори, условно обозначени като южен и северен. В северния работиха Мария Петрова от Института по тракология и Алексей Гоцев, аспирант при АИМ, а южният сектор беше проучван от Маргарита Андонова и Илия Кулов, археолози при ОИМ - Благоевград. Научното ръководство на обекта се осъществяваше от н.с. Мечислав Домарадски от АИМ към БАН.

В южния сектор бе проучен участък с площ 300 м². По повърхността, а на места непосредствено под чимовия пласт, има различни по големина материкови скали. На дълбочина на 0,20 на места до 0,90 м скалата е ронлива, жълто-бяла (ерозирала). В участъците, където няма скална маса, културните напластявания са с дебелина 0,50 м. В тези участъци се откриват отделни фрагменти керамика, а в три квадрата бяха открити струпвания от керамика и кости, следи от тухлена замазка и въглени. След трети пласт, на дълбочина от 0,30 към юг до 0,50 м в квадратите се откриха 21 дупки, разпределени по групи, без строго определено разположение. В два от квадратите нивото, на което се откриха дупките представлява трамбован глинен под. По-голяма част от керамичния материал открит в южния сектор са фрагменти от съдове, работени на ръка, отнасящи се главно към къснożелязната епоха. Керамиката, работена на колело, е със сива, кафява и червеникава повърхност. От находките - бронзова екзагия, прешлени, стъклено манисто, най-много (23 бр.) са монетите от римската епоха средата на III - IV в. от н.е.

Останки от основата на стена, изградена от ломени камъни в техниката "суха зидария" бяха открити под върха, в източна посока. По всяка вероятност стената е обграждала най-високата част на върха.

Проучванията в северния сектор бяха съсредоточени северно и южно от проучения през предишните години участък. Основна задача на работата в южна посока беше да се проследи каменното струпване в тази посока, както и да се почисти основната материкова скала в подножието на върха. Разкопан беше участък с площ 92 $м^2$. Достигнатата дълбочина в различните части на изкопа (от 0,60 до 0,90 м) отговаря в общи линии на обозначения по-рано като втори, горен културен пласт, който може да се отнесе към късножелязната епоха. От находките по-голям интерес представляват железният накрайник на копие, който се датира в късножелязната епоха; глинената лампичка и глинената зооморфна дръжка.

Квадратите, разположени северно от проучената площ, са в подножието на малкото възвишение.Кв. С/5 лежи изцяло върху естествения скален масив, а кв. В/5 се явява неговото продължение на запад. Пръстта е чернокафява, рохкава. Открити бяха железни ножчета, бронзови обеци, бронзова спирала и др.

Северно от върха, почти по средата на склона на масива, на който е разположено светилището, се откри интересен обект. По мнението на специалисти от мина "Елешница" се касае за стара минна галерия, чийто потон е бил разрушен при взривни работи, свързани с геоложки проучвания. С цел да се изясни характера и големината на това изкуствено образувание, както и да се датира, бяха предприети опити да се проникне в него чрез прокарването на траншея с дълж. 10 м, шир. 2 м и вис.7 м. След завършването ѝ продължи работата по изваждането на камъните от мястото, където е бил разрушен потонът. Достигната беше дълбочина 3 м, измерена от пода на траншеята, но поради опасност от срутване работата бе преустановена. При прокарването на траншеята, на различни места, бяха открити няколко керамични фрагменти на дълбочина от 0,50 до 1,50 м. Вероятно

част от тях биха могли да се отнесат към късножелязната епоха. От тези находки става ясно, че в този район е протичала човешка дейност в миналото, чийто характер и мащаби ще бъдат изяснени при бъдещите проучвания.

П.Бънов (Сливен)

СКАЛНО СВЕТИЛИЩЕ ПРИ С. ЧОКОБА, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

Землището на селото е богато на археологически паметници - от неолита до късната античност. Съществуването на скалното светилище е отбелязано още от Шкорпил.

Мястото носи името "Острият камък", наричано още "Маркова трапеза", "Крали Марков камък". От стари времена е свързано с традиционната култура на село Чокоба. Тук, в една от двете щерни се извършва обредно измиване на млади момичета. В 1948 г. е използвано като каменна кариера. Благодарение настояването на селяните е запазена централната скала с жертвеника. Тя е изкуствено изсичана и дооформена от четири страни във вид на четириъгълник със страни: изток - 7,20 м; север - 12,50 м; запад - 7,60 м; юг - 9,30 м; височина - 3,00 м. Върху нея са издълбани два концентрични правоъгълника - вътрешен 75/122 см, външен 115/156 см, с разлика в нивата 2-3 см. Ориентацията е с тясната страна на североизток. Северно се намират две малки щерни. Западната, в границите на изсичането е с дължина 56 см, ширина 15 см. От високата страна дълбочината е 60 см, от ниската - 25 см. На 4,30 м североизточно е другата с подобни размери. Разположени са така, че почти никога не остават без вода.

В източна посока от скалата е имало площадка, сега разрушена. При сондажите в другите части на скалния комплекс следи от човешка дейност не се откриха. Находки няма, освен малко количество битова керамика с червен цвят,фрагмент от работен на ръка съд с излъскани ивици и част от дъно - сива тракийска керамика.

Д.Агре (София)

ЛЕСКОВСКОТО ГРАДИЩЕ И НЕКРОПОЛЪТ КРАЙ НЕГО, МИХАЙЛОВГРАДСКИ ОКРЪГ

Продължи проучването на могила № 11 от некропола. Бе разкопан ЮИ сектор на могилата - общо 8 квадрата. Също така бяха разкопани 2 квадрата от СИ сектор на крепостта.

Тазгодишните наблюдения потвърдиха направените по-рано изводи за двата периода на натрупване на могилата. Върху материка, на дълбочина 2,80 м от най-високата точка, бе разчистено огнище с размери 4,50 х 5,40 м обилно наситено с въглени и пепел и горели човешки кости. Част от костите от погребалната клада, а също така и откритите малки, силно патинирани, горели медни предмети са събрани в глинена урна, която е поставена между скалите от материка. В огнището бяха открити още три бронзови фибули "тракийски тип", медни халки и голямо количество силно натрошени медни предмети, чието

предназначение е неясно. В керамичния материал от това ниво на могилата преобладават следните декоративни мотиви: концентрични кръгчета, свързани с тангенти, езичести дръжки, щемпелувани ес-ове, двойно прилепени глинени ленти с прищипвания, голямо количество дръжки с раздвоен връх и богато украсена повърхност. Над урната и огнището е натрупана каменна могила с неправилна форма и размери 5,00 х 6,50 м.

Въз основа на археологическия материал това погребение се датира от края на V - началото на IV в. пр.н.е.

Над каменната могила има землен насип с дебелина - 1,60 м. Целият пласт обилно наситен с керамични фрагменти - преобладават грубата керамика, работена на ръка. В горната част на разкопавания сектор е разкрито трупополагане. Скелетът силно изтлял и разбъркан. До него следи от малко огнище. В огнището бяха разкрити голямо количество фрагменти от плетена ризница, изработена от желязо и манган. Телчетата на ризницата споени едно в друго. Открити бяха също бронзови "копчета" и фрагменти от бронзова торква. Те са гладки и кухи, затварят се чрез вдлъбнатината от едната страна и издатък от другата, имат и нит.

Тези т.н. "торкви" са част от конска сбруя и в Тракия са известни от средата на IV в. пр.н.е.

В близост до скелета бе открит фрагмент от фибула с билатерална спирала. Този тип фибули датират от III в. пр.н.е. (втората половина, след нашествието на келтите). Погребението с трупополагане може да се датира от края на III - нач. на II в. пр.н.е.

В крепостта частично бе разкопан СИ сектор. На дълб. 1,50 м от запазената височина на крепостните стени бе разчистен под на жилище с размери 3,9 х 5,40 м. Подът силно утрамбован. В пласта почва бяха открити голямо количество животински кости, керамични фрагменти и 11 тежести за стан, струпани в един от ъглите. Жилището е било опожарено.

Въз основа на керамичния материал и формата на тежестите за стан времето на опожаряване може да се отнесе към III в. пр.н.е.

Г.Китов (София), П.Павлов (Ловеч) с колектив

НАДГРОБНА МОГИЛА И СЕЛИЩА КРАЙ СМОЧАН И ГОРАН В ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

1. Продължи проучването на тракийска надгробна могила Смочан 3. От могилата с височина 11 и диаметър около 70 м остава непроучен пласт с деб. 1,5 - 3 м в централната зона. Досега са открити 28 огнища, 4 ритуални ями, струпване от дървета, както и множество археологически материали в съоръженията и насипа.

Огнищата са общо взето еднообразни и се състоят от кръгла част, в която е ставало горенето, и правоъгълна, където са събирани пепелта и въглените. 3 от тях със сигурност могат да се определят като гробни. Както и в останалите, проучени през 1984 - 1985 г. могили от късната елинистична епоха, в плитка яма под огнищата са струпани погребалните дарове - криви тракийски ножове, мечове "келтски" тип, юзди, върхове на копия и др. по-незначителни материали, но никога глинени съдове.

Ритуалните ями са вдълбани в здравия терен и имат бъчвовидна форма. В три от тях са намерени късове от един и същи голям глинен съд, който може да се датира също в късната елинистическа епоха. Струпването от дървета е на едно ниво и е най-вероятно площадка, на която е трябвало да се изгради дървено съоръжение. Откритите материали и съоръжения повтарят намираните през предишните години край Смочан и Дойренци и лишавайки ги от уникалност, ги приобщават към една стабилно съблюдавана при погребалната практика традиция.

2. Тракоримско селище край Смочан - беше потвърдено времето на интензивен живот през III - IV в, документиран от множество оръдия на труда, късове от глинени съдове, цели и фрагментирани мраморни оброчни плочки и монети от почти всички райони на късната римска империя.

3. Направените в района на проучения през 1980/81 год. могилен некропол от ранната бронзова епоха сондажи не потвърдиха очакваното съществуване на селище от същото време. Откритите единични керамични фрагменти са от различни епохи и не принадлежат на изявен културен пласт.

4. При обхождане по сигнал на местни жители в една разорана площ край с. Бежаново бяха събрани множество керамични фрагменти, които дават основание да се допусне съществуването на селище с живот между халколита и ранната желязна епоха.

Т.Тотевски (Троян)

ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА В ГР. ТРОЯН

При правенето на път, свързан със строителството на високоволтов далекопровод, са нанесени разрушения на една надгробна могила в Троян - местността Турлата в града. Могилата се намира на около 400 м северно от могилите с № 1,2 и 4 от некропола в едноименната местност, проучени през 1979 - 1982 г. от ст.н.с. В.Найденова и Т.Тотевски.

След окончателното разкопаване на насипа, в основата на могилата, бе намерено огнище с диаметър 2,50 - 3,00 м, в което бяха събрани голямо количество въглени, отухлена пръст, горени и начупени животински кости, фрагменти от глинени съдове - дъна, стени, устия, дръжки - изработени на ръка или грънчарско колело. Дебелината на горелия слой на места достига до 0,20 м. Огнището е било затрупано с жълтеникава пръст и върху него е издигната каменна могилка, покрита с тънък слой глина, която дооформя профила на могилния насип. Западната и югозападната периферия на могилата са укрепени, макар че теренът не поставя такова изискване, с нисък зид - дължина 4,20 м и височина 0,40 м. Подобно укрепване бе констатирано и при разкопаването на могила № 3 от некропола.

На базата на намерената фрагментирана керамика могилата от Троян може да бъде поставена в границите на късната желязна епоха.

В.Найденова (София), Т.Тотевски (Троян)

ТРАКИЙСКИ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С. ОРЕШАК, ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

Продължиха спасителните разкопки на надгробни могили от некропола при м. Коевци в с. Орешак. Проучени бяха три могили със сравнително добре запазени насипи № 11,22 и 23 и местата, където са били издигнати още 10 могили, унищожени през последните 50 години. В разкопаните могили, с изключение на № 18 и 20, бяха намерени погребения или следи от тях, чрез трупополагане - № 19, 21 и 22 и трупоизгаряне - № 16,17,23. Трупоизгарянето е в самата могила - № 16 и 17 или извън нея - № 23. При трупополагането главата е на север, дясната ръка е поставена върху корема, а лявата е опъната покрай тялото, могила № 23. В могилите с трупополагане имаше запазени следи от един гроб, с изключение на могила № 22, където бяха регистрирани два гроба - първичен, под каменното струпване в центъра на могилата и вторичен - в източната периферия на централното каменно струпване. Покойникът или остатъците от кремацията са били полагани върху античния терен и върху тях са били струпвани ломени камъни от околността, покривани с пръст, която е оформяла насипа на могилата. При трупополагането грубо е бил правен гроб около покойника. При могили № 22 и 23 бе установено, че първо са били издигнати насипите и след това извършени погребенията. Задължително условие и при тях е каменно струпване в централната част на насипа, който в момента на разкопките бе върху самата повърхност.

Силното разрушаване на могилите в повечето случаи е засегнало и гробовете. От погребалния инвентар са се запазили фрагмент от стъклено украшение,. могила № 11, сребърна обица, № 17, железен гвоздей и фрагментирани железни ножчета № 11, 16 и 22, част от бронзова спирала, № 23, глинена паница и две чаши, № 23.

В насипите на могили № 12,16,17,22 и 23 бе намерено голямо количество фрагментирана керамика. Вземайки под внимание този факт и терена, където са разположени могилите, допускаме, че те са били издигнати в непосредствена близост или в самото тракийско селище, което може да се локализира на същото място и от подемния керамичен материал, намиран често при обработка на почвата.

Въз основа на откритите материали некрополът може да бъде отнесен хронологически към късната желязна епоха.

Т.Стоянов (София)

НЕКРОПОЛ ОТ СТАРОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА ПРИ с. СВЕЩАРИ, РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

Значимите резултати от спасителните разкопки на могила на около 500 м западно от Голямата Свещарска могила наложиха проучването на останалите четири могили, намиращи се наблизо. По начин на изграждане и форма - неправилен кръг или елипса - могилите са сходни с проучената през 1984 г. № 1. С изключение на най-южната, с диаметър около 6 м останалите имат приблизително еднакви размери - около 8-10 м.

В могила № 2 са разкрити пет погребения. Най-ранното от тях е извършено чрез трупополагане в опънато положение, ориентация север - юг, на нивото на терена. В областта на рамената са открити по една много добре запазена бронзова двуспирална фибула. В малка урна, открита близо до краката, са поставени дребни глинени предмети, вероятно с магическо предназначение. Устието на съда е затворено от по-малка урна. След натрупване на пласт от камъни, на две места са извършени нови погребения - едно с трупополагане почти над първото (без инвентар) и в западната половина, върху сравнително равна площадка, две с трупоизгаряне и две с трупополагане. В могила № 3 са открити 4 погребения. В югозападната част, непосредствено до крепидата на терена е извършено погребение на терена по обичайния за трупополагането начин - по гръб, в опънато положение. Преди това обаче горната част на тялото е била подложена на кремация. В областта на дясното рамо е открита силно корозирала двуспирална фибула. Гробният инвентар се допълва от различни по форма и размери глинени мъниста (?), две малки съдчета и чаша с две високи дръжки. На запад от това погребение, сред фрагментите от голямо керамично струпване, са открити горели кости вероятно от друго погребение. В източната половина на могилата, над нивото на първичните погребения, са открити близо едно до друго две погребения с трупополагане на възрастни индивиди, ориентирани също север - юг. В могила № 4 са открити шест погребения на възрастни индивиди, положени на терена близо един до друг, от центъра на изток до крепидата. Както и другите погребения с трупополагане те също са ориентирани най-общо север-юг (главата на юг). Близо до главите са поставени по една или две чашки с високи дръжки. При две от погребенията са открити и три железни ножчета. Двете най-източни погребения са били подложени на кремация преди полагането в могилата. В могила № 5 са документирани четири погребения с трупополагане, без първична кремация. Вследствие на иманярски изкоп костите са разместени. Като инвентар са открити добре запазена желязна двуспирална фибула и чаши с две високи дръжки. На базата на керамичните струпвания от ритуално натрошени съдове се долавят няколко етапа от изграждането на всяка могила. Керамиката, фибулите и другите предмети от некропола намират добри паралели сред материалите от селището от ранната желязна епоха в м. "Камен рид", както и сред материали от селища и некрополи и случайни находки от Североизточна Тракия от ранната желязна епоха. На тази база некрополът може да се датира в първия период на ранната желязна епоха.

Г.Радославова (Разград)

НАБЛЮДЕНИЕ ВЪРХУ ИЗКОПНИТЕ РАБОТИ В ГИНИНА МОГИЛА И РАЗКОПКИ НА МОГИЛА № 23 ОТ НЕКРОПОЛА КРАЙ С. СВЕЩАРИ

Съгласно изработената съвместна програма през 1986 г. НИПК продължи изкопните работи за дренаж и изграждане на лабиринта пред входа на гробницата. Осигурено бе наблюдение от страна на археолозите от м. януари до м. май 1986 г.

Наблюдението се извърши от Галена Радославова - археолог при ОИМ - Разград и Дарина Вълчева - археолог при ГИМ - Исперих. Изкопана е 1200 м^3 пръст от могилния насип в североизточна и югозападна страна на гробницата. На 2,20 м югозападно от гробницата и на 1,00 м дълбочина, под нивото на гробницата се разкри детско погребение с трупополагане в положение хокер без гробен инвентар. В останалата площ на изкопните работи не беше открит археологически материал.

През м. август 1986 г., под ръководството на Галена Радославова - археолог при ОИМ - Разград продължи проучването започнало през 1984 г. на могила № 23 от могилния некропол край с. Свещари, намираща се на 145 м северозападно от Гинина могила. Работи се в северозападен и югозападен сектор на могилата, като се достигна 0,30 м под древното ниво. Следи от погребения и находки не бяха открити. Работата по могилата приключи.

Г.Гинев (Търговище)

ТРАКИЙСКИ ОБЕКТИ В ТЪРГОВИЩКИ ОКРЪГ

Проведени са археологически разкопки на могили 5 и 6 от некропола при с. Кралево.

Могила 5 е с размери: диаметър 30 м, височина 2 м. Разкопана е изцяло. Гробно съоръжение или други следи от погребение в нея не са открити. Има следи от иманярска намеса.

Могила 6 е с размери: диаметър 42 м, височина 5-6 м. Разкопана е сондажно. В южната периферия са открити част от основите на силно разрушена и ограбена гробница. Ориентирана е север-юг, като входът е от юг. При градежа са употребени добре обработени каменни блокове, от които само три са открити на място, а други - съборени в близост до тях. Поради невъзможност могилата да бъде разкопана изцяло, откритата част от гробницата е отново затрупана.

Направени са сондажи на крепост, намираща се южно от Кралево, на планинско възвишение от веригата на Преславска Стара планина. Открита е съвсем малка част от вътрешното лице на западната крепостна стена. Градежът е от грубо обработени и ломени камъни на кална спойка. Откритите керамични фрагменти се отнасят към IV-III в. пр.н.е. Това дава достатъчно основания да се приеме, че крепостта е тракийска. Именно с нея свързваме създаването на некропола, към който се отнасят могили 5 и 6.

Г.Китов, А.Петков (София), А.Салкин (Каварна)

АРХЕОЛОГИЯ И ГЕОФИЗИКА В ПРОУЧВАНЕТО НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА КРАЙ С. БЪЛГАРЕВО, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

Електропрофилиращи измервания по радиално-кръгова мрежа са дали възможност да бъде начертан един подробен план на аномалии в насипа на надгробна могила в м."Зеленка" край с. Българево, Толбухински окръг. С помощта на два сондажа резултатите от геофизическите проучвания са проверени и изцяло потвърдени. Достигнати са предварително ситуирани археологически съоръжения, чийто характер и предназначение предстои да бъде установен през следващия археологически сезон.

Г.Китов (София), Т.Борисова (Правец)

ОБХОЖДАНЕ ЗА РЕГИСТРАЦИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ НА ЧАСТ ОТ ТЕРИТОРИЯТА НА СЕЛИЩНА СИСТЕМА ПРАВЕЦ

Обходени бяха землищата на Равнище, Видраре и Джурово. Регистрирани са и заснети 20 надгробни могили (Джурово - 16, Равнище - 3 и Видраре - 1). Повечето от тях са незначителни по размери, някои едва личат над околния терен. Сред тях са повечето от съставящите некропола край Джурово. Само отделни могилни насипи достигат височина 3-4 м. Отбелязани са 4 селища, сред които само едно (Града край Равнище) с изявена археологическа характеристика - подемен археологически материал, сравнително добре запазени крепостни стени, нарушен при прокарване на път плосък християнски некропол. Въз основа на това крепостта Града може да се датира общо към античността и цялото средновековие.

Подемният археологически материал включва два върха на стрели от желязо, токи, гвоздеи, обковки и други предмети от желязо и бронз, късове от глинени съдове.

През 1987 г. обхожданията ще продължат.

Г.Китов (София), Д.Катинчарова (Пазарджик)

ТРАКИЙСКА КУПОЛНА ГРОБНИЦА КРАЙ С. РАВНОГОР, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Гробницата е открита случайно през октомври 1986 г. при заравняване на селскостопански блок. Около три четвърти от могилния насип и една трета от самата гробница са унищожени. Основите са изцяло запазени, на места до 2,5 м височина. Очертават правилна кръгла камера с диаметър 5,30 м, което прави от Равногорската куполна гробница най-голямата, откривана досега в България. Закуполяването е започвало от втория или трети ред (оставащи сега неразчистени) и е достигнало на височина до около 5 м.

Входът е от югоизток и е очертан от два странични блока и огромна покривна плоча. Градежът е от смесване на ломени плочести камъни и обработени варовикови блокове, няма засега възможност да се установи използването на спойка. Особеност на градежа е наличието на външно лице, което очертава дебелината на стената - 2,25 м.

Гробницата, както по-голяма част от монументалните тракийски гробници, е ограбена още в древността. Има вероятност пред входа да съществува неразкрито все още предверие или коридор.

Въз основа на формата и начина на градеж гробницата може да бъле предварително датирана най-общо към V-IV в. пр.н.е.

Взети са мерки за временно консервиране на остатъците от стените чрез специално засипване, така че цялостното й проучване да бъде извършено през 1987 г.

Л.Гетов (София), Б.Николова (Казанлък)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА ПРИ С. КОПРИНКА, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

През лятото на 1986 г. продължиха проучванията на надгробната могила при с. Копринка, започнати през 1984 г. Работено бе чрез тераси в посока към центъра на могилата. Разкрити са общо 11 вторични гроба, погребенията са извършени чрез трупополагане, без изграждане на гробно съоръжение, ориентирани в посока запад-изток с незначителни отклонения. Гробен инвентар липсва, с изключение на откритата сребърна монета в едно от детските погребения. Вторичните гробове са разположени на различни нива в посока от периферията към центъра на могилата.

В южната половина на могилния насип бяха разкрити два конски скелета, съответно на разстояние 7 и 11 м от периферията към центъра. Първият от тях е положен под каменна могилка с размери 2,30/1,60 м. Височината на каменната могилка е 0,50 м. При скелета бе открита "ин ситу" желязна юзда и бронзова халка.

При втория конски скелет не бяха открити никакви находки.

Проучванията на могилата продължават.

Б.Чапъров (Маджарово)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ В МАДЖАРОВСКАТА ГРОБНИЦА

Разкопките в могилния некропол м. Окопа продължиха по работна програма, предварително дадена до АИМ при БАН и съображенията, направени от експертната комисия, посетила обекта през юни 1986 г.

Финансирането е от музея в Хасково, въпреки че се знае - обектът е в Кърджалийски окръг. В музея в Кърджали направиха копие от камък на гробницата в мащаб 1:1. Вярваме, че този пример ще се отрази върху запазването и популяризирането на паметника.

Липсата на достатъчно средства ограничи проучванията през този сезон. Освен това, по наше убеждение, е необходимо преди бъдещи проучвания да се направи временен навес над гробницата и коридора като дейност от страна на института за паметниците. В противен случай и Маджаровската гробница ще понесе съдбата на десетки тракийски гробници, които са запазени само по публикации. В момента се рушат и откритите от нас гробници в Брестовица и Марково.

Този сезон разширихме източно и западно с по 2 метра проучвания сектор. Резултатите са:

I. В архитектурата

Проучи се изцяло открития през миналия сезон гроб. Той е конструктивно свързан с втория строителен период от коридора на гробницата. Има неправилна четириъгълна форма с размери 1,80 м и 2 м дължина и 1 м и 1,10 м ширина. Подът е постлан с малки ломени плочи. Покритие от камък липсва.

Освен гроба се проучиха две каменни струпвания от ломени камъни. Едното заема площ между X и XV квадрат на сек. B1 C1. В северния му край се откри петно от въглени, пепел и керамика. Второто каменно струпване е разположено в същите сектори, но в III-IV квадрат - по-близо до входа за гробната камера. В него се откриха 5 погребения. В две от тях, освен пепел,въглени и керамика имаше кости, а в едно - златна нишка

II. По отношение историята на погребалното съоръжение се установи следното:

Откриха се общо 12 погребения (не в съвременния смисъл на това понятие). В четири от тях има части от кости, три са със златни находки, а останалите са петна от изгорели кости, въглени и фрагменти от керамични съдове. 10 са разположени западно от оста на коридора и 2 източно. Най-много са в III квадрат - 5 бр., в IV квадрат - 3 бр. и по едно в останалите квадрати. I и II квадрат тази година не е проучван, тъй като ще се открият стените от коридора на гробницата и след това ще паднат. Погребенията се намират на различни нива с кота пода на коридора. Най-ниско 0,40 м и най-високо 2,80 м.

Особено богати на находки са две погребения. Едното е източно от коридора в III квадрат сектор B и C. Ниво 1,40 м. То е голямо петно (1,30 м на 1,10 м) от пепел въглени, фрагменти от керамични съдове и множество парченца от тъкан и плетки от златни нишки. То е в близост до погребението със златни находки, открито през 1984 г. Западно от коридора в градения гроб се откри трето по ред погребение на глава със златен венец. От черепа бяха лошо запазени части от теменните кости и зъбите. Погребаната глава е била със златен венец, който е по-богато украсен от тези, които се откриха през миналия сезон. От венеца са запазени 31 позлатени глинени висулки, позлатени бронзови пластинки, над 100 бронзови телчета за окачване, оловни пластини и части от дървена диадема.

От другите находки по-важни са част от железен предмет, част от железен меч и за първи път открита на обекта - бронзова монета, която за жалост е повредена от времето.

Пръста в могилния насип е твърда с различни цветове, големина и дебелина на напластяванията. От 88 фрагмента на керамични съдове има от дъна, устия, дръжки. Украсата е с релефни ленти, канелюри; цвета - оранжев, кафяв, сив, черен; дебелина и структура - различни. Някои фрагменти с по-ранна датировка предполагат наличието на селище от времето на първата малка могилка зад гробницата (първата половина на I хил. пр.н.е.).

К.Кисьов (Смолян)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. БОРИНО, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

От 1 юли до 30 август 1986 г. продължиха разкопките на могилния некропол в резерват "Кастраклий" с. Борино. Проучванията бяха съсредоточени в източната част, където са разположени най-ранните могилни погребения. Обект на изследване бяха могила № 85, № 83 и № 2.

Могила № 85 доминира сред останалите със своите размери (дим. 10 м и вис. 1 м). Установи се нейното трикратно натрупване в края на бронзовата епоха. Могилният насип се състои от камъни. Откриха се четири погребения на различни дълбочини.

Централното погребение е извършено чрез трупоизгаряне извън могилата. Остатъците от кремацията са поставени върху глинена площадка (1,50 х 1,20 м), след което са захлупени с голям съд играещ ролята на урна (вис.0,65 и шир. 0,45 м). До него е извършено погребение чрез трупополагане върху естествения терен, с ориентация ЮИ-СЗ. Мъртвият е поставен по гръб с изпънати край тялото ръце.

Другите две погребения също са извършени чрез трупоизгаряне извън могилата. Остатъците от кремацията са поставени в урни, една от които (урна 1) е захлупена от друг съд. Те са положени върху малка каменна могила, издигната върху централното погребение, след което също са покрити с един ред камъни Гробният инвентар се състои от бронзово шило, нит и острие от бронзов нож, каменна брадвичка, каменна и глинени тежести, многобройни керамични фрагменти, разхвърлени в целия могилен насип. Последните са богато украсени с щамповани, врязани и набодени геометрични орнаменти. На места е запазена инкрустация с бяла паста. Откритият гробен инвентар намира аналогии в Изт. Македония, о-в Тасос, поречието на р. Струма и отнася погребенията към XIII-XII в. пр.н.е.

Могила № 2 заема най-високата част от северния дял на некропола. Тя е издигната върху скалисто възвишение. Могилният насип се състои от камъни и пръст. Под чимовия пласт, на дълб. 0,05-0,10 м се откриха малко количество керамични фрагменти и железен връх от копие с втулка. В западната периферия беше регистрирано опалване с размери 1,20 х 1,70 м. В централната част на могилата, върху естествения терен, се откри погребение, извършено чрез трупоизгаряне извън могилата. Остатъците от кремацията са поставени върху стерилната почва, след което са обградени от един ред камъни. Гробният инвентар се допълва от силно фрагментирано острие на прав, железен нож и няколко фрагмента керамика, поставени в гробния кръг. Използваният погребален обичай и открития гробен инвентар отнасят погребението към първата фаза на ранножелязната епоха.

Могила № 83 също е издигната върху естествено скалисто възвишение. Могилният насип се състои от един ред камъни и пръст. Основният терен е подравнен от плочести камъни, върху които са извършени две погребения чрез трупополагане с ориентация З-И. Антропологическият порядък е запазен, но костният материал е силно изветрял. Гробният инвентар е оскъден. Върху могилния насип се откри железен връх от метателно копие с втулка и острие на нож. До погребаните се откриха няколко фрагмента керамика и два зъба от пещерна мечка. Използваният погребален обичай и гробен инвентар отнасят погребението към втората фаза на ранножелязната епоха - VIII-VIII в. пр.н.е.

Ив.Карайотов (Бургас)

МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ПРИ МАНАСТИРА КРАЙ С. ГОЛЯМО БУКОВО, БУРГАСКИ ОКРЪГ

Продължиха разкопките на могилния некропол, който се намира в съседство с Манастира при с. Голямо Буково.

Разкопана бе Могила № 3. Откриха се 2 погребения чрез изгаряне, разположени в два каменни кръга с форма на цифрата 8. В едното погребение се откриха 2 глинени съда и монета на Дебелт от средата на III в. н.е. Във второто, извършено също чрез изгаряне, бе открит стъклен балсамарий и огърлица от стъклени мъниста.

Въз основа на погребалните дарове гробовете се датират от III в.н.е.

К.Лещаков (София)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖИ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ВЪЛЧАНОВО, БУРГАСКИ ОКРЪГ

Експедицията на клуб Юнеско при СУ "Кл.Охридски" бе проведена през м. септември-октомври 1986 г. Бяха локализирани над 40 археологически обекта от началото на ранножелязната епоха до началото на XVIII в. Върху по-значимите от тях бяха заложени сондажи, с цел да се уточни характеристиката и датировката им.

1. На около 2,5 км южно от селото бе установен могилен некропол и селище от ранножелязната епоха. Върху една от надгробните могили бе заложен сондаж, който позволи да се установи, че гробното съоръжение представлява долменоподобна циста с размери 2,40/1,20 м. Изградена е от големи плочести блокове, над които е натрупана каменна могила. Гробът е бил ограбен още в древността. Некрополът може да се датира в VIII -VI в. пр.н.е.

2. На около 4 км югоизточно от селото бе проучена т.н. "Сечена могила", ограбена наскоро от иманяри. Гробното съоръжение е циста с размери 1/1 м. Над него е натрупана неголяма каменна могилка, последвана от насип, оформящ могила с размери 15/13,50 м и височина около 1,50 м. Находки не се откриха. Ако се съди по керамиката в насипа, погребението е било извършено вероятно през III-I в. пр.н.е.

3. Бяха разчистени шест гроба от некропола, намиращ се непосредствено до селото. Установено е, че погребаните са положени в правоъгълни ями по изискванията на християнския ритуал. Според намерените сребърни акчета некрополът може да се отнесе към началото на XVIII в. Вероятно е бил използван около 50-60 г.

Проученият район представлява най-северната част от мегалитната култура на Странджа през ранножелязната епоха и дава възможност да се допълнят знанията ни за нея.

АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

В.Велков, В.Найденова, Г.Кузманов, А.Николаева,
Л.Пашански (България), М.Болини, Д.Джорджети (Италия)

РАЗКОПКИ В РИМСКИЯ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД РАЦИАРИЯ (БЪЛГАРО-ИТАЛИАНСКА ЕКСПЕДИЦИЯ)

През 1986 г. разкопките бяха съсредоточени в 4 сектора. Сектор I (А.Николаева, Л.Пашански). Продължи проучването на западната градска порта и площта на запад от нея. Разкопките във вътрешността на южната кула на портата, принадлежаща към най-късния период на функционирането на крепостната стена (VI в.) показа, че кулата е претърпяла няколко последователни преправки, в резултат на които трите й стени имат различен градеж. На 12 м пред портата са разкрити фрагменти от стена с ширина 1,35 - 1,40 м, успоредно на трасето на западната крепостна стена. Най-вероятно това е част от протейхизма.

Сектор II (Г.Кузманов). Продължи разкриването на голяма сграда с три реда кръстовидни тухлени стълбове, поддържали арково-сводова конструкция. Покрай северната й фасадна стена, на височина около 1 м над подовото ниво на сградата бе разкрит сектор от настилка, изградена от големи плочести камъни с неправилна форма, положени направо върху заравнен насип от рушевини. Вероятно това е запазена част от настилка на един от декуманите, тангираш от север сградата в най-късния период от съществуването на града (VI в.). В югозападната част на сградата бе разкрит сектор от южната й фасадна стена, изградена в опус квадратум.

Сектор III (В.Найденова). Северно от предполагаемия форум продължиха разкопките на пласт, съдържащ останки от сгради от VI в. Продължи проучването на голяма сграда, изградена от ломен камък и вторично употребени тухли, споени с калов разтвор. Тухленият градеж е тип "рибена кост". Южно от сградата на малка дълбочина от повърхността бе открит сектор от настилка, подобна на тази в сектор II. Тя принадлежи най-вероятно на друг декуманус, като бележи нивото на уличната градска мрежа от VI в.

Сектор IV (М.Болини, Д.Джорджети). При направата на сондаж в североизточната част на укрепения град бе разкрита част от жилищна сграда с тухлен под, разрушена при опожаряване. При разчистване на срутената върху пода покривна конструкция бе открито съкровище от златни накити и позлатени прибори - пръстени, обеци, огърлици, игла за коса, позлатени лъжици и др. Според датировката на накитите, те са били събирани в период от средата на III до първата половина на V в. Като фамилно съкровище те са били затрупани под разрушенията на жилището най-вероятно по време на хунското нападение над Рациария през 442 г.

М.Чичикова, Ал.Милчева, Е.Генчева (София), П.Доневски (Свищов), П.Владкова (В.Търново), Ст.Парницки-Пуделко, А.Биернацки (Полша)

БЪЛГАРО-ПОЛСКИ РАЗКОПКИ НА РИМСКИЯ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ

През 1986 г. разкопките в Нове продължиха на следните обекти:

1. Разкопки в кв. XIX и XXVI (П.Доневски). Продължи проучването на трасето на източната лагерна стена на Нове и съоръженията, свързани с нея, в участъка между източната порта и т.н. "резервоар" в кв. XXVI. Разчистваха се предимно стари сондажи, в които не всичко е било изяснено до край. В резултат бяха открити две вътрешни кули, първата на 36,30 м, а втората на 79,80 м от източната порта на лагера. Размерите им са различни. Освен това бяха открити на няколко места седем стенички, напречни на крепостния зид, конструктивно свързани с него. Подобни са открити при разкопките на лагери в Дакия и Германия.

Резултатите от 1986 г. ще позволят да бъде изяснен планът на каменния лагер на I Италийски легион и някои етапи от неговото строителство.

2. Разкопки в сектор X (Ал.Димитрова-Милчева)

Разкопките имаха за цел изясняването на стратиграфията на най-ранните културни пластове в легионния лагер. Те бяха съсредоточени в помещенията, наричани условно магазини и обхващаха квадратите 291/311, 290/310 и 309/308. Стратиграфските наблюдения позволиха да се разграничат 3 фази на каменно строителство и една фаза на предкаменно съществуване на военния лагер.

С най-късната фаза на съществуване на изследваните сгради са свързани пещ I за сива кухненска керамика и източния преграден зид на помещението с хипокауст в кв. 291/311. Този зид е изграден от различни по големина камъни и фрагменти от тухли, свързани с кал, което е довело до неговото частично разрушаване. Към тази фаза на експлоатация на сградата трябва да причислим и съоръжението, наречено пещ V, представляващо правилна кръгла яма с диам. 1,20 м.

Следващата добре документирана фаза на съществуване на сградите е свързана със зидовете, изградени от добре обработени каменни блокове, споени с бял, едрозърнест хоросан, съдържащ сравнително едри фрагменти от счукана тухла. С тази фаза на строителство е свързан и хипокаустът от помещенията в кв. 291/311 и 312/313. Хипокаустът е изграден от тухли с размери 19 x 19 x 6, част от които носят печата на I италийски легион.

Сред изброените находки от културния пласт на този строителен етап трябва да споменем една монета от времето на Константините и стъклена камея с изображение на Медуза. За датирането на каменните зидове допринася и сребърната монета на Септимий Север, залепена за хоросана на южния зид на помещението в кв. 309/308.

С най-ранния строителен период са свързани вътрешните зидове на изследваните помещения. Те изграждат малки четириъгълни помещения с ширина 3-4 м и са изградени от правилни добре обработени блокове, споени с дребнозърнест жълтеникав хоросан.

Сред материалите от тази строителна фаза внимание заслужава издължената вретеновидна амфора, фрагмент от голяма импортна лампа със силно издължен фитилник, кадилниците тип Бутово и др. Монетите на Веспасиан и Нерон, намерени в помещението в кв. 290/310 на дълб. 0,70 м не ни дават основание за толкова ранно датиране на тази фаза. Нейните хронологически граници трябва да търсим в началото на II и през III в.

Културният пласт, свързан с предкаменния период на съществуване на военния лагер е преди всичко неравен, в долната му част се очертават редица ями, някои от които с правилна кръгла форма и голяма дълбочина. В горната част на този пласт, в северната част на помещенията се намира плътен пласт от горяла глина, със следи от не особено големи колове в нея, които представляват остатъци от дървено-землена сграда. Сред такава сграда бе намерено правоъгълно огнище от сбита жълта глина. Археологическите материали от този пласт произхождат главно от ямите и са многобройни. Преди всичко трябва да се обърне внимание на прекрасната колекция от тера сигилата, произхождаща от Северна Италия и Южна Галия, на тънкостенните сиви съдове с метален звън, украсени с коси насечки, на няколкото фрагмента от тера нигра, както и на голямата сбирка от тънкостенни съдове, покрити с оранжево-кафяв лак и украсени с барботинен шприцован орнамент. Бяха намерени голямо количество от ранни глинени лампи и интересна колекция от стъклени съдове. В една от ямите бе открита малка златна брадвичка-висулка. От този пласт, както и от ямите, произхождат много монети, сечени по времето на Клавдий, Нерон и Веспасиан, които заедно с целия археологически материал датират този пласт в I до началото на II в. от н.е.

3. Перистилна сграда EXTRA MUROS в кв. VIII А

(М.Чичикова, И.Владкова)

Продължи разкопаването на западното крило на сградата. Разчистиха се двете помещения (1 и 2) край западния портик. Те имат правоъгълен план и размери 6 x 5,60 и 5,70 x 5,60 м. В помещение 1 се достигна хоросанения под, върху който лежи дебел пласт от обгорели кирпичи и дървена конструкция. Намерени бяха няколко тухли и керемиди с печата на I италийски легион и фрагменти от керамика, между които от местна имитация на тера сигилата и три монети от първата половина на III в. В помещенията бяха разкрити и три погребения от раннохристиянския некропол, разположен около базиликата.

Разкрити бяха нови части от стилобата на западния портик, който продължава и в северния кораб на базиликата. Портикът има ширина 3,20 м както източният. Би могло да се допусне, че перистилната сграда е имала симетричен план и западното крило е повтаряло плана на източното. Стените с дебелина 0,55 - 0,60 м в основата са изградени от ломени камъни, свързани с хоросан и по-късно надстроени с кирпич, като лицата им са измазани с бяла или цветна мазилка.

В апсидата на базиликата, под разрушения тухлен под, се разчисти зид, граден с камък и хоросан, който по структурата и местоположението си може да се свърже с перистилната сграда. И тук се явява пласт от разрушения, в който се откри лампа с италийска марка, датираща от края на II-първата половина на III в. и монета от Филип Арабин. Те потвърждават установената дата на разрушаване на перистилната сграда - средата на III в. при готските нападения.

Бяха разкрити и нови погребения от некропола, принадлежащ на базиликата - тухлен гроб в южния кораб, каменен - в северния кораб и четири погребения извън базиликата.

Продължиха разкопките на епископската базилика и на големите бани на легиона, открити под пода й.

Г.Александров (Михайловград)

РАЗКОПКИ В МОНТАНА

През 1986 г. около "Извора", около който е било античното светилище в Монтана, бяха проведени спасителни разкопки на две места. Разкрита бе част от баня с тухлени колонки в Хипокауста. Откритите тубули с Т-образни гвоздеи показва съществуването на стенна отоплителна инсталация.

При прокопаване на канал за водопроводна инсталация е открит мраморен архитектурен елемент. При провеждане на разкопки на това място бяха разкрити част от архитрав и ъгловата част от фронтон, както и основи на зидове. Около и под частта от фронтона бяха разкрити 7 ари с 8 латински надписи и фрагменти от статуарни изображения и оброчни плочки. Всичко това показва, че на това място е бил античният храм на Монтана, посветен на Диана и Аполон.

Т.Иванов, Е.Генова, Г.Кабакчиева, Р.Иванов, Х.Попова (София), С.Лазарова, Т.Ковачева (Плевен)

РАЗКОПКИ В УЛПИЯ ЕСКУС

През 1986 г. продължиха проучванията на три обекта:

1. Форум. Основната задача беше да се изяснят планът и устройството на северната част на форума. За тази цел бе проучена площ от 250 кв. м непосредствено на юг от Храма на Юпитер (Капитолия), в западния и източния му двор (кварталите L XI, L XII и L XXVI). Бяха открити на място варовикови правоъгълни плочи от настилката на форума (1,80 х 1,15 м и 1,40 х 1,25 м), два добре запазени коринтски капитела, голяма част от архитрав, изработен от отделен варовиков блок и други архитектурни части, принадлежащи към Храма на Юпитер.

При разкопките в северния край на Източния портик на форума бяха открити: един коринтски капител с изображение на орел, фрагмент от фриз-архитрав и части от корниза на портика, всичките изпълнени в римско-коринтски стил. Тези находки потвърждават още веднъж, че форумът е бил заобиколен от трите си страни (без северната) с колонади в римско-коринтски стил.

2. Западна порта на Ескус I. Установи се, че в западната стена, облицована с варовикови квадри, непосредствено до Портата е била широка 3,30 м, а югозападната стена е с ширина 2,80 м. Трябва да се допусне, че първоначалната крепостна стена на Ескус I, изградена в Траяново време (106-117 г.) е била по-тясна, съдейки по аналогии от Нове и другаде. От I строителен период са правоъгълните основи на двете кули на портата.

3. Северна крепостна стена на Ескус II. Извършено бе цялостно почистване на стената и намиращите се под нея останки от жилищни сгради от II - средата на III в. във връзка с предстоящата им консервация.

Откри се фрагмент от мраморна оброчна плочка с релефно изображение на Диана - ловджийка и римски монети от времето на Константин Велики, Констанций II, Теодосий I, Прокопий, Юстиниан I и византийски монети от X-XIII в. Монетите произхождат от форума. Те свидетелстват за живот върху форумния комплекс през къснoримската и ранновизантийската епоха. Византийските монети се свързват с останките от средновековно селище, изградено върху североизточния край на форума.

Т.Иванов, Л.Слокоска, П.Георгиев, Р.Иванов, Г.Кабакчиева, Кр.Вачева, В.Начева, Ст.Гошев (София), И. Църов, П.Владкова, Ив.Вълков (Велико Търново) - България; А.Поултър, П.Стрейнч, М.Даусън, Дж. Шепърд, Р.Фокнър, М.Бийч, Д.Кенет и А.Датън (Нотингам, Лондон) - Англия

РАЗКОПКИ В НИКОПОЛИС АД ИСТРУМ (БЪЛГАРО-АНГЛИЙСКА ЕКСПЕДИЦИЯ)

През 1986 г. продължи работата на българо-английската експедиция в Никополис ад Иструм.

I. Българският екип работи по проблемите на архитектурата и градоустройството на античния град и укрепителната му система в следните сектори:

1. Северозападен ъгъл на агората (П.Георгиев). Доразкрито бе платното на кардото, западно от агората до кръстовището му с декумануса на север от нея. Открити бяха части

от стените на сградата със стилобат и колонада, разположена край кардото. Стените са запазени на височина до 0,35 м и са градени от ломен камък, споен с бял хоросан. На западната част сградата не е разчистена. Дребните находки са - 1 златна монета на имп. Теодосий I, 5 бронзови монети, сечени в периода от 337 г. до 408 г. и керамика от същото време.

2. Агора (П.Георгиев). Направено бе проучване в северната половина на ареата на агората. Целта бе да се достигне нивото на настилката. В насипа бяха намерени фрагменти от битова керамика и монети - 1 сребърен денар на имп. Антонин Пий и 4 бронзови - сечени между 254 и 408.

3. Обект "Термоперипатос" (проф. Т.Иванов, Й.Владкова). Продължиха разкопките на т.н. "термоперипатос", съсредоточени върху площта на южните магазини, от които изцяло бяха разкрити № 15,16,17,18 и отчасти 19, както и северния каменен бордюр на декуманус 8. Магазините имат приблизително еднакви размери: дължина (и-з) 3,20 - 3,40 м и ширина (с-ю) 3 м и са разположени на площ от 120 кв. м. Южният зид на сградата е изграден в смесена зидария с пояс от четири реда тухли. Ширината на зида е 0,90 м, а напречните зидове с посока с-ю са широки 1,10 м. На дълбочина 1,20 м от повърхността се очертават зидове на стара сграда от II в., върху чиито развалини е бил построен "термоперпатоса" (времето на имп. Комод - 184-185). Строителният материал от тази сграда е бил използван при изграждането на новата постройка. При разкопките са намерени фрагменти от мраморна стенна облицовка, прозорно стъкло, глинени тръбички от хипокауст и много керамика от II-III в.

4. Сграда "А" (с ризалити на ъглите) - (Р.Иванов. С цел да се изяснят ъглите на вътрешния двор на сградата бяха направени сондажи. Установиха се размерите на двора 33,30 м (с-ю) x 29,50 м (и-з) с обща площ 982,390 кв.м. Разкритата част от северния стилобат показва, че колонадата е била изпълнена в римско-йонийски стил.

5. Терми (П.Георгиев). Подновено бе проучването на термите в северозападната част на града. Разчистено бе разкопаното от проф. Т.Иванов помещение № 1. Установено бе наличието на три строителни периода. Започна разкриването на помещения № 2 и 3, разположени западно от № 1. В тях бяха намерени архитектурни детайли - страници и горен праг на врата, фрагмент от оброчна плочка на Дионис и малко количество керамика.

6. Сграда в сектор Б$_3$ (Й.Църов). Продължи проучването на сградата. Установено бе, че разкритата тухлена настилка е ограничена на запад от зид, от който е запазено само леглото. В югоизточната част на помещението се забелязва силно хлътване на настилката. Откритите върху нея монети са от имп. Лициний (308-324 г.), Константин Велики (306-337 г.), Констиций II (337-361 г.) и др. Проучена бе и част от помещение, разположено източно от това с тухлената настилка. Там не се достигна до подово ниво. Открит бе горял пласт с фрагментирани гребенчати амфори и овъглени семена.

7. Южна порта (Л.Слокоска). Втора кампания вече се работи по проучването на южната порта на античния град. Доизяснен бе секторът от 1985 г. Потвърдено бе предположението, че

построяването на крепостната стена е станало след благоустрояването на града с разкриваната улична мрежа. Част от разрушения канал на кардо максимус се документира южно от куртината.

В западна посока се разкриха 10 м от трасето на стената, с правоъгълна кула с "Г"-образни отстъпи към входа, която не се издава навън от куртината и е с вход към вътрешността на града. Към източната й страна се оформя правоъгълно помещение, засводено в горния край, върху което е минавала стълба с посока изток-запад. Разкритата част е изпълнена в смесена зидария, с четириредов тухлен пояс, на спойка хоросан примесен със счукана строителна керамика. Документирани са податки за по-ранен строителен период, които ще бъдат изяснени допълнително.

От вътрешната страна на стената (от север) се разкри втора, долепена на фуга, принадлежаща на крепостната стена на кастела.

Прецизирането на хронологията ще се реши с предстоящото проучване в източна и западна посока и след разкриване на видимите по въздушните снимки кули. Многобройните находки от битови предмети - керамика, монети, планински кристал от пръстен, гема с карнеол и др. се датират в периода от първата половина на II в. до втората половина на IV в.

II. Английският екип в състав: д-р А.Поултър (гл.ръководител), Дж.Шепърд, д-р П.Стрейнч, М.Даусън (зам.-ръководител), Р.Фокнър, М.Бийч, Д.Кенет и А.Датън продължиха археологическите разкопки в секторите (A-E) в кастела и започнаха разкопки в сектор F.

Сектор A (А.Датън). Продължи разкриването на запазени късноримски културни нива, южно от куртината на крепостната стена на града, в укрепената площ на кастела. Документиран е ров с посока изток-запад. В североизточния ъгъл на сектора е открит горял пласт с монети от IV в. и пирустия.

Сектор B (М.Даусън). Доразкрита е настилка от каменни плочи, която се оформя в по-голям мащаб от предполагаемото трасе на улица. Встрани настилката преминава в калдъръм. Вероятно в непосредствена близост е съществувала сграда с дървена конструкция. Останките в този сектор се датират с 25 бронзови монети от IV в.

Сектор C (Р.Клил). Продължи работата за изясняване на портата на северната стена на кастела. Доразкрит е отвора на входа, запушен с големи каменни блокове от север, а от юг с блокаж. Настилката от улица продължава в двете посоки - на юг към кастела и на север към града. Доработи се и за уточняване на стратиграфията в този сектор. Допроучени бяха двете помещения с пътека между тях, където се оформя част от сграда от IV - V в.

Сектор D (Д.Кенет). През сезона в този сектор продължи разкриването на площта в четирите посоки. В западна посока се оформят две правоъгълни помещения, отворени на юг и определени с намерените в тях материали като "работилница за стъкло". Непосредствено в западния край на сондажа са разкрити две съоръжения с полукръгла форма, едното от които със следи от дървена конструкция и монети от IV в. В източна посока пред т.н. "работилница за стъкло" са документирани две големи ями, запълнени с архитектурни детайли: гранитни блокове, бази, части от колони и ара с изображение на войник (гладиатор?), пиластрова колона, два фрагмента от късноантични надписи и голямо количество монети от IV в.

Сектор Е (А.Робъртс). В този сектор продължи разкриването на южната крепостна стена на кастела. В западна посока сондажът бе разширен и открит перпендикулярен на стената зид, оформящ вероятно източната страна на вход с пропугнакулум (надвратна кула). Тук стената е извадена и се вдига хумусен пласт. Денивилацията на терена е голяма и крепостната стена я следва. Отвътре - от север все още не е достигнато до банкета на стената, както и отвън в източната част на сектора. Край северната страна на стената бе открит пласт изсипан хоросан, указание за поправка на крепостната стена. При тези разкопки бяха намерени семена от грозде и две монети от IV в.

Сектор Г (М.Даусън). Нов сектор, заложен по данни от геофизичните проучвания, където се очертава най-голямата засега сграда в кастела. Разкрита е част от базилика (първата в кастела), ориентирана в посока изток-запад и с апсида, вписана в правоъгълник. Средният кораб е с тухлен под, колонадата вероятно е била дървена. В северната част на сектора бяха открити следи от опожаряването на дървената конструкция на покрива, с легла от горели греди. Намерени бяха много фрагменти от цветно стъкло (прозоречно и от кадилници). През настоящата година разкопките в този сектор ще продължат с цел изясняване на плана на базиликата.

През 1986 г. в кастела са открити общо 120 монети, голямо количество керамика, висулка от златна обеца с перла, както и много кости от домашни и диви животни (между които - от бобър и мечка).

В археологическите проучвания на кастела от английска страна взеха участие и десет специализанти: А.Гатину, Р.Клил, Х.Олтън, К.Норман, Дж. Бетъридж, Дж. Фит, А.Робъртс, Е.Поуъл, Дж. Бартън и Ф.Уйлямс от университетите в Лондон, Кембридж и Нотингам.

П.Огненова-Маринова (София), Ж.Чимбулева и Д.Кожухаров (Несебър)

РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ В НЕСЕБЪР

През 1986 г. в Несебър се проведоха редовни и спасителни археологически разкопки.

I. Спасителните разкопки бяха извършени във връзка с изкопни работи на частни жилища в полуострова и благоустройствени мероприятия в новата част на града.

1. На запад от църквата Св.Стефан се разкри резервоара на водоснабдителната система на града от V - VI век. Проучи се сондажно западната част на съоръжението, което е с правоъгълен план с размери: шир. 10,60 м, разкрита дълж. 11,50 м, макс.дълб. 6,23 м. Резервоарът е бил вкопан в земята. Той е изграден от тухли с хоросанова спойка и измазан от вътрешната страна с хидрофобен хоросанов разтвор. Покритието му най-вероятно е било сводово, за което свидетелствува намерената

на място колона и 3 капитела - части от поддържащата свода конструкция.

Резервоарът ще бъде изцяло проучен след освобождаването на терена от жилищните сгради.

2. В новата част на града, на южния бряг, бе проследено трасето на водопровод и проучена шахтата към него. Водопроводът има правоъгълно сечение с размери 0,37 х 0,30 м, зидан от ломени камъни и бял хоросан. Шахтата е с размери: шир. 0,63 м, дълж. 0,65 м, дълб. 4,80 м, градена от камъни и тухли. Тя е изпълнявала функцията и на утайник.

Вероятно водопроводът е граден през римската епоха, като е функционирал и през ранновизантийската епоха.

II. Продължиха редовните разкопки на базилика в северозападната част на града. Окончателно бяха проучени централния й и южен кораб и притвора. Сградата е запазена в субструкция. Разкрити бяха още 28 погребения от средновековния некропол, като общият им брой достигна 37. Погребалният инвентар потвърждава датата на некропола - X - XI век. Окончателно бе очертан и плана на малката църква. Под подовата й настилка се откриха монети от XIII век, които коригират досегашната дата на нейното изграждане.

Ст.Данянов, П.Балабанов (Бургас), Е.Дочева, К.Капелкова (София)

РАЗКОПКИ В ДЕУЛТУМ

През 1986 г. се проведоха сондажни проучвания в територията на римската военна колония Деултум. Целта бе да се очертаят границите на колонията и да се извършат стратиграфски наблюдения върху културните наслоявания. Бяха заложени два големи сондажа върху участъци, в които са запазени на повърхността монументални зидове.

В първия сондаж бяха разкрити останки от баня от края на IV в. В изследвания участък са проучени две помещения с хипокауст и басейни с мраморна облицовка. При изграждането й са използвани по-ранни строителни материали, между които два надписа: първият от церар Тит (70-71 г), а вторият - от Филип син (245-249).

Във втория сондаж бе разкрит участък от крепостна стена, около който културните напластявания са много дебели и в горните си части - силно разрушени. Документирани бяха отделни стени от различни исторически епохи - от IV до IX в.

По периферията на територията на града бяха заложени пет траншейни сондажа с ширина 1,5 - 2,5 м и дължина 15 до 30 м за очертаване на границите на застроената площ.

През 1987 г. предстои довършване на започнатите сондажи и проучване на по-ранните периоди от живота на града.

Огненова-Маринова (София), Б.Чимбулева (Несебър),
Попов (Созопол)

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ В АКВАТОРИЯТА НА ЮЖНОТО ПРИСТАНИЩЕ НА НЕСЕБЪР

През 1985 и 1986 г. бяха проведени разузнавания в акваторията на южното пристанище на Несебър със задача: очертаване на богато керамично находище, открито още през 1973 г. и изваждане на керамиката от дъното в този район. В резултат на двегодишна проучвателна дейност бяха разкрити множество керамични фрагменти от елинистическата, римската, византийската и османска епохи. Открити бяха множество фрагменти от амфори и амфорни печати, кантароси, както и множество фрагментирани съдове от средновековна битова керамика. Очертани бяха и границите на находището, приблизително квадрат със страна 200 на 200 м, където се предвижда провеждането на редовни подводни разкопки.

Х.Буюклиев, Д.Николов, Д.Янков, К.Калчев (Стара Загора)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ЦЕНТРАЛНИЯ ПЛОЩАД В СТАРА ЗАГОРА

През 1986 г. бе проучен терен с площ 11 100 кв.м. като продължение в западна посока на разкопките на централния площад на Стара Загора през 1985 г. Разкрити са останките от две улици и 4 сгради от римския и ранновизантийски град. Потвърдени са стратиграфските наблюдения и основните хронологически периоди на изграждането на античния и ранновизантийски град.

Двете улици - декуманус - продължение на разкритата улица през 1985 г. и кардо - продължение в южна посока на разкритата през 1986 г. при "Дома с мозайката", са устроени по един и същ начин - първоначално трасето е настлано с дребни камъни и оградено с бордюри, а по-късно, към края на II в. улиците са настлани с каменни плочи, съоръжени са с водопроводи и канали и са изградени тротоари покрай сградите. Последният период, след средата на V в. се разграничава по новата настилка от дребни камъни и чакъл и с нови шахти за отвеждане на атмосферните води. Декуманусът е разкрит на дължина 30 м, а кардото - 35 м.

В две от частично проучените през 1985 г. се разкриха нови помещения и се потвърди направения през предишния сезон извод, че това са били сгради с магазини, разположени северно и южно от декумануса. Пред магазините е имало портици. Подобен портик е имала и сградата източно от кардото. През последния период на съществуване на града - втората половина на V в. до началото на VII в., върху руините на тези сгради са построени отделни помещения с характерния за този период материал - кирпич върху каменна основа.

От другите две сгради, западно от кардото, се разкриха по две помещения. При тях се разграничават същите строителни периоди, но поради малката проучена площ предназначението им още не е изяснено.

Е.Кесякова (Пловдив)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ИЗТОЧНАТА ЧАСТ НА ФОРУМА НА ФИЛИПОПОЛ

През 1986 г. на обекта се работи съгласно строителната програма за изграждане на Централното подлезно съоръжение в гр. Пловдив. Проучен бе значителен сектор от кардо максимус, ето минава източно от магазините на форума. Проучени бяха също така и около 20 м от декуманус максимус, който извежда към източните пропилеи на форума.

В профила на кардо максимус се проследиха културни напластявания, които бележат трите основни етапа в градоустройственото развитие на Филипопол от предримската и римска епохи.

Първият градоустройствен план се отнася към периода от I в. пр.н.е. до края на I в. н.е. Той се характеризира с улици, настлани с чакъл или речен камък, ориентирани по системата на декумани и кардинес и застроявания от речен камък и ломен камък на кал.

Вторият градоустройствен план започва по времето на имп. Траян Хадриан и завършва с готското нашествие в средата на III в. Той се характеризира с улици, които в общи линии следват посоката на заварените настлани с чакъл улици. Новата улична мрежа е с настилка от големи плочести камъни. Застроянията в инсулите са преди всичко с градеж от ломен камък на бял хоросан.

Третият етап представлява едно преустройство на уличната мрежа на града, което се характеризира с повдигане на нивото на улиците и техните канали и нивото на сградите. Градежът се различава от заварения по употребата на хоросан с тухлен прах и парченца тухли в градеж също от ломен камък. Това преустройство се е наложило след опустошителното нападение на готите в средата на III в., когато градът е бил опожарен.

В инсулата, която се затваря от декуманус максимус и

кардо максимус бе проучена площ от около 900 кв. м. Бяха проследени застроявания в инсулата, които принадлежат на трите основни етапа от градоустройственото развитие на Филипопол.

Към първия градоустройствен план се отнасят градежите от речен или ломен камък на кал. Те се проследиха засега само в площ от 400 кв. м. Оформи се една сграда, чийто архитектурен план не е изяснен, но очевидно е голяма по обем и има масивна конструкция. Сградата от ломен камък на кал повтаря плана на сградата от речен камък на кал, но се обособиха и нови помещения, в които не можа да се проследи градеж от речен камък. Монетите от Август до Траян дават хронологическата граница на живота на тези сгради.

Към втория етап на градоустройственото развитие на града принадлежат сградите градени от ломен камък на бял хоросан. Изявиха се само няколко зида, които не дават възможност за изясняване на архитектурния план на сградата.

На третия етап принадлежат сградите, градени от ломен камък на хоросан с тухлен прах и парченца тухли. Обособиха се плановете на две сгради, първата от които се отнася към края на IV в. до нач. на V в. Втората сграда представлява преустройство в архитектурния план на първата сграда.

В инсулата, южно от декуманус максимус, се попадна на сграда, от която е разкрит само северния и западен фасаден зид. Към кардо максимус сградата е с монументално оформление. Монетите на Юстиниян I и Анастасии I посочват времето на нейното изграждане и функциониране.

З.Каров (Пловдив)

РАЗКОПКИ НА СЕВЕРНАТА ЧАСТ НА ФОРУМА ВЪВ ФИЛИПОПОЛ

През 1986 г. започнаха археологическите проучвания на античния пласт северно от северния стилобат на форума на Филипопол. Градежи от времето на Възраждането и от началото на XX век са нарушили пластовете до нивото на стилобата. Само там, където са били дворовете на къщите има незасегнати пластове. Попадна се на зид с посока север - юг, изграден от каменни и тухлени пояси, на бял хоросан, примесен с едро счукана тухла. Зидът е долепен на фуга до друг, следващ същата посока, изграден от ломен камък. Разкритите останки не са достатъчни, за да се разбере предназначението на постройката. Намерените материали са от IV - VI век.

В.Танкова (Пловдив)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА УЛ. МАЛИ БОГДАН В ПЛОВДИВ

Проучена бе площ, определена за строително петно на бл. 4405 а на ул. Мали Богдан.

I Секция 1б-2. На площ от около 250 кв. м се разкриха части от помещения с правоъгълен план. Зидовете са запазени в субструкция и са градени от ломен камък и калов разтвор. Посредством монети и керамични фрагменти останките се датират в III в.

II. Секция 1-1в-1а. На площ от около 800 кв. м се разкриха останки от античната и средновековна епоха.

Първият строителен период е засвидетелстван с останките на един декуманус и градежи от ломен камък на бял хоросан. В културният пласт около тези зидове бе открито и съкровище от 1 148 сребърни императорски монети от втората половина на II в. до средата на III в. След унищожаване на първоначалните строежи се изгражда голяма сграда, строена от ломен камък и розов хоросан с едро счукана тухла. От нея засега се откриват три помещения. Установиха се два строителни периода, изявени с повдигане на подовите нива. След унищожаването на сградата в площта на едно от помещенията й се вписва по-късна постройка, състояща се от две правоъгълни в план помещения, изградени от ломен камък и калов разтвор.

Най-късният строителен период е представен с останките на една средновековна пещ, която е вкопана в античната сграда.

Е.Кесякова (Пловдив)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "БАЗИЛИКА - ЮГ"

Спасителните археологически разкопки на обект "Базилика - юг" се наложиха от промяната на трасето на централното подлезно съоръжение, целяща запазване на голямата базилика. Разкопките се проведоха на площ от 2 000 кв. м и обхващат инсулата южно от голямата базилика. Очертаната инсула има размери 69,20 м изток - запад и 32 м север - юг. В нея се проследиха градежи от три строителни нива. Първите застроявания в площта са градежи от речен камък на кал. Те са фундирани в девствен глинест терен. Оформят една голяма по обем сграда, разположена в западната половина на инсулата и обхваща цялата й ширина.

Следващият градеж е от ломен камък на кал. В общи линии този градеж повтаря архитектурния план на заварената сграда с речен камък. Появяват се допълнително още два зида, които затварят две от заварените помещения.

Третият строителен период се характеризира с градеж и от ломен камък на бял хоросан. Разположени по цялата ширина и дължина на инсулата. Оформиха се две сгради - една в източната половина на инсулата (сграда А) и друга в западната половина (сграда Б). По-добре бяха запазени останките от сграда А. Две от помещенията имат масивни хоросанови подове. Запазени са и входове, оформени с тухлени страници в четири от помещенията. В сграда Б останките са запазени само в субстукция. Тя е по-голяма по обем. Двете сгради са отделени помежду си посредством пасаж.

Оскъдните дребни находки, намерени при разкопките определят хронолигечската граница на сградите от трите строителни нива - от I до средата на III в. н.е.

Проучи се и кардото, което ограничава от изток инсулата. То е оформено по обичайния начин. И тук се проследиха два строителни периода, отбелязани от две ясно разграничени нива в каналите за отточни води и в запазените две настилки от плочести камъни. Кардото е било унищожено при строежа на голямата базилика.

Проучен бе и декумана, минаващ южно от базиликата. И при него се констатираха две нива в каналите за нечисти води.

К.Маджаров, М.Маджаров (Хисар)

РАЗКОПКИ В ДИОКЛЕЦИАНОПОЛ

През 1986 г. разкопките се проведоха в централното ядро на града (кв. 25), където беше разкрито кръстовище на главната улица - кардо максимус и един от декуманусите на града. Разкритата част от двете улици даде възможност да се установи тяхното устройство и размери. Те са широки по 11 м. Платното им е настлано с дребен чакъл, а страниците оформени с обработени каменни бордюри дълги от 1,50 до 3 м и широки 0,50 м. Във външната страна бордюрите са грубо одялани и плътно прихванати с хоросанова спойка за каменни зидове широки 0,50 м, които са стабилизирали бордюрите и са ги предпазвали от слягане. Същевременно те са служили за стилобат на представителната колонада на голяма сграда, разположена между тези две улици. Открити бяха на място каменните квадратни в план бази на колоните. Последните са били зидани най-вероятно със сегментни тухли, от които се намериха няколко при разкопките. Разкрита бе само югозападната част на сградата. Тя е строена в смесена зидария с четирiредови тухлени пояси. Хоросанът е примесен с чукана тухла.

На пресечката между двете улици се откри квадратно каменно съоръжение с размери 4,30 х 4,30 м. То е изградено от големи обработени каменни блокове. Най-долният им ред, висок 0,50 м е поставен върху здравия терен. Над него след отстъп от 0,30 м следва ред ортостати, облицоващи емплектон от хоросан примесен с чукана тухла и дребен чакъл. В емплектона са запазени гнездата на извадените ортостати. Един от тях, намерен в близост до кръстовището е висок 1,20 м. Такава е височината и на запазеният емплектон. Описаното съоръжение вероятно е било пилон на арка на кръстовището на тези две големи улици или пиедестал на голям паметник.

Л.Слокоска (София)

РАЗКОПКИ В ПАУТАЛИЯ - РИМСКИ ТЕРМИ

Извършено бе общо почистване и изясняване на плана в западна посока от т.н. "главен вход". Направена бе нивелация на почистените канали.

А.Димитрова-Милчева, К.Рабаджиев, С.Петрова (София)

РАЗКОПКИ В НИКОПОЛИС АД НЕСТУМ

През 1986 г. беше разчистена вътрешността на кула № 8 разположена на западната крепостна стена. Формата и размерите на кулата бяха установени още в предишните кампании. Тя има размери 5,45 х 6,10. Тя е втори случай в Тракия с " " форма. Кулата е свързана конструктивно с куртината и има същия като нея градеж в опус инцертум микстум. На дълб.2,00 м от челото на кулата и 3,40 от куртината при входа на кулата се очерта вътрешния банкет. На тази дълб. и под нивото на банкета керамиката е само късно антична в пласт от жълтоглинеста пръст. В сондаж, направен в североизточния ъгъл на кулата и на дълб. 0,80 м под цокълното ниво се попадна на фрагменти от мозаичен под, пресечен от зида на кулата. За направата й са използвани тесери в бяло, синьо, червено и жълто. Нивото на пода над мозайката е изравнено с глинеста пръст.

Кулата е била разрушена в челната си част до нивото на цокъла и възстановена през средновековието. Вътре в нея бяха намерени две медни средновековни обеци.

РИМСКИ И КЪСНОАНТИЧНИ ВИЛИ И СГРАДИ

И.Църов, Х.Вачев, П.Владкова, М.Цочев (Велико Търново)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В С. КАМЕН, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. се проведоха спасителни разкопки в м. Елеклик, на 1,5 км западно от с. Камен. Поводът бе откриването на монетно съкровище от 262 колониални монети при риголване.

При обхождането на терена бяха локализирани 7 сгради, 12 пещи за керамична продукция и една за обработка на метал.

Заложен бе сондаж в сградата, условно означена с № I, която според наблюденията на терена е била с най-сложен план. При риголването подът й е бил разрушен, а от зидовете с шир. 0,80 м е запазен в субструкция един ред камъни, споени с лошокачествен хоросан.

Сондаж бе заложен и в комплекса от пещи, южно от сграда № I. Запазен е само пода на долната камера на откритата тук керамична пещ. Откритата битова и строителна керамика се датира във II-IV в. Открити бяха и няколко фрагмента от поранна тракийска керамика.

Монетното съкровище обхваща периода от имп. Комод (180-192 г.) до Александър Север (222-235 г.). По-голямата част от монетите са отсечени в Никополис ад Иструм и Марцианопол. Представени са и монетарниците Томи, Дионисопол, Одесос, Анхиало, Деултум, Адрианопол, Платинопол, Никея и Пауталия.

Разкопките показват, че в м. "Елеклик" е съществувало селище през периода II-IV век, състоящо се от жилищни и стопански постройки и работилници за производство на керамична продукция, а откритите монети са доказателство за неговите икономически възможности през съответния период.

Г.Китов, К.Шалганов (София), П.Павлов (Ловеч)

РАЗКОПКИ НА ВИЛА РУСТИКА КРАЙ С. СМОЧАН, ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължи проучването на римската вила край с. Смочан, Ловешки окръг. Заложените по предполагаемата периферия на обекта сондажи позволиха да се установи приблизителната площ на комплекса - 7600 м². Проучен бе запазен над терена масивен зид от ломен камък на бял хоросан, с лицева облицовка от средноголеми правоъгълни блокчета. Дебелината на зида (1,30 м в източния край и 3,00 м в западния край) и лицевата облицовка показват, че това е външна носеща стена на постройка, която е имала поне 2-3 етажа. Засега не може да се определи дали това е част от наблюдателна кула или сграда от типа на донжоните.

Частично е разкрита сграда II със стопански характер, от която са проучени 3 верижно свързани помещения, чиято надлъжна ос се развива в посока изток-запад. Помещенията са с различни размери, като най-голямото е 20 х 4,50 м. Между помещения № 2 и 3 се очерта вход широк 4,20 м, с 2 масивни прагови плочи и тухлени страници. Неговото местоположение, устройство и размери показват, че това е главния вход на целия комплекс. Разкрита е частично и сграда № III с размери: 10,60 частично и дължина 8,10 м запазена ширина. Според намерените тук находки - релеф с коленичила човешка фигура, оброчни плочки, фигурка на Венус Пудика може да се предполага, че това е някаква култова постройка.

Проследена бе и масивна стена с дебелина 1,35 м с контрафорси. Вероятно това е източната оградна стена на комплекса.

Проучванията показват прекъсване на живота в комплекса в средата на III в., което се потвърждава и от намерените монети. Най-многобройни са тези от периода между Септимий Север (193-211) и Гордиан III (238-244) (63 %), след което монетните емисии прекъсват, за да се появят отново при Константин I (306-337). Емисиите показват определена насоченост към двата големи градски центъра в Долна Мизия - Марцианопол (45%) и Никополис ад Иструм (30 %). Намерени са монети и от други градове на Империята - Сисция, Адрианопол, Перинт, Деултум, Сердика и Пауталия. Крайните граници на живота в комплекса са кр. на II - ср. на IV в., с прекъсване в ср. на III в. Вилата е функционирала от края на II до средата на IV в. с едно прекъсване в средата на III в.

М.Лазаров, Ив.Василчин (Варна)

РАЗКОПКИ НА УЛ. "ЦАР ИВАН ШИШМАН" ВЪВ ВАРНА

Проучванията през 1986 г. бяха продължение на започнатите през 1985 г. археологически разкопки в този участък на града. Разкопките продължиха на изток и на север от откритото през 1985 г. помещение от късноантична сграда. Установено бе, че сградата не продължава в източна посока. В северна посока тя се развива в две помещения, чиито северни стени не са разкрити поради съществуваща съвременна къща. Сградата продължава в западна посока, където проучванията се затрудняват от съществуваща съвременна улица.

Интерес представлява откритият в северозападната част на едно от помещенията на късноантичната сграда кладенец, оформен на повърхността в квадратна форма с обработени камъни (вътрешни размери - 0,85 м). Каменният зид продължава до дълбочина 2,00 м,след което следва твърда почва, в която е издълбан кладенецът. Той е проучен до дълбочина 7,15 м, на което ниво се достига до подпочвена вода. Начинът на градеж, както и намерените в кладенеца материали - главно фрагменти от амфори, вносна чернофирнисова и местна керамика го датират в диапазона IV - началото на II в. пр.н.е.

А.Милчев (София), К.Койчева (Габрово), П.Димитров (София)

РАЗКОПКИ В М."ГРАДЪТ" ПРИ С. КРАМОЛИН, ГАБРОВСКИ ОКРЪГ

При продължилите през 1986 г. археологически разкопки в м. "Градът" при с. Крамолин приключи проучването на голямата трикорабна базилика с купол (VI в).Изяснен бе планът на баптистерия южно от екзонартекса и помещението до северния зид на базиликата. Баптистерият с полигонална апсида и размери 5,70/4,70 м има конструктивна връзка с основната сграда, което още веднъж потвърждава времето на строителството - втората половина на VI век. Наблюденията върху стратиграфията и особеностите на строителството показват, че сградата е била опожарена, а възстановяването й се свързва с църковното строителство от края на IX-X в.

Основите на базиликата са вкопани в по-стар културен пласт, който съдържа находки - предимно керамика, характерна за V-III в. пр.н.е., както и останки от строителство - частично запазени зидове от неголеми постройки, отнасящи се към II-V в. Тази датировка се потвърждава от намерените материали - керамика, фибули и монети. Към находките от този период се отнася и бронзовата статуетка на Венера Пудика.

От края на XII в. теренът над разрушената черква е превърнат в некропол, от който бяха разкрити 104 погребения. Намереният в част от гробовете инвентар - части от облеклото, накити и монети дават точната датировка на некропола (XII-XIV век).

Проследени бяха частично и укрепителните съоръжения в сектор II - извън цитаделата на средновековното укрепление. Открити бяха петоъгълна кула (VI в.) и крепостна стена (XII-XIV в.).

К.Калчев (Стара Загора)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА УЛ. "В.ЛЕВСКИ" ПРИ СГРАДАТА С МОЗАЙКА В СТАРА ЗАГОРА

Разкопките са наложени от строеж на жилищна сграда на ул. В.Левски, на около 100 м източно от крепостните стени на Августа Траяна. Проучена е площ 120 кв. м. Разкриха се останките от сграда с дълга ос И-З и под, настлан с мозайка. Северно се разкриха останки от грънчарска пещ и басейн за вода. От сградата не са се запизили зидовете, тъй като строителният материал е изваден. Южно от сградата се разкри настилка от дребни камъни и малък канал. Мозайката във вътрешността на помещението е в две техники - опус теселатум и опус сектиле мармореум. Запазена е на площ около 20 кв.м. В техника опус сектиле мармореум е била емблемата, от която се е запазила само рамката. Останалата част е изработена от кубчета в четири цвята - бял, тъмносин, тъмножълт и керемидено червен. Композицията е геометрична - "бягаща вълна", свастика, четирилъчни звезди и ромбове. По външния бордюр има запазени надписи - три имена - АЛКЕСТИС, САБИНА АРХИЕРЕА и ТЕОФАНЕС (?). Разкритата сграда може би принадлежи на извънградски манастир. По мозайката може да се датира в началото на VI в.

Проучената пещ за трапезна керамика не се различава като устройство от познатите типове от керамичните центрове в района на Никополис ад Иструм. Тя е правоъгълна, с размери 1,20 х 1,20 м. Разрушена е при строителството на по-късната сграда с мозайка. Северно от нея се разкри част от басейн за вода, от който е запазена само западната стена. Около пещта се откриха много фрагменти бракувана керамика и две монети - от имп. Септимий Север (193-211 г.) и имп. Константин I (306-337 г.), които определят и хронологически граници на използването на работилницата от началото на III в. до средата на IV в.

Г.Кулов (Кърджали)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ВИЛА РУСИКА В КВ. ВЕСЕЛЧАНИ, Г. КЪРДЖАЛИ

Обектът е разположен върху невисока тераса, отстояща на 0,3 км южно от кв. Веселчани. На около 0,2 км северно от него се намира могилен некропол, от който днес е запазена само една могила.

Започналите през 1986 г. спасителни разкопки обхванаха площ от 714 м^2. Разкрити бяха значителна част от основите на сграда със сложен план, ориентирана по надлъжната си ос северозапад - югоизток. Градежът е от ломени камъни, споени с бял хоросан. Зидовете са запазени в субструкция, като част от тях са напълно разрушени при изземването на камък за строителен материал. Разкрити са изцяло основите на седем и отчасти на още две помещения. В североизточната част на сградата е открит имплувиум с размери 2,90 х 2,60 м. По надлъжната му ос, разположени едни срещу други на североизточната и югозападната страна, се откриха фрагменти от керамични водопроводни тръби. Най-вероятно имплувиумът е заемал централно място в малък (тетрастилен?) атриум.

Във вътрешността на някои от помещенията са открити фрагменти от стенна мазилка със стенопис в бяло, червено, жълто, охра и зелено. Запазени са някои геометрични орнаменти.

Откритите при разкопките фрагменти от битова керамика могат да се датират в хронологическите граници от края на II до IV в. Подобна датировка подсказва и оскъдния нумизматичен материал: от втората половина на II в. до средата на III в. В значителната си част той принадлежи към колониалното бронзово монетосечене на Адрианопол.

Най-вероятно вилата е била унищожена в средата на III в. в следствие на готските нашествия, но има данни, че е била обитавана и в по-късно време.

В.Божилова (София)

АНТИЧНА РЕЗИДЕНЦИЯ ПРИ КОСТИНБРОД

През 1986 г. продължиха разкопките на големия архитектурен комплекс от античната епоха в м. "Градище" при Костинброд. Проучванията имаха за цел да продължат разкриването на плана на откритите в предишните години верижни помещения с многоцветни мозайки, които са част от голямата антична резиденция, както и цялостния план на архитектурния комплекс.

Разкопките бяха съсредоточени в източното крило на античната сграда с цел разкриване на помещенията с мозайки, с оглед предстоящото изграждане на защитна сграда върху тях и консервационно-реставрационни работи. Разкрит бе плана на още 3 нови помещения със сравнително добре запазени мозайки. В едно от тях бяха разчистени около 60 кв. м много добре запазен мозаечен килим с геометричен орнамент.

Успоредно с проучванията в източната част се извършиха и сондажи за проследяване границата на сградата в западна посока. Разкрита бе частично южната оградна стена на проте-

ение от 120 м с напречни стени към нея, които оформят поме- ения.

Продължиха и разкопките на голямата ротонда с диам. 32 м, южно от сградите с мозайки.

Проучванията и през тази година потвърдиха предположенията, че се касае за един изключително интересен паметник от късноантичната епоха.

.Любенова (Перник)

РАЗКОПКИ ПРИ МАХАЛА"АРБАНАС"КРАЙ РАДОМИР

През 1986 г. продължиха археологическите разкопки при мах."Арбанас"край Радомир. Следвайки очертанията на късноантичното укрепление проучвахме сектор от източната му половина в най-високата част на терена - до източната му оградна стена. Разкрити бяха пет помещения, прилежащи към северната оградна стена на укреплението и църква - до източната. Установено бе, че една от линиите на терасиране в границите на укреплението е била на 28-я метър от западния ограден зид. В развалините на някои от големите и добре планирани помещения на укреплението са били изградени по-късно жилища с характерни тухлени огнища, отнасящи се към ранновизантийския период. Новооткритата църква е конструктивно свързана с източната оградна стена, но вероятно в по-късен строителен период. Тя е от т.н. сирийски тип с вписана апсида, разчленена с няколко ниши.

В проучения сектор липсват следи от съоръжения, които да се свържат с производителния и търговски комплекс от I-III в.

Находки, характеризиращи развитието на производствената и търговска дейност в периода I-III в. бяха открити в и около един стар иманярски изкоп. Освен познатите типове костени и бронзови изделия, бе открита дефектна отливка на бронзови халки и костени печатчета за украса на глинени съдове. Открити бяха интересни накити, сред които особено място заемат чифтове скачени обеци, фибули с нанизани пръстени и др.

Л.Стайкова (Кюстендил), А.Тонев (Кюстендил)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА АНТИЧНА СГРАДА
В С. ПОРОМИНОВО, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължи сондажното проучване на антична сграда в с. Пороминово, Кюстендилски окръг и на терена западно от нея, като са постигнати следните резултати:

I. Антична сграда

Античният културен пласт II-IV в. е документиран въз основа на архитектурни данни. Разчетен е надписа при входа на сградата, открит през 1984 г. Той е посветен на бог Сабазий от жители на Спортела.

Проучен е късносредновековен пласт, представен с фрагменти битова керамика от XVIII-XIX в.

II. Терен западно от сградата

Разкрито е част от помещение на късноантична сграда, запазено в субструкция. Находките и фрагментите битова керамика

го датират IV-V век.

Намерени са и фрагменти битова керамика от желязната епоха.

СЕЛИЩА, КРЕПОСТИ, ПЪТНИ СТАНЦИИ

В.Стоичков (Лом)

РАЗКОПКИ НА КАСТЕЛА АЛМУС И ТЕРЕННО ОБХОЖДАНЕ НА ЕДИН УЧАСТЪК ОТ ДОЛНОДУНАВСКИЯ ЛИМЕС

През 1986 г. се проведоха спасителни археологически разкопки на кастела Алмус, който имаха за цел установяване плана на кастела и проучване на части от него, които не са засегнати от съвременното строителство.

Разкопките се съсредоточиха в предполагаемия северозападен ъгъл на Алмус. Проучени бяха 15 м от куртината на западната крепостна стена. От вътрешната страна на кастела бе проучен културен пласт, съдържащ материали от IV-VI в. Непосредствено до вътрешното лице на стената се откри детско погребение в облицован с тухли гроб с плоско покритие. Между находките внимание заслужава една тегула с печат на XIII легион близнак и две железни оръдия на труда.

Един сондаж на западната крепостна стена и два на източната крепостна стена позволиха да се определят размерите на крепостните стени и да се очертае приблизителния план на кастела.

Извършено бе и теренно обхождане на обектите от Долнодунавския лимес в участъка между Рациария и Цебрус. Уточнено бе местоположението, формата и приблизителните размери на обектите. Събрана бе керамика и друг подемен материал. На десния бряг на р. Лом, срещуположно на Алмус, се откриха следи от антично селище. Тук бе открит един фрагмент от надгробен паметник. Вероятно на това място през II - първата половина на III в. се е разпростряло цивилното селище на Алмус.

Д.Станчев (Русе)

РАЗКОПКИ В КАСТЕЛА ЯТРУС

През 1986 г. продължи работата по разкриване на голяма късноантична сграда, разположена североизточно от базиликите на кастела. Известна част от постройката е проучена през предходните кампании. В отчетната 1986 г. бяха установени напълно размерите на северната и източната страни на сградата. Разчистени са напълно и още две помещения, а други три - са проучени частично.

В разкритите т.г. помещения, както и в проучените досега, се откриха хромели, овъглено зърно, фрагменти от амфори. Всички не потвърждават досегашното мнение за функционалното предназначение на постройката като мелница. Върху пода на едно от проучените през 1986 г. помещения беше намерена и една монета, сечена по времето на Юстиниян I.

Ц.Дражева (Бургас)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М. "ГРАДИЩЕТО" ПРИ С. ЛОЗАРЕВО, БУРГАСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките в североизточната част на късноантичната крепост. Беше проучено второто подово ниво на караулното помещение пред кула № 1, датирано с керамика и бронзова монета от IV в. Сондажите пред входа на кулата и при запушването на източната стена дадоха възможност да се уточнят хронологически конструктивните промени на крепостните съоръжения в тази част.

Продължи разкриването на северната крепостна стена в участък от 26 м, като от вътрешната ѝ страна бяха разчистени две помещения, които повтарят схемата на застрояване във верижен план при източната крепостна стена. В източната част на помещение № 8 бе разчистен водопровода на крепостта и п оследено трасето му под северната крепостна стена в посока към каптажа в м. "Ак бунар", с размери 8,6 х 7 м и деб.на стената 1,2 м.

Започна проучването на кула № 3 при югоизточния ъгъл на крепостното съоръжение, подобна по форма и градеж на кула № 1. На разстояние 12 м пред източната крепостна стена и 3,3 м пред челото на кула № 3 бяха разчистени 43 м от трасето на стена с дебелина 1,90 м градена от плочести камъни с калова спойка. Удвояването на крепостната стена в този най-достъпен откъм равнината участък е станало вероятно през VI в., едновременно с изграждането на верижните помещения от вътрешната страна на източната крепостна стена, които са с аналогичен градеж. Протейхизмата върви по права линия без да следва начупеността при кула № 3.

Сред голямото количество находки от фрагментирана керамика, битови предмети, стрели и др. е монета на Лъв III (717-741 г.).

Д.Николов, К.Калчев (Стара Загора), Г.Кабакчиева (София), К.Стефанова (Казанлък)

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНО СЕЛИЩЕ ПРИ С. КРЪН, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

Разкопките се провеждат вече шеста година. През 1986 г. се работи през м. август със средно 30 работника. Изразходвани средства 6000 лв.

През 1986 г. разкопките продължиха в североизточния ъгъл на обекта и площта между двете крепостни стени в северната му част. Между двете крепостни стени бяха открити жилища с верижен план, като тези в останалата част на селището - с кирпичени стени върху цокъл от камък. Намерените в тях материали (керамика, монета и др.) ги датират от V-VI в. Откри се и комплекс от помещения със солидни стени с хоросанова спойка. Към него принадлежат и откритите по-рано кули. Те са служили за жилища на собственика на имението, което е обработвано от селяните - жители на селището.

Това откритие, окончателно затвърди у нас убеждението, че т.н. крепости по планинските склонове, а също така и в равнините представляват села, а не военни съоръжения.

Б.Борисов и М.Кънчев (Нова Загора)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНИ МОГИЛИ КРАЙ С. ГОЛЯМА ДЕТЕЛИНА В РАЙОНА НА КОМПЛЕКСА "МАРИЦА-ИЗТОК"

През 1986 г. бяха проведени спасителни разкопки на две

надгробни могили в землището на бившето с. Голяма Детелина, разрушено от рудник "Трояново-север".

Първата могила е с височина 1,80 м и диаметър при основата 18 м. Почти в центъра и под нивото на могилния насип е открито централното погребение, което е извършено чрез трупополагане в свито положение - хокер. По скелета личи оцветяване с червена охра. Централното погребение е без гробен инвентар.

В насипа на могилата са открити още пет гроба, при три от които погребенията са извършени чрез трупоизгаряне, а в останалите две - чрез трупополагане в свито положение. Най-богати на гробни дарове са гробове № 2 и 3, които са извършени чрез трупоизгаряне. В тях са намерени бронзови игли за коса, бронзова стрела и богато украсени глинени съдове. Според погребалния обряд и намерените материали откритите погребения трябва да се отнесат към късната бронзова епоха. Намереният керамичен материал намира най-точни аналогии с подобни от къснобронзовия некропол край Н.Загора, с. Черковна, Разградско, Тей в Румъния, Егейска Тракия и др.

Втората могила бе висока 0,70 м и имаше диаметър при основата 34 м. Близо до центъра и в основата на могилния насип бе открит централният гроб. Той представлява вкопана на дълб. 0,40 м камера с правоъгълна форма и заоблени ъгли с размери: 1,65 х 1,35 м. В нея е извършено погребение чрез трупоизгаряне, като кремирането е било на място, за което свидетелстват силно изпечените стени на цистата. В нея наред с останките от горелите кости бяха намерени и 8 глинени съда и бронзова монета на Траян, която спомага за точното датиране на погребението в първата половина на II в.

В периферията на могилата, под могилния насип бе открито още едно погребение, извършено чрез трупоизгаряне. Намерените глинени съдове показват, че погребението е било извършено наскоро след централното - т.е. през първата половина на II в.

М.Маджаров (Хисар)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА РИМСКИЯ ПЪТ ЕСКУС - ФИЛИПОПОЛ

През 1986 г. продължиха археологическите проучвания по трасето на римския път Ескус - Филипопол, съсредоточени в отсечката на Троянския проход, където следите на пътя са много добре запазени и до днес. Това даде възможност да уточним неговото устройство и ширина в споменатия участък. Пътят във високопланинските части е бил изграден по два начина. При първия начин пътната настилка се състои от два пласта. Върху здравия планински терен, за подравняване и за по-добра стабилност е насипан пласт от пръст и дребни камъни, а над тях са наредени средни по големина камъни, които оформят лицето на пътя. Осовата линия е много добре очертана с продълговати, надлъжно разположени камъни. Наклонът на пътното платно от средата към периферията е около 2 %, което спомага за оттичане на дъждовните води. В краищата настилката е укрепена от едри каменни плочи. При втория начин трасирането на пътя в отделни планински участъци се е наложило изсичане на скален масив. За пътна настилка в тези случаи е служила здравата скала. Широчината на пътното платно в зависимост от теренните условия варира между 3,50 и 6,00 м.

Г.Лазов (София)

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ В М. "СПАСОВИЦА" КРАЙ БЕЛОВО, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките на хълма до Беловската базилика. Разкопките имаха за цел проучването на укрепителната система на върха, съобразно с плана за реставрация и консервация на обекта. Това наложи проучването на куртината в североизточната част на укреплението.

Стената беше проучена от външната страна след разкритата през предишните сезони потерна до кула 2. На 11,60 м в североизточна посока тя прави лека чупка и продължава на север още 2,90 м след което очертава дъга с хорда 5,60 м и дълбочина 2 м от лицето на куртината навън. От противоположния край на дъгата стената продължава с още 1,5 м , след което извива под почти прав ъгъл на запад и след 28,70 м достига проучената частично кула в средата на северната стена. Кулата е четириъгълна с челна страна 6,72 м и странични стени 5,40 м. С това беше цялостно разкрито вътрешното укрепление на цитаделата.

При разчистването на каменно струпване на 11,60 м северно от СИ ъгъл на укреплението се разкриха разрушени основи на втората (външна) каменна стена, продължението на която в западна посока е запазена на височина до 7 м по склона пред СЗ кула. Стената завършва в източния край с кръгла кула, която се разкри частично.

При проучването на помещение 3 в югозападния му ъгъл се разкри по-малко помещение с размери 4,60/3 м. При разчистването на подовото му ниво се очерта ясно изразен горял пласт с отухлени кирпичи и овъглено зърно (помещение 2).

Изцяло беше разчистено водохранилището, с наклонен към центъра под на дълбочина 3,80 м и диаметър 3,30 м.

Б.Борисов (Н.Загора), Р.Георгиева, М.Кръстева,
Т.Спиридонов (София), Р.Спасов

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНО СЕЛИЩЕ В М."ЦАРИЧИНА" КРАЙ ГОЛЯМО СЕЛО, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките в местността "Царичина".

В сондаж № 1 бе доразчистено жилище № 3, което бе открито през предходната година. То е било залепено на фуга за северната крепостна стена. Стените на жилището са изградени от ломени камъни, споени с кал и надстроени с кирпичи, каквито бяха открити в изобилие при почистването на насипа. Подът на жилището е изграден от сивобелезникава трамбована глина. Върху него бяха открити няколко сравнително добре запазени глинени съда, сред които - гърне, амфора, глазирана амфоровидна стомна и др. Според намерените в него материали и монети то се отнася към втората половина на IV и началото на V в.

Към същото време се отнася и голямата сграда в сондаж № 2, която бе доразчистена през отчетната година.

А.Ангелов (Девня)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М."КАБАТА" ПРИ ГР. ДЕВНЯ (ЗАПАДЕН НЕКРОПОЛ НА МАРЦИАНОПОЛ)

При проведените спасителни разкопки в м. "Кабата" при гр. Девня (западен некропол на Марцианопол) бяха разкрити 20 гробни съоръжения от няколко типа, разпределени както следва:

а) 14 гробници изградени от каменни плочи, свързани чрез жлеб на дългите страници или чрез железни скоби, залети с олово. Подът на гробниците е от глина, тухлена настилка или от каменни плочи. Някои от гробниците имат вход на една от късите страници, затворен с каменна плоча;

б) 1 гробница, изградена от тухли-половинки, споени с бял хоросан, с глинен под и покрив от три каменни плочи;

в) 1 гробница от ломени камъни споени с бял хоросан, с тухлен под;

г) 1 гробница с полуцилиндричен тухлен свод, изграден над гробна яма с погребение чрез трупоизгаряне в дървен ковчег;

д) 1 гробна яма с погребение чрез трупополагане, покрита с три каменни плочи;

е) 1 детски саркофаг - грубо издялано корито, покрито с каменна плоча;

ж) 1 детски гроб, покрит стреховидно с две тегули.

Гробните дарове - монети, глинени и стъклени съдове, бронзови и златни накити и др. датират гробниците и погребенията, извършени в тях от времето на император Адриан (117 - 138 г.) до средата на III в.

Д.Топтанов (София), А.Салкин (Каварна)

ПРОУЧВАНИЯ НА НЕКРОПОЛИ ОТ СКАЛНИ ГРОБНИЦИ В М."ЯЙЛА" КРАЙ С. КАМЕН БРЯГ И НА НОС КАЛИАКРА, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През изминалата година бяха проучени 24 скални гробници - една при село Камен бряг (некропол № 2), 12 в некропол № 1 в м. "Яйла" и 11 в некропол № 3 на нос Калиакра. Две от скалните гробници са със предверие-стълбище и отвор на гробната камера към повърхността, докато останалите са от типа гробници с шахтовидно предверие. За първи път при некропола от Калиакра се наблюдава отклонение от основните архитектурни типове. В един от случаите гробницата представлява вкопан дълбок гроб в скалния масив, като над дъното е бил изсечен бордюр за поставяне на каменни плочи. При втори случай шахтовото предверие не е съединено с гробната камера. В предверието беше открито детско погребение, а гробната камера оформена като дълбок гроб.

Една от гробниците (№ 7) е преизползвана през XIII-XIV век. Повечето от тях са ограбвани още в древността. Инвентарът от запазените се състои от керамични съдове, обици, бронзови токи, маниста и др., които се поместват в хронологическите граници на III - V век.

Антропологическите проучвания, извършени от д-р Сл.Чолаков, показват, че преобладаващи са европеидни расови черти, като при някои черепи се наблюдават слабо проявени монголоидни белези.

К.Господинов (Бургас)

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ В М. "ВОДИЦАТА", МАЛКО ТЪРНОВО

През 1986 г. продължиха разкопките на тракийски могилен некропол № 1 в м. "Водицата".

В могила № 2-3 бе проучен гроб разположен почти в средата на площта, заградена от южния каменен пръстен. Погребението е чрез трупоизгаряне извършено на място в яма, изкопана в материка.

В частично запазената могила № 4 бе разкрит гроб, представляващ двустъпална яма, изкопана в материка. Погребението е извършено също чрез трупоизгаряне на място, в малка яма.

В устата на погребания в южния гроб на могила № 2-3 бе открита обгоряла неразличима монета от бронз, а в стъпаловидната яма обгорели черупки от орехи и някакъв друг плод. Погребалният инвентар - глинена стомничка, глинена чашка с две дръжки, част от глинено ойнохое и два стъклени балсамария датира погребенията във II - III в. от н.е.

П.Георгиев (София)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ ПРИ С. БАНЯ, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През януари 1987 г. АИМ и ОИМ Пазарджик проведоха спасителни разкопки до с. Баня, на мястото, където при полски работи местните жители бяха попаднали на останки от античната епоха. В резултат на работата бе открит мраморен саркофаг. Той е съставен от плочи и е покрит с клине-капак. Това е първият подобен паметник, който е сравнително добре запазен и е открит в тракийските земи. Размерите на коритото са 2,20 х 1,20 м и вътрешна дълбочина 0,87 м. Част от капака е отчупена, но цялата му дължина може да се изчисли и възлиза на 2,08 м. В саркофага бяха открити кости на мъж (на около 25-30 г.), две бронзови монети, сечени между 319 и 341 г. и част от костена игла с позлатена главичка. Разместването на костите на скелета, липсата на друг инвентар и счупването и отместването на капака се дължат на ограбването на саркофага, станало още през античната епоха.

Капакът на саркофага има формата на клине, върху което лежат скулптираните фигури на съпружеска двойка. Главата на жената е очупена. От главата на мъжа бе намерен до саркофага само един малък фрагмент, а на мястото, където би трябвало да се намира вратата, има правилно цилиндрично вдлъбване. Косата

е представена по начин, характерен за скулптурата около 300 г. Особеностите на клинето, матрака и начинът на представяне на съпружеската двойка издават влиянието на малоазийските ателиета, произвеждащи саркофази.

В резултат на проучването могат да се направят следните изводи:

1. Погребението е било извършено в първата половина на 4 в. от н.е.

2. Главата на мъжа е била моделирана около 300-320 г.

3. Капакът е бил приготвен или към началото на III в. и е бил преизползуван по-късно, или е бил моделиран към 270-290 г. т.е. във времето, когато някои стилови белези на скулптурата на предшествуващата епоха се появяват отново.

4. Капакът е бил изготвен под влияние на малоазийските ателиета. Не е изключено той да е бил моделиран в Тракия от малоазийски майстори - преселници от тази област на империята.

Предстои да бъде направен петрографски анализ на мрамора от който са направени коритото, капака и фрагмента от мъжката глава. На мястото на откритието през 1987 г. ще бъдат проведени разкопки.

Л.Стайкова (Кюстендил), А.Тонев (Кюстендил)

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ В С. БОГОСЛОВ, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Спасителните разкопки на могила № 1 в м. "Плео" с. Богослов, Кюстендилски окръг бяха предизвикани от иманярски изкоп.

Могилата има удължена форма с размери 15 х 8 и височина 2,30. Натрупана е еднократно.

В проучения от нея сектор са очертани два пласта, като долният има много примеси на въглени. Липсват находки и на този етап от проучването могилата не може да се датира.

Ю.Божинова (Благоевград)

АНТИЧЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ С. МУЛЕТАРОВО, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължи проучването на античния некропол, намиращ се в м. "Метлата" край с. Мулетарово.

Бяха проучени нови 52 гроба и с тях общият им брой достигна 142. Засвидетелстваният в тях погребален ритуал е чрез трупополагане и чрез трупоизгаряне. Нов момент в погребалния ритуал през римската епоха е опалването на някои от гробовете с трупополагане. Свидетелство за това са силно опушените стени на гробните ями и долната страна на покритията им. Разкрити бяха и няколко двойни погребения. Гробните съоръжения са подобни на проучените през 1985 г.

През елинистическата епоха те са обикновени ями, вкопани в терена, някои едно- или двустъпални. Интерес представлява гробното съоръжение на гроб № 127 - разположено в едностъпална яма с размери 3,50 х 2,50 х 2 м, изградено от кирпич и единствено по рода си у нас. През римската епоха в повечето случаи гробовете са зидани, с облицовка от тухли или мраморни плочки. Отново се намериха вторично употребени надгробни плочи.

Освен обичайните за некропола вносни и местни кантароси, киликси, паници, "мегарски" купи, теракоти, кани, ойнохоста и златни накити се намериха и някои нови гробни дарове. Това са лагинос с мрежест орнамент и растителни мотиви, голям чернофирнисов киликс с щемпелувана палмета на дъното, тракийски меч - махайра, илирийска сребърна фибула и др.

Значително се увеличи броят на глинените лампи. Намерените нови 20 монети и многобройния гробен инвентар потвърдиха хронологическите граници на некропола - IV в. пр.н.е. и културно-икономическите връзки на местното население със земите на Егейския свят.

РАЗКОПКИ В ПЛИСКА

Р.Рашев (Шумен)

РАЗКОПКИ В ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР НА ПЛИСКА

Проучванията бяха съсредоточени главно в сектора до северния вход на тухлената оградна стена. През 60-те години В.Антонова е открила тук няколко водопровода от различно време. Непосредствено вън от входа бе проучена разпределителна шахта, от която водата е преминавала в тръба и през тената е навлизала в ограденото пространство. Шахтата е зградена върху един от изоставените тайни ходници, свързани с езическия храм. Ходникът се пресича произволно и от оградния зид, т.е. храмът и ходникът са съществували и функционирали известно време преди изграждането на стената. Този нов факт внася съществена подробност в данните за относителната периодизация на градежите в комплекса.

Под нивото на водопроводите и частично запазената дворна каменна настилка се откриха северните краища на две траншеи, достигащи до оградната стена, както и останки от вкопана тухлена печка с производствено предназначение. Към следите от последния период на живот се отнася една полуземлянка, чиято вкопана част е разрушила дворната настилка. Под запазените сектори от настилката се проследяват следи от опожаряване.

За изясняване строителната история на източната половина на Малкия дворец бяха направени нови проучвания в южното централно помещение и в страничните помещения. Работата тук предстои да бъде завършена през 1987 г.

П.Георгиев (Шумен)

РАЗКОПКИ НА СЕВЕР ОТ ТУХЛЕНАТА СГРАДА В ПЛИСКА

Работата беше съсредоточена непосредствено от южната страна на проучената тук голяма и дълбока яма-водоем с полегати стени и зидан кладенец на дъното. Задачата на разкопките е да се изясни по-пълно съотношението на вкопания водоем с по-ранни или по-късни съоръжения.

В проучения изкоп от 13 квадрата бяха разкрити частично две постройки с градеж от ломени камъни и кал. Едната от тях е проучвана от Кр.Миятев и означена с буквите АБВ. Другата се разкрива за пръв път, но от нея беше разкрит само северният й зид. Установени бяха и трасетата на шест водопровода, които водят към Дворцовия център. Повечето от тях са прерязани при прокопаването на големия водоем.

Най-съществен резултат в изкопа са откритите две "канавки". Едната от тях е с посока изток-запад и беше проследена на почти 50 м дължина. Ширината й е около 0,80 м, а дълбочината на вкопаването приблизително 1 м от нивото на стария терен. На дъното й се откриха парчета от тухли или гнезда от дървени стълбове, останки от които личат в насипа от трамбована пръст. В насипа бяха открити фрагменти от амфоровидни съдове с червена ангоба или сивочерна повърхност, които позволяват "канавката" да се датира в VIII-IX в. Новооткритата "канавка" е успоредна на друга, открита през 1982 и 1984 година и отстои от нея на 11-12 м. Втората от разкритите през 1986 г. "канавки" е ориентирана север-юг и е вкопана на по-голяма дълбочина. По всяка вероятност тя е и по-ранна.

Подобни "канавки" са откривани и на други места в Плиска. По всичко личи, че те са част от дървени огради. Проучването им ще допринесе в съществена степен за изследване на градоустройствения и социално-икономически облик на Плиска през VIII-IX в.

Л.Дончева-Петкова (София)

СГРАДИ ПРИ ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ЗАПАДНАТА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ПЛИСКА

През 1986 г. продължиха проучванията в комплекса, разположен на юг от западната порта. Този комплекс наподобява преславските имения и в него с прекъсвания и преустройства животът е продължил от края на IX до 50-те-60-те години на XI в. Работи се на площ около 400 м^2 на дъл. до 0,60 - 0,80 м. Открито е голямо, вкопано жилище, наземно жилище, две големи домашни пещи и боклучена яма. Вкопаното жилище е третата по ред полуземлянка в комплекса. Ориентирана е север-юг. По план е правоъгълна с размери 6,50/4,20 м. Зидовете й са облицовани с различни по вид и големина камъни и са широки до 0,40 м. Наземното жилище е силно разрушено. Било е голямо - също правоъгълно с размери към 7 м и дължина и 5,20 м ширина. Запазена е изцяло северната му стена, а южната е напълно разрушена. До източната му стена се намира голяма куполообразна пещ с външен диаметър 1,80 м и запазена височина 0,80 м. Градена е от фрагментирани тухли и е облицована с каменен кожух. На североизток извън жилището се откри още една подобна, но много по-разрушена пещ и голяма боклучена яма. Откритите находки - предимно керамика и шесте анонимни византийски монети - клас А2 и клас С - позволяват жилищата и пещите до тях да се датират в периода на византийското владичество - в първата половина на XI в.

Ж.Аладжов (София), П.Петрова (Шумен)

РАЗКОПКИ НА КОМПЛЕКС "А" (ОБЕКТ 40) ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Работата през отчетния сезон беше съсредоточена на север и изток от църквата и по южната стена на комплекса. Около църквата бяха разкрити нови 13 гроба от некропола, които потвърждават направеното по-рано разпределение в три групи: покойникът е поставен направо в земята; в ковчег от дърво; в оградена и покрита с каменни плочи гробна яма. По-особено е положението на гроб 23, където има покритие от каменни плочи, но същинската яма не е оградена с камък. Част от гробовете са маркирани с каменно еднoредово ограждение на нивото на средновековния терен;

От южната ограда са проучени вече близо 70 м (повече от 50 %). На 63 м се открива прекъсване на стената, може би за вход на юг в комплекса. На известно разстояние се проследяват останките от втори (северен) успореден зид, който оформя дълго помещение към южната оградна стена, засега разкрито само в източния си край. От подемния материал - по-специално внимание заслужават каменните и керамичните фрагменти със знаци.

С.Станилов (София)

СЕЛИЩЕ ЮГОИЗТОЧНО ОТ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

В разширение на изкопа от 1984 г. разкопано жилище 16 и част от жилище 17.

Жилище 16. Квадратна форма, площ 16,88 кв.м, дълбочина 1,40 м. В североизточния ъгъл каменна пещ, изградена в правоъгълна със силно заоблени очертания яма. До нея, отчасти врязани в северната стена голяма овална яма. Покрай южната и отчасти източната стена елипсовидни вдлъбнатини с неравномерно пръснати гнезда от подпори. На две места при източната стена останки на дебела дъска от облицовката на жилището. По-голямата част от западната стена силно разрушена от друго жилище.

Жилище 17. Разкопана само източната част с 8 кв.м, като дължината на изцяло разчистената стена е 4 м, дълбочината 1,50 м. В североизточния ъгъл каменна пещ изградена в правоъгълна със силно заоблени очертания яма. Преустройвана е три пъти. Край южната и източна стена елипсовидни вдлъбнатини, в които има гнезда от подпори. Такива гнезда има и в самия под на жилищата. Край източната стена останки от дебела дъска от облицовката.

Сигурна относителна хронология - жилище 16 е по-ранно от жилище 17.

В два изкопа са продължени проучванията на двойката канавки, открити предишните сезони.

Изкоп "А". Канавките проследени на 10,50 м на запад и завършват с по една овална яма. Общата дължина от източния край на изкопа на 1984 г. до ямите е 50 м.

Изкоп "Б". Канавките проследени на разстояние 9,50 и 10,50 м, с което общата дължина от източния край на изкопа на 1982 г. става 70 м. В тазгодишния изкоп те чупят под прав ъгъл на север и са проучени на дължина 45 м. В северния край на изкопа е открито прекъсване на канавките широко за източната 2,00 м, а за западната 2,75 м. Прекъсването е фланкирано от ями, в една от които са забелязани останки от дебела вертикална греда. Останки от подобни греди са проследени на още две места по трасето на канавката. Това потвърждава предишните предположения, че канавките са основа на дървена ограда, а откритото този сезон прекъсване е портата на една от тях.

На юг от ъгъла на проучваните в изкоп "Б" канавки е открита още една двойка с посока север-юг, а край тях трета, която продължава трасето на западната от канавките с портата.

Т.Балабанов (Шумен)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В МАДАРА

Извършени са сондажни проучвания в Голямата пещера във връзка с благоустрояването й. Установено бе, че културните наслоявания в пещерата не са изчерпани при първите разкопки

през 1924 - 1936 г. В заложените 8 сондажа на различни места в пещерата се откриха следи от градежи и други съоръжения и много антична и тракийска керамика. Културните напластявания на места достигат до 2,5 м.

РАЗКОПКИ В ПРЕСЛАВ

Д.Овчаров, Ж.Аладжов, Н.Овчаров (София)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ПРЕСЛАВСКА АРХИЕПИСКОПИЯ"

Проучванията бяха съсредоточени в южния сектор, южно от малката църква и баните. Беше установено, че плочестата настилка пред южния вход на Архиепископията в източна посока достига до стената на банята, а на юг - до дебелата крепостна стена. В ЮИ ъгъл на настилката се откриха дебелите легла на основите на двуделна сграда, която е синхронна на плочника и е имала двуделна печка. Камъкът от основите ѝ е напълно извлечен и само по фрагменти може да се съди за него. Характерът на сградата не е ясен, тъй като тя е напълно обезличена, но може да се предполага, че е жилищна.

Бяха разкрити още 10 гроба, южно от малката църква. Така некрополът се очерта добре около двете църковни сгради, като не засяга сградата от ЮИ ъгъл на плочника. И на юг от баните гробове не се откриват с изключение на два много късни, които бяха разкрити още през 1984 г. Южно и югоизточно от баните през същата (1984 г.) беше разкрит ъгъл от сграда, чието разчистване продължи и през отчетния сезон. Засега се очертават два строителни периода, разделени от голям пожар. Разкрит е само СЗ ъгъл на сградата, но е ясно, че ранната сграда се съобразява с долната баня и дебелата крепостна стена, а по-късната е направо апликирана към последната.

Както и в предходните години, бяха открити голямо количество медни монети, фрагменти от стъклени и метални гривни и накити, апликации и токи, прешлени за вретено, ядра за оловни печати; сграфито керамика, жел.ножчета и върхове за стрели, фр. от стъклени съдове и пр. По-голям интерес предизвикват находките: фрагмент от позлатено разпятие, фр. от нагръдни кръстове, бронзови екзагии и тежести.

М.Ваклинова, И.Щерева (София)

РАЗКОПКИ ЮЖНО ОТ ГЛАВНИТЕ ДВОРЦОВИ СГРАДИ

Западно от големия, настлан с плочи площад между дворците и архиепископския комплекс в центъра на Велики Преслав, по високата с 1,40 м тераса, е била оформена с подпорна стена. Проучванията през 1986 г. се съсредоточиха около стената и на западната тераса.

В тази част терасата не е била застроена през ранното средновековие. Бил е оформен голям двор. През XI-XIII в. този терен обаче е бил ползван интензивно. На част от него се вкопават жилища, а останалите пространства са надупчени от големи и дълбоки ями за смет, разположени в почти правилни редици. Вкопаването им е започвало на 0,40 м от съвременната повърхност. Съдържанието им е: керамични фрагменти от съдове от XI-XIII в., кости от животни, черупки от охлюви, въглени, късове декоративна пластика от дворците и блокове от зидарията им, прешлени за вретено, върхове от стрели, ножчета, монети.

В същата редица и в непосредствена близост до ямите е било вкопано жилище в грунта на дълбочина 0,80 м. То е правоъгълно, ориентирано по посоките на света, с квадратура

около 16 кв.м. Конструкциите му са били дървени. В насипа във вътрешността изобилствува от овъглени големи късове дърво. Запазени са и дупките от колове в близост до стените, вкопани в замазания с глина под. Силно отухлено място до южната стена и къс от обгоряла антична релефна плоча вероятно определят място на огнището. Керамиката е обилно примесена с въглени и е от XII-XIII в.

Т.Михайлова. Ив.Йорданов (Шумен)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "АДМИНИСТРАТИВНА СГРАДА" - 1986 г.

Разкопките на обект "Административна сграда" бяха проведени през м. юли 1986 г. Проучена бе площ от около 250 кв.м на различна дълбочина от 1,10 м до 2,15 м. Работата бе съсредоточена в западния и северозападния сектори.

В сектор запад бе разкопана редица квадрати по протежение на брега на миналогодишния изкоп, където бе разчистено леглото на масивен зид с посока северозапад-югоизток. В северната си част той опира плътно до сграда 2. Зидът е демонтиран напълно, до рохкава чакълеста прослойка с хоросанов трошляк. Срещу югозападното помещение на сграда 2 са запазени 2-3 камъка от градежа - дялани блокчета, обилно споени с бял хоросан. Засега разкритата му дължина е 37,85 м, ширината му е 1.65 м. Край запалния ръб на зида, особено в северната част, се достигна до високи и плътни масиви хоросанови напластявания, над и в които се откриват останки от късни градежи (XII-XIII в., частично - и XIV в.). Засега липсват данни за датиране на зида - насипът над основата е без находки и монети.

Един от най-важните резултати е пълното разчистване на сграда 2, с изключение на северния зид, на който е открито само южното вътрешно лице. Градежът е от ломени плочести камъни и дялани блокчета, с пълнеж между лицата и спойка от глина. Дълбочината на основите е 0,50 м. Външните размери на сградата са: 10,8 м (-юг) и 9,25 м (и-з). Вътрешното пространство е разпределено на две двойки помещения - северни и южни. Добити са важни резултати за изясняване на стратиграфията в този район на Преслав.

Ст.Бонев (Шумен)

РАЗКОПКИ НА ЦЪРКВА ПРИ ЮЖНАТА ПОРТА НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД В ПРЕСЛАВ ПРЕЗ 1986г.

Започналото през 1985 г. проучване на църква при южната порта на Вътрешния град в Преслав продължи и през 1986 г. В процеса на разкопките постъпиха данни за стратиграфията в този район на града. Изясни се, че насипите над старобългарските архитектурни паметници са се образували едновременно в периода XII-XIII в. По това време е бил изваден напълно и градежа на новоразкритата църква. Поради това днес я откриваме силно обезличена, чрез подложката на зидовете ѝ, която е от дребни, ломени варовикови камъни, трамбовани с чиста зелена глина. Църквата разкри своя план именно чрез тази подложка на дълб. 1,70 м, докато наоса и притвора останаха по-високо и

очертаха строителната история на паметника. При строежа траншеите за църковните зидове са били прокопани без да се държи сметка за оформлението, което ще има постройката във височина. В това състояние църквата е с триапсидна олтарна част. Два надлъжни зида започват от приолтарните стълбове и опират в западната фасада като делят вътрешността ѝ на три части. Наосът е с шир. 1,80 м, а страничните кораби по 0,90 м. От запад друг зид, пресичайки надлъжните, съединява южната и северните стени на сградата и оформя притвор с дълб.

10 м. Общата дължина на църквата е 13 м, а ширината ѝ 7,30 м. От оформлението на фасадите и апсидите отвън не се е запазило нищо. Членението на вътрешното пространство се е получило чрез същинския градеж от варовикови квадри. В най-общи линии новоразкритата църква е от типа на триапсидните, кръстокуполни постройки с вписан кръст и най-вероятно две свободни подпори при подкуполния квадрат. Археологическата среда, в която е открита тя, планът ѝ, известен и от други места в Преслав и богатата ѝ архитектурно-пластична украса я нареждат сред паметниците на църковното строителство от X в.

С.Витлянов (Шумен)

СГРАДАТА В ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПРЕСЛАВ

Бяха разкрити изцяло две помещения от западния корпус на сградата (пом. № 1 и пом. № 2). По план те са еднакви с помещенията от източния корпус. Стените им са иззидани от плочест пясъчник на кална спойка. Зидовете са фундирани на 0,60 м в здравия терен и са от същия плочест пясъчник. Помещение № 1 е с размери 4,20 х 4,20, а помещение № 2 - 4,20 х 5,00 м. Дебелината на стените е от 0,90 м до 1,00 м. С подобни размери са и помещенията от източния корпус. И тук входовете със средна ширина около 1,00 м се намират в средата на северната им страна. Новооткритите помещения са запазени във височина само с първия ред от суперструкцията си. Както и при останалите помещения следи от мазилка и подова настилка не се откриха. Възможно е тези помещения да са представлявали приземна част от съществуващата на това място голяма двуетажна сграда.

Към втория период от съществуването на сградата трябва да отнесем плочниците пред едно от помещенията, както и следите от силно разрушен зид, разположен между крепостната стена и пом. № 1.

Едновременно с разкриването на помещенията бяха разкопани и проучени 15 линейни метра от западната крепостна стена в непосредствена близост до югозападната ъглова кула. В този участък тя е изцяло разрушена. От нея са достигнали до нас само няколко единични каменни блокове, останали след вдигането на материала в хоросановия трошляк над стената. Фундаментът на стената се състои от плътно трамбован речен чакъл на кална спойка. Крепостната стена е конструктивно свързана с югозападната ъглова кула на южната стена, което свидетелства за тяхното едновременно изграждане.

От културните напластявания над стената се попадна на многоброен и разнообразен археологически материал (битови предмети, накити, оръжие и др.). Някои от откритите тук находки представляват специален интерес. Това са пръстен-печат, оловен амулет с молитвен надпис, листовидна украса от конска амуниция, оловна пластина с двустранна рисунка на бойна сцена, бронзово рамо от везна и др.

Заедно с тези находки на различни места в културния пласт беше открит многоброен нумизматичен и сфрагистичен материал. Най-многобройни са монетите на Алексий III Ангел (1195-1203), български и латински имитации от първата половина на XIII век. Сфрагистичният материал е представен от няколко печата. В по-добър вид са и печатите на Алексий I Комнин (1081-1118) и на Теофил (829-842).

Т.Тотев (Шумен, К.Тотев (В.Търново)

РАЗКОПКИ ВЪРХУ ТЕРАСАТА ИЗТОЧНО ОТ ДВОРЦОВИЯ МАНАСТИР

Разкопките през отчетния период са продължение на проучванията, проведени върху терасата през 1984 г. и имаха за задача да внесат повече данни и яснота за плана и характера на попадащата тук, на 60-70 м от Дворцовия манастир постройка.

Към проучената част се прибавиха три нови помещения: едно от запад на верижната й планова схема, ориентирана с посока изток-запад и две, които тръгват под почти прав ъгъл от него в южна посока. От стените над основата са оцелели на две места отделни варовикови блокове от първия цокълен ред, които са поставени върху пласт от бял хоросан. За свързване на местните, грубо очукани камъни, запълващи дълбоките 0,60 м легла на основата служи глинена спойка. До сигурни данни за нивото на пода и разкритите помещения и отворите за врати, отвеждащи в тях не се добрахме.

При вдигане на насипа, запълващ вътрешността на новоразкритите помещения се откриха значителен брой находки, които допълват наблюденията ни за плана, начина на градеж и местоположението на постройката в тази близка до владетелските дворци част от територията на външния град и позволяват да се направи извода, че тук в непосредствена близост на най-големия от откритите до днес в Преслав манастири през IX-X в. са се издигали постройки с верижни, многоклетъчни и по-сложни планово-пространствени композиции.

Специално внимание от откритите находки заслужава една гема от лазурит, обхваната със златна обковка с халка в края за нанизване при носене, на която е врязано бюстово изображение на свети Димитър като мъченик, облечен в патрициански дрехи и държавен кръст.

К.Попконстантинов (Шумен)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА "ЦЪРКВАТА НА ЧЪРГУБИЛЯ МОСТИЧ" - ПРЕСЛАВ

През отчетната 1986 г. археологическите проучвания бяха съсредоточени източно от църквата.

В процеса на разкопките на площ около 500 м² разкрихме основите на три сгради. Едната разположена североизточно от

църквата е градена от речни волутъци, споени с глинен разтвор. След унищожаване на сградата върху основите й са били изградени гробове, в които се откриха скелети на деца (гроб № 1-3), без гробен инвентар.

Втората сграда е разположена източно от църквата, на 5,50 м. Градежът й е от местен сив камък, добре обработен, а за спойка - глинен разтвор. Нейните стени също са прорязани от гробни ями (гробове № 6-9). В два от тях инвентарът се състои от бронзови, стъклени гривни, обеци и апликации.

От третата сграда установихме само северозападния ъгъл и огнище от пещ.

По настояване на НИПК направихме сондажни проучвания в самата църква. Благодарение на тях установихме, че църквата е предшествувана от полувкопани жилища, от които открихме дупки от колове с диаметър 0,25 м, обмазка от стените, керамика IX в., овъглено жито и огнища от пещи. След унищожаването на землянките е била построена сграда с каменни основи, чиито следи установихме в южния и централния кораб. По-късно, вероятно след някакъв пожар (под подовото ниво на църквата се откриха много въглени, много покривни керемиди, керамика IX в.) сградата е разрушена и на нейно място е издигната църквата с гроба на чъргубиля Мостич. Археологическите проучвания през следващата година ще доизяснят хронологията на този твърде интересен паметник, а успоредно с това и хронологията на м."Селище" в този район.

РАЗКОПКИ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Р.Анчева (В.Търново)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ № 35 НА ЦАРЕВЕЦ

През 1986 г. продължиха археологическите разкопки на XXXV обект, разположен в най-западния сектор на южния склон на Царевец, непосредствено до църква № 12. При теренни проучвания северозападно от църквата се доразкриха три средновековни водопровода. Разкопките предоставиха възможност да се проследи цялостно конструкцията и техническото изпълнение на водопроводите, като се установи начинът на водохващането и насочването на водата по глинен тръбопровод към водохранилищата до южната крепостна стена.

Проучванията установиха, че техническото решение на водопроводите и свързаните с тях водохващащи съоръжения е съобразено с наличните топографски и геоложки условия. За начина на разполагане и конструктивното оформяне на водоснабдителните съоръжения решаващо значение има характерът на терена. Хомогенният терен (утаечна глина) определя хоризонталното разполагане на каптажа, свързан с източния водопровод. Той се разкри в очертанията на сграда, ориентирана по хоризонтала изток-запад и разположена северно от средновековната улица. Размери на постройката 8,10/4,30 м, т.е. взети са мерки за запазване на терена от замърсяване и запазване качествата на водата. Така е изграден и по-ранният водопровод, чиято водосборна шахта и по-голямата част от тръбопровода са разкрити в средновековна постройка. Северният край на най-западния водопровод е разрушен от по-късни изкопи и тук не бе възможно да се установи начинът на водохващане.

Разкриването на водопроводите, тяхното разположение и изграждане дава възможност да разглеждаме водоснабдителното дело в Търновград като неотменима съставка в развитието на пространствената структура на града.

Западно от църква № 12 се проучи част он некропола до църквата. Разкрити са 21 погребения - от средата на XIII до края на XIV век.

Т.Овчаров (В.Търново)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ XXXVIII НА ЦАРЕВЕЦ

Проучването на обекта започва през 1981 и продължава до 1986 г. През периода 1981-1985 г. са разкрити частично запазените основи на 18 сгради, 16 от които са жилищни. 12 от тях са от времето на османското владичество, а 6 са средновековни български (XII-XIV в.).

През 1986 г. е разкопаван предимно културният пласт от османско време, като на места е засегнат и този от периода XII-XIV в.

От турско време са разкрити част от улица с калдаръм и зидан канал за мръсна вода, триделна сграда с отоплителна пещ в централното помещение, каменна стълба с четири стъпала, еднолицев подпорен зид покрай каменната стълба и улей, оформен с плочести камъни между каменната стълба и еднолицевия зид. При направата на стълбата е унищожен изцяло културният пласт до стерилната земя и скалата.

От времето на Търновското царство са разкрити две елипсовидни ями, вкопани в стерилната пръст, едно правоъгълно, зидано с ломени камъни съоръжение, в което се намериха натрошени човешки кости и зидан кладенец с преливник (канал за изтичане на водата).

Работено е и в сграда № 17. Изчерпан е насипа до стерилната земя. Маркирана е хоризонтална фуга, в която са били положени дървените талпи на пода. В насипа са открити късове обикновена и художествена битова керамика, части от пясъчни плочи и бигорови блокове, парчета тухли и от декоративни панички, както и натрошени човешки кости.

Л.Квинто (В.Търново)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ 39 НА ЦАРЕВЕЦ

Довършено е проучването в югозападната част на сектора с площ от 100 кв. м. Особеност на строителството в петте културни пласта е преизползването на градежите. Архитектурата от I-ви (XVIII-XIX в.) период и II-ри (XV-XVI в.), който е в 3 етапа, с характерен за всеки от тях строителен похват, е добре запазена.

През III период (XIII-XIV в.) обособен етап е краят на XIV в. През XIV в. строителството е с кирпич на каменни основи с калова спойка, опожарено преди края на века, и пътят към югоизток е прекъснат от сграда и християнски некропол. Гробовете са разрушили улицата от XIII в., двукратно изграждана по времето на Константин Асен. През 60-те години на XIII в. е имало и успореден път на югоизток към водоизточник на скалата, а в насипите и нивата с лабораторен анализ са установени органични съединения - оборска тор със зелен цвят. Оборите, очертани от проучени преди дупки от колове, са два - от началото и от края на царуването на Константин, преди и след разрушено строителство с хоросан. Около средата на XIII в. е направен насип край южната крепостна стена.

От IV период (X-нач.XIII в.) са проучени 3 вкопани битови пещи от XII - нач.XIII в., а към 4-те жилища от X-XI в. по материалите от насипа се прибавят разрушени каменни градежи и по-ранен обор.

Последният период (IV-VII в.) е лошо запазен, от 4 етапа: 1. Три сгради от VI в. са опожарени в нач. на VII в.; 2. Голяма преустройвана сграда с базиликален план е от края на V-VI в.; 3. Правоъгълна в план постройка е с монети от IV в. В 4-ти етап са следите от унищожения тракийски културен пласт, с материали от V-III в. пр.н.е.

Периодизацията е по стратиграфските данни в западната част на сектора и добитите през сезона 132 златни, сребърни и медни монети.

Полевото проучване на сектор Царевец-39 е завършено.

Ат.Писарев, Х.Вачев (В.Търново)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ 40 НА ЦАРЕВЕЦ

Завърши проучването на обект 40 на хълма Царевец - югоизточен склон. Археологическите разкопки бяха съсредоточени в източната и западна част на обекта. Дебелината на насипа е 2,5 - 4 м. В него се откриват материали от ранновизантийската, средновековната и турска епоха.

При проучването на обекта се констатира, че той е бил предварително терасиран и подготвен за строителство.

В западната част на обекта се разкриха две сгради от турската епоха с прилежащ плочник към едната от тях и две ями. Откритите отделни зидове от същата епоха в плана си не оформят сгради.

След демонтажа на турските сгради и плочника се разкри средновековна двуделна сграда от 12-14 в. Ориентирана е в посока изток-запад с лице на юг. В западното й помещение е запазена част от пещ. Зидовете са изградени от ломен камък и на хоросанова спойка. Южно от нея е разкрит пасаж от средновековна улица.

В източната част на обекта продължи проучването на разкритата през миналия археологически период средновековна сграда. В план тя е двуделна с удължена правоъгълна форма, с направление изток - запад и лице на юг. Сградата е от 12-14 в. В терена южно от нея откритите зидове от същата епоха не оформят в плана си сграда.

През отчетния период бяха открити и вписани в полевата инвентарна книга 78 находки - византийски, български, турски и западноевропейски монети, стъклени гривни, железни предмети, глинени съдове и др. Интерес предизвиква открития фрагмент от стеатитова икона с изображение на светци - воини.

К.Ботов (В.Търново)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ 42 НА ЦАРЕВЕЦ

В южната част на обекта се премахна значителен насип и частично се разкри подпорен зид от 19 в., с дължина 15 м.

В близост до жилището от втората половина на 14 в., проучено през 1985 г., се откри североизточния ъгъл на средновековна сграда с подово ниво, маркирано от каменни плочи, разрушена при по-късното строителство.

Върху тясната тераса под най-долния скален венец се проучи стъпаловиден каменен подпорен зид от ранновизантийската епоха.

ГРАДОВЕ, КРЕПОСТИ, СЕЛИЩА

Западната порта в Плиска.

Пред външното лице на крепостната стена са проучени жилища, които се отнасят към VI,X,XI,XIII и XIV в. Върху повечето от тях се разполагат гробове от един средновековен некропол.

II. Средновековен некропол

Проучени са 106 гроба с останки от 112 индивида. 98 гроба са обикновени ями, шест са в дървен ковчег и два са облицовани по едната дълга страна с керемиди или камъни. Ориентацията на погребаните е запад-изток, но се срещат и отклонения. Повечето са с ръце, скръстени пред гърдите или в коремната област, но се наблюдават още седем други позиции. От ритуалните особености за отбелязване е един случай, когато върху скелета са намерени 58 кремъчни пластини (гроб № 17). При 39 скелета са намерени копчета от облеклото и лични вещи на погребаните - накити за глава и тяло.

По стратиграфски наблюдения и находки гробовете се разпределят в три хоризонта и се датират в XII - първа половина на XIII и XIV в.

Л.Дончева-Петкова (София)

РАЗКОПКИ ПРИ С. ОДЪРЦИ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките на хълма "Калето", където е разположена ранновизантийска крепост и върху нея

средновековно българско селище. Работи се и в подножието на хълма, където се намира средновековен некропол.

Проучванията на Калето бяха съсредоточени в северната половина на хълма, където има още неизследвани участъци и където напластяванията са по-големи. Открити са нови 12 жилища, които се свързват със селището от времето на Първото българско царство. Те са вкопани или опират до зидове на ранновизантийските сгради. При жилища № 75,76 и 78,79 се установяват застъпвания и преустройства и са засвидетелствувани три периода на строителство. В жилищата и около тях се откриват предмети, свързани с домашния бит и с упражняването на някои занаяти.

Броят на гробовете в некропола е вече 398. През отчетния сезон са проучени нови 32 гроба. В няколко гроба са намерени разнообразни накити. Особено богат е гроб № 376, от който произлизат обеци, пръстени, гривни, ниниста от гердани, апликации, звънчета. В района на некропола са разкрити нови 4 жилища. Вече със сигурност може да се твърди, че гробовете са по-късни от разпростоялото се в подножието на хълма селище през IX - X в. На кого принадлежат тези гробове, еднакви по ритуал и съоръжения с гробовете върху жилищата на хълма "Калето" и къде се намира ранният некропол на българското селище - това са въпроси, на които трябва да се отговори в близките години.

М.Димитров (Балчик)

ПРОУЧВАНИЯ ВЪРХУ ХЪЛМА "ДЖЕННИ БАИР" В БАЛЧИК

Върху платото на този хълм проучванията датират от лятото на 1978 г. След прекъсването от 1981 г., проучванията бяха продължени в сектор IV,V и VI, които заемат централната част на платото, което на това място е било защитавано от ров и вал, построен най-вероятно към края на XIII или началото на XIV в.

През 1986 г. са разкрити напълно няколко жилищни помещения, чиито приземни етажи са били вкопани на различна дълбочина (до 1,30 м) от съвременния терен. Стените са облицовани с камък или дърво.

Помещенията били отопляване през зимата с помощта на средно големи каменни пещи - печки, иззидани обикновено в най отдалечения откъм вратата ъгъл.

В проучените помещения бяха открили много глинени предмети: паници, тежести за рибарска мрежа, светилници, гърнета, кости от животни: коне, крави, сърни и елени, костенурки, черупки от миди, охлюви и др. Керамиката е работена на бърз грънчарски кръг. Представена е от два вида: кухненска и трапезна. Трапезната е луксозна: сграфито, белоглинени купички, паници, типовете на византийската от предбароковото време, наситени разцветки от кафяво, червено, зелено, жълто.

Датирането на тази керамика е от края на X до края на XIV в. Датировката се подкрепя от многобройните медни и билонови монети.

Открити са и четири броя златни обеци: биконични, като ната е изработена от типа "гранули", сребърни акчета на султан Баязид I и султан Мурад I, сребърни и бронзови копчета за дрехи.

Разкрити бяха 8 погребения, които датират най-вероятно от XII в. В гроб № 2 - на малко дете - бяха намерени медно кръстче, два медалиона; с изображението на Христос, огърлица, от 73 стъклени мъниста,

Резултатите от проучванията през 1986 г. показват, че на този полупустинен и безводен хълм се е намирал един от кварталите на средновековен град, наследник на който е днешният Балчик.

Г.Джингов, А.Балканска, М.Йосифова (София),
Г.Радичков (Каварна)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КАЛИАКРА

Разкопките се водеха във външния град при църкви № 3 и 4 и на некропола, северно от крепостта.

Разкопана е 400 кв. м площ северно, западно и южно от църква № 4 на дълбочина 0,40 до 0,60 м от сегашната повърхност. Разкрити са допълнително останки от оградния зид на черковния двор на юг и запад от църквата. Той има дебелина 1,00 м и е изграден от ломени и грубо одялани камъни, споени с кал. Вход към двора вероятно е имало в североизточния и югозападния ъгъл на оградата, както и в западната половина на северната страна.

В разкопаната пръст преобладават фрагменти от късноантични и от средновековни съдове, характерни предимно за XIII-XIV в. Монетите, общо девет, са ранновизантийски, османски и една средновековна българска.

Налице е обичайната стратиграфска характеристика за Калиакра - културен пласт с материали от късната античност и средновековието, сред които относителния дял на находките от XIII-XIV в. е по-голям.

Църква № 3 е малка, еднокорабна, с широчина отвън 4,25 м. За източната й половина все още не се знае нищо сигурно. Засега са разкрити само част от правоъгълно помещение с вход от север и пристроено до него друго, с вход от запад. Двете отделения са свързани помежду си и имат добре запазена каменна настилка. Проучванията дават основание църквата да се отнесе към XIV или първата половина на XV в.

Некрополът е разположен на около 350-400 м северно от външната укрепителна линия. Гробните съоръжения са врязани в естествената скала. Според устройството се отнасят към два типа: гробове и гробници. Всички са ориентирани запад-изток. Гробовете представляват обикновени правоъгълни камери, покрити с ломени плочести камъни. Гробниците се състоят от голяма дълбока камера с предверие, като връзката между двете отделения се осъществява през тесен отвор със или без стъпало.

Откритите човешки скелети са разместени и натрошени, което показва, че камерите са отваряни и ограбени. Предварителният ни извод е, че некрополът е късноантичен, но че отделни гробове и гробници са преизползвани в средновековието.

В.Антонова (Шумен)

РАЗКОПКИ НА ШУМЕНСКА КРЕПОСТ

Разкопките се проведоха на два сектора - а) южен и б) източен. Работи се по две основни задачи: материална и духовна култура на средновековния град Шумен и б) фортификация на Шуменската крепост.

В южния сектор се попадна и започна откриването на три сгради. Едната от тях "А" е верижна. Засега се разкопаха следи от две помещения с широк 1,40 м общ зид с дължина 20 м, който на запад опира до висока скала. Сграда "Б" е еднoделна с размери 7,10/6,20 м и сграда "В" също двуделна с по-малки размери. Основите на сградите са дълбоки над 1 м, стъпили върху гладка скала с денивелация от 4,5 на юг. Градежът е от ломени камъни и кал. Масовият материал - керамика и други находки са от XIII-XIV в.

На запад от сграда "А" се попадна на няколко четириъгълни производствени съоръжения, издълбани в скалата с улеи по края.

В същия сектор се откри голяма, силно разрушена елипсовидна пещ със стени от по-дребни камъни, замазани с глина. Подобна, по-малка и още повече разрушена се разчисти на юг от сграда "Б".

Освен керамика и сравнително малък брой находки (оръдия, оръжие, украси, битови предмети), в голямо количество се откри желязна шлака.

В същия сектор във високите пластове се разкопаха пет християнски погребения, вероятно от най-късния средновековен некропол.

В югоизточния ъгъл, по склона на крепостта, се попадна и разчистиха силно обрушените външно и вътрешно лица на крепостния зид, изградени върху стръмния склон.

С разкопките на Шуменска крепост през 1986 г. продължава откриването на производствения квартал, намиращ се във Външния град извън крепостните стени. С тях се подчертава значението, което е имал град Шумен през късното средновековие и като значителен производствен център.

Й.Алексиев (В.Търново), И.Бъчваров (Г.Оряховица)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "РЯХОВЕЦ" ПРИ ГОРНА ОРЯХОВИЦА

Работи се на два сектора: I - Главна порта на крепостта и II - южно подножие на крепостта.

I. Главна порта

Разкри се югозападната част на крепостната стена, която има посока североизток-югозапад, фундирана върху скалата. С такава посока е бил и главният подход към портата, като пред нея е оформена малка площадка. Проходът на портата е ориентиран север-юг и има дължина 16 м и минимална ширина 2,40 м. Проходът има много пиластри, стеснения, разширения и ниши, които затрудняват проникването през него. Затварян е бил с три последователни врати: първата врата се намира в началото и е оформена от двойка пиластри, втората на 5,50 м също е оформена от двойка пиластри. На 2,20 м, северно от втората порта се оформя широко отклонение на запад (ширина 3,80 м),

което навярно води към помещенията за охрана на портата (подобна картина се наблюдава при третата порта на Главния вход на Царевец). На север от отклонението проходът се стеснява посредством двойка пиластри до 1,90 - 2 м, където навярно е било мястото на третата врата.

Разкритите крепостни стени и съоръжение на портата предполагат наличието на две кули: първата, оформена в източната част на прохода (площадката има размери: 6 x 8,40 м) или надвратна кула, която да включва и западната стена, оформяща прохода на портата; втората кула се оформя на площадката при третата врата (размери на площадката 3,60 x 5,40 м).

Източната крепостна стена следва извивките на скалния венец и има дебелина 2,80 - 3,20 м. Изградена е от едри камъни с по-добре оформено външно лице, навсякъде фундирана върху скалата.

II. Сектор в южното подножие на крепостта

Продължи работата, северно от разкрития ограден зид. В източния участък се разкри западната част на каменна постройка (зидовете са изградени от средноголеми камъни на калова спойка) и имат дебел.0,85 м. Западният зид, разкрит напълно има дължина 8,20 м и оформен вход в средата на зида с шир. 1,60 м, а прага е голяма варовикова плоча. На 2,50 м източно на северния зид има пиластър. Разкритата част на постройката със симетрично допълване на южния зид напомня на западната част на църковна постройка (притвора). Към това насочват и разкритите, западно от сградата гробове. Разкриха се 12 гроба, всички с ориентация запад-изток. Гробните ями са вкопани в жълтата глина, като при някои има ограждане с изправени плочести камъни (№№ 9 и 10).

На около 10 м западно от каменната постройка се разкри вкопано в жълтата глина жилище (размери 2,70 х 2,20 м), вкопано на 0,50-0,60 м със заоблени ъгли. Северно от него се разчистиха две застъпващи се кръгли ями. В жилищата, ямите и около тях се намират материали от X-XI в.

В.Димова (София), Ст.Йорданов (Русе)

РАЗКОПКИ В ЧЕРВЕН

Обект на проучване бе западната крепостна стена. Тя е построена в най-ниската част на рида, с посока север-юг. В резултат на разкопките бе разкрита стената на протежение 76 м, 6 кули и западната крепостна стена. Стената е запазена на височина до 2,10 м и е дебела 2,70 м. Отвътре е много по-ниска поради наклона на терена на изток към запад. Откритите кули, издаващи се пред кортината, са разположени на около 10 м една от друга. Пет от тях са с полукръгла форма и една с четириъгълен план. Две от кулите фланкират крепостната порта. Разкритите отбранителни съоръжения са изградени от ломен камък и бял хоросан с примес от баластра. В градежа са поставяни дървени греди - напречни и надлъжни, като последните са били наравно с лицето, измазани с хоросан.

Северно от портата се откри част от стълбата, която е извеждала в кулата и на бойната платформа на крепостната стена.

Разкритата част от укрепителната система на Червен е изградена през XIV в.за възникналите нови квартали в тази част на рида.

С.Симеонов (Севлиево)

СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ И ВЪНШЕН ГРАД "ХОТАЛИЧ" КРАЙ СЕВЛИЕВО

Проучването на крепостта през 1986 г. беше насочено край вътрешната стена на източния крепостен зид, между порта № 1 и кулата на върха, както и терена западно от входа към вътрешността на крепостта.

Вътрешната стена е разкрита на дълб. до 2 м, като културният пласт не е изчерпан напълно. На тази дълбочина се разчистиха основи на две помещения долепени до стената, а в северната част зид успореден на стената с дълж. 7 м и допиращ се на фуга до южната стена на кулата. Вероятно е служил за основа на каменна стълба за стената.

Доразкрихме помещение № 3. Обгорелия до червено пласт натрупан върху пода е с деб. 0,70 м. Върху задната стена се разчисти голяма ниша с дълб. 1,20 м и шир. 2,50 м. Може да се предположи, че е служила за площадка носеща дървена стълба за втори етаж, каквото сградата несъмнено е имала. Югозападно от нея разкрихме още две помещения, разположени едно под друго.

На малка площадка, ограничена от естествени скали е разположена малка, еднокорабна църква, заемаща централно място в крепостта. Външни размери: 6,10 х 4,05 м и шир. на зидовете: северен 0,90 м и южен 0,70 м, градени от ломени камъни на хоросанова спойка. Леко вкопана с вход от запад и две каменни стъпала. Абсидното пространство е преградено, като се образува олтарна маса, до която се достига с едно стъпало. От двете страни на зидовете са допрени малки бордюри. В по-късен етап западна посока е издигнато помещение, съобразено с терена и долепено на фуга до църквата. Този допълнителен наос е с външни размери 5 x 5,80 м. Зидарията е също на варов разтвор. Отново в западна посока е издигнат и притвор с неправилна форма и размери 3,10 x 5,35 x 5 м. В критичен за крепостта момент и вероятно след разрушаването на южния зид на църквата, средното помещение, което е най-голямо и най-здраво е преустроено на резервоар за вода. Входовете са зазидани, а за да се подсили южната страна, е изграден допълнителен зид по дължина и долепен до първия. Помещението е измазано с дебел пласт от хоросан, примесен с чукани добре изпечени тухли.

Във външния град проучихме терен северно от църква № 3. На площ около 500 м² бяха разкрити 21 гроба в съседство с църквата и 7 помещения. С тях общият брой на каменните сгради във външния град нарасна на 52.

Погребенията са християнски. Девет от гробовете са с погребален инвентар - наушници от сребро с позлата от края на XIII век, оплетени и масивни с украса бронзови гривни, пръстени, обеци, кръстове, медни копчета и др., които датираме в общи граници от XI-XIV век. Шест от погребаните са положени в каменни гробници, изградени от плочести камъни.

Разкритите помещения са полувкопани в стръмния скат и различни по големина. Зидани от ломени камъни на кален разтвор с ширина на зидовете 0,70 м и вис. до 1,50 м. Поради

по-големия си размер и вътрешни преправки допускаме, че № 6 е било на два етажа, а останалите са едноетажни постройки. Поради голямата денивелация подовите нива са силно разрушени, както и южните части на зидовете.

В помещенията и около тях и тук предметите са предимно от домашния бит, като: ножове, шила от рог на сърна и елен, глинени прешлени за вретено и тежести, украшения, метални и стъклени гривни, токи за колан, огнива, части от стъклени чаши, монети - латински имитации - 30-40 г. на XIII в.

В най-обща хронология материалите можем да отнесем през периода XI-XIV в.

К.Койчева (Габрово)

КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ И ГРАД В М. "ГРАДИЩЕ" (ГАБРОВО)

През 1986 г. археологическите проучвания на късноантичния град в м. "Градище" край Габрово продължиха в югозападната периферна част на платото, където бяха открити основите на голяма сграда, оформена от помещения № № 32,33 и 34. Те са свързани в сложен многоклетъчен план, получен вследствие последователното им пристрояване и нямат конструктивна връзка помежду си. Последователността на изграждането се наблюдава в различията при строителната техника и се доказва с намерените находки (керамика, домашен инструментариум, селскостопански инвентар, оръжие, накити, монети). Те позволяват новооткритите помещения да бъдат причислени към втория

(IV-V в.) и третия (VI в.) период от съществуването на укрепеното селище.

В преустроеното през VI в. помещение № 32 е била изградена голяма пещ (диам. 2,60 м.). Тя е с правилна кръгла форма, изградена в основата от едри камъни, а във височина от дребни плочести камъни, споявани с кал. Вътрешността е била замазана с дебела глинена мазилка. Зидът, запазен на височина до 1,20 м оформя конична камера с отвор на запад, за покритието на която няма сигурни данни. Липсата на податки за производствена дейност предполага използването на пещта за битови нужди.

Новооткритите помещения могат да бъдат причислени към жилищните сгради. Те допълват градоустройството на селището, потвърждават установената датировка и предоставят нови данни за живота на обитателите.

Ек.Манова (София),М.Аспарухов (Плевен)

СРЕДНОВЕКОВЕН ГРАД НИКОПОЛ

През 1986 г. продължи по-нататъшното проучване на укрепителните съоръжения - сектори от II пояс - отвътре и отвън. Разкопки се проведоха по южния, югоизточен и североизточен склон на Калето и на югозапад в района на Източната порта. На североизток се локализира нов значителен дял от стената, следвала периферията на ската. Вече се изясни, че апликираните един към друг зидове по южния склон, разкрити за един значителен период от време и масивните каменни съоръжения

върху които те са легнали, са елемент от допълнително укрепване на пояса, засегнат в миналото от мощно свлачище. Проучиха се приложените фортификационни прийоми, свързани с обезопасяването на този невралгичен сектор от крепостта. Завърши разкопаването на значителен дял от укрепителната система по южния и югозападен склон на Калето. Уточниха се трасето, характера и строителните периоди на облицовващия ската зид от бастиона в сектор IX до Източната порта. Продължи и разчистването на откритата в миналите кампании ку-а, която както стана известно, е използвана по-късно за склад на зърнени храни.

М.Аспарухов (Плевен)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В М. "КАЙЛЪКА" КРАЙ ПЛЕВЕН

В м. "Кайлъка" край гр. Плевен, в района на язовирите се проведоха сондажи, с цел локализиране на средновековния български манастир "Св.Георги" - XIII - XIV в. Направени бяха три сондажа с размери 5/5 м на площ от 1 дка. Откриха се следи от зидове - ломен камък с кална спойка и значителен брой фрагменти от керамични съдове, свързани с ранножелязната епоха. Попадна се и на градежи от късноримския и ранновизантийски период, както и на основите на средновековно българско жилище. Археологически материали, показващи изявен XIII - XIV в. не се откриха. Културните напластявания (наймасивни от ранножелязната епоха) свидетелствуват, че районът е обитаван с известни прекъсвания около три хилядолетия.

Резултатите от проведените сондажни проучвания не дават основание да се предлолага, че на това място се е намирал манастира "Св.Георги".

П.Димитров (София), Б.Николов (Враца)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "ГРАДИЩЕТО" ПРИ С. ЛИЛЯЧЕ, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. беше разкрито вътрешното лице на източната крепостна стена. Напълно бяха разчистени и североизточния ъгъл на откритата през 1982 г. голяма сграда в южната част на крепостта и вътрешната страна на откритата през 1984 г. потерна.

Поради силната денивилация на терена източната крепостна стена е градена чрез подравняване под остър ъгъл спрямо наклона. Използвани са различни по големина необработени камъни и плочи, споени с бял хоросан. Двете лица се стягат от емплектон от по-дребни ломени камъни. Източната крепостна стена е запазена на височина 0,90 - 1,45 м, дебелина 1,65 - 1,70 м.

При разчистването на североизточния ъгъл на откритата през 1982 г. сграда промяна във формата, строителния материал и начина на изграждане не бе установена. Същото се отнася и за потерната на южната крепостна стена.

Културният пласт запазва дебелината си и е силно разбъркан. Преобладаваща в него е керамиката от V - VI в. Добре

е представена и керамиката от късноримската епоха, а керамиката от IX - XI в. е малко. Намерени бяха също едри парчета метален шлак, малко натрошени животински кости, 2 парчета от плоски керемиди и едно желязно ножче.

В.Василев (София), П.Дишев (Ботевград)

БОЖЕНИШКИ УРВИЧ

Във връзка с етапното изпълнение на програмата за аварийна консервация и частична реставрация бяха почистени външната крепостна стена в западна посока и вътрешната крепостна стена в източна посока. По посока на северозападната ъглова кула при външната крепостна стена беше открит нов контрафорс (четвърти по ред). Това се обуславя от силно изразената денивелация в този сектор на крепостта.

До вътрешната крепостна стена в източна посока от портата се разкриха основите на две помещения, чиято северна стена всъщност е била част от вътрешната крепостна стена. В едно от помещенията беше открит напълно запазен хромел върху средновековното подово ниво. Бяха открити железни предмети от бита, като огрибки, ножчета, катарами и др. На същото място бяха открити 230 каменни бойни топки и 170 каменни топчета за прашка. Потвърждава се мнението, че средновековните крепости, аналогични на Боженишки Урвич не само са изпълнявали охранителни и отбранителни функции, но в тях е съществувало и продължително човешко битуване. Всички разкрити до сега архитектурни паметници са консервирани и частично реставрирани.

Ж.Въжарова (София)

РАЗКОПКИ В М. "МЛАДЕНОВО ТЪРНЕ", ГР. ЕЛИН ПЕЛИН, СОФИЙСКИ ОКРЪГ

Разкопките се проведоха на два сектора. Общата разкопана площ през 1986 г. бе 250 кв.м на дълбочина 1,40 до 2,40 м. В сектора, където бе открита кулата от римския период (1985 г.) в източна посока бе проследена част от крепостната ѝ стена (15 м), на която от вътрешната ѝ страна се разкриха зидове вероятно от казармени помещения. Сред фрагментите от съдове през античния период (IV-VI в.) бяха намерени две добре запазени бронзови фибули - лъковидни (кръстеновидни). Над културния пласт от римския период се проследи средновековен от IX-XI в. В този сектор и този пласт бе почистена вкопана пещ в здравата земя; две пещи за обработване на желязо и жилище, изградено от ломени камъни на кал. До северната стена, започваща от кулата, бе почистен камен зид (камъни на кал) и около него голямо количество фрагменти от съдове от XV - XVII в. Във втория сектор продължи проучването на средновековния пласт от IX - XI в., който е с дебелина 1,40 м. В този пласт бяха разчистени три купчини от камъни , наподобяващи зидове. Бяха открити и няколко прешлени за вретена, две костени апликации (обковки), украсени по повърхността с орнамент "птиче око". Има предмети и от желязо.

От особено значение е намерената византийска монета - анонимен фолис, клас А (970 - 1040), която заедно с керамиката определя живота на това селище от IX - XI в.

В двата сектора бяха намерени фрагменти от съдове от тракийски период.

Ж.Въжарова (София)

РАЗКОПКИ В М. "МАНАСТИРЧЕТО" ПРИ С. ГОРАНОВЦИ, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. продължиха разкопките на югозападния сектор, където бе проучена обща площ от 300 кв.м. Бяха открити няколко помещения от IX - XI в., а също и от XIV и XV в. В средновековния пласт бяха намерени голям брой карамични съдове (фрагменти). Открити бяха няколко на брой тежести за стан, между които една с врязан знак. Открит бе и тигел, а също цял каменен хаван. Намерени бяха и следи от глинена замаска на жилища.

В античния културен пласт се намериха стъклени съдчета, антична монета, камъчета от мозайка и др.

При почистване на светилището - жертвеник, за да бъде подготвено за реставрация и консервация, се очертаха три гроба - християнски. Два от тях са на възрастни индивиди и единият на дете - момиче. Около шията бяха намерени дребни стъклени мъниста от гердан, две пръстенчета на дясната ръка, а около гръдния кош под рамената тънка лента - вероятно амулет. В пръстта при другия скелет бе намерена бронзова висулка, вероятно за обеца.

Светилището бе временно покрито, за да бъде възможно експонирането му през следващата година.

В.Нешева (София), Б.Петков, Д.Серафимов, Г.Стоянов,
Ц.Комитова (Благоевград), О.Миланова (София)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В МЕЛНИК

През 1986 г. продължиха разкопките в западната част на Славова крепост, в пространството между манастира "Св.Никола" и Феодалния замък. Задачата на работния колектив беше да ги разгърне на по-широк фронт, като се слеят проучваните тук три сектора, териториално и функционално през средновековието.

1. Манастир "Св.Никола".

а) Северозападно и северно от църквата "Св.Никола". Културният пласт тук, с дълб. 0,40 - 0,60 м е сериозно нарушен. Откритите в него материали (битова и строителна керамика, метални предмети, монети) показват, че тази част на ансамбъла е обитавана интензивно през XI - XIII в. В северозападната част по това време са съществували няколко еднопространствени сгради от лек, нетраен материал, опожарени и разрушени към средата на XIII в., вероятно при потушаването на въстанието на Драгота срещу византийската власт през 1255 г. Запазени са само подовите им нива, маркирани от трамбован ерозирал слой на песъчливата скала. Сградите са наземни, леко вкопани в скалния грунд. В две от тях е имало ями за

продукти, запълнени с насип при разрушаването им.

б) Източна оградна стена. Установи се, че тази стена, пресичала цялото плато по ширината му, източно от църквата, е изградена не по-рано от средата на XVIII в., след като ансамбълът загубил митрополитските си функции и се превърнал в обикновен манастир.

в) Църква "Св.Никола". Извършени са последните проучвания на паметника - в диаконикона и в южната галерия. Получени са нови данни за стратиграфията и хронологията му. Установено е разрушение на южната стена на наоса към средата на XIII в. и отклонение на надлъжната й ос при възстановяването й веднага след това. Изяснено е времето на изграждане на кулата - камбанария (втората половина на XIII в.). В наоса, до диаконикона и до южната му стена е открит гроб, облицован с мраморни плочи. В него през известен интервал от време са извършени две погребения. Запазен, макар и в лошо състояние, е само първия скелет. Установеният погребален ритуал и местоположението на гроба дават основание да се счита, че той е епископски. От втория скелет са оцелели в безпорядък отделни кости. Двете погребения са извършени в периода между стенописването на църквата (кр. на XII - началото на XIII в.) и разрушението на южната й стена в ср. на XIII в.

2. Жилищен и стопански комплекс южно от манастира "Св. Никола".

Продължи проучването на откритото през 1985 г. жилище № 4. Разкрити са нови части от зидовете му, яма, вкопана в скалата и останки от огнище. Интерес предизвикват два фрагмента от калъп за отливане на накити и една монета - константинополска имитация, тип V (II - III десетилетие на XIII в.).

На северозапад от жилището са разчистени останки от еднопространствена сграда, вероятно със стопански функции, вкопана в скалата. Добре е запазена една от стените й, в която е изградена малка полукръгла пещ. В сградата е имало две ями. Находките са предимно от XIII в.

Непосредствено на юг край пътеката, свързваща манастира с феодалния замък, са открити единични и струпани човешки кости, както и няколко гроба със запазени скелети, отнасящи се към периода след XVII в. В този участък са разчистени и няколко ями с богат керамичен материал от XIII в.

3. Феодален замък.

Продължи проучването на вътрешното пространство на замъка. На 2 м южно от водохранилище № 2 е открито хоросанено бъркало, използвано при хидрофобната замазка на стените на водохранилището. Близо до него е разчистена на дълб. до 2,80 м яма за хранителни припаси. В запълващия я насип има находки (керамика, монети) от XI до XIV в. Сред тях интерес предизвикват фрагментите от селадинови съдове, от XII-XIII в., а също и фрагменти от кашинна керамика. В централната част на двора е открит огромен къс хоросан, приготвен за преправки или кърпежи по крепостните съоръжения на замъка. Близо до него е разчистена още една яма, също с материали от XI - XIV в.

Строителни останки в проучвания терен не са открити.

Н.Дамянов (Смолян)

РАЗКОПКИ НА ДЕВИНСКОТО ГРАДИЩЕ, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. проучванията бяха съсредоточени в югоизточния сектор на крепостта, където имаше голямо натрупване на обработени камъни. Разкопките имаха за цел да установят дали се касае за крепостна кула или това са останки от крепостната стена.

Разкрито бе помещение с размери 3,40 м на 6,00 м, ориентирано изток-запад. За източна стена на помещението служи стената на крепостта с дебелина 1,30 м, която в този участък има апсидоподобна извивка, оформяща ниша с полукръгла форма и диаметър 1,20 м. Останалите стени на помещението са с дебелина 0,70 м.

Отвън и отвътре на нишата се откриха парчета плоско стъкло, малко кръстче от ламарина и много фрагменти от покривни керемиди, което ни кара да предполагаме, че въпросното помещение може да бъде параклис.

М.Ваклинова (София), Н.Дамянов (Смолян)

КРЕПОСТ ПРИ С. ПОДВИС, СМОЛЯНСКА ОБЩИНА

През октомври 1986 г. започна археологическото проучване на средновековната крепост край с. Подвис. Тя е разположена на висок скалист връх, заемащ стратегическо място по долината на река Черна.

Сондажите бяха заложени извън крепостната стена и имаха за цел да се проследи нейното външно очертание.

Установи се, че стената е обграждала върха откъм западната, северната и източната страна, а от юг местността е естествено укрепена от висок и непристъпен скален венец. Общата дължина на стената е 160 м, силно начупена и следва конфигурацията на терена. Най-висока е западната й част, като оттук слиза по склона с посока СИ и достига до входа за крепостта, разположен в най-ниската точка на укрепения терен. Оттук крепостната стена продължава в източна посока, достигайки до скалния венец, където под прав ъгъл свива в южна посока, затваряйки крепостта от изток. В източната част стената е силно разрушена и проследяването й става само в основи, докато в останалата си дължина е запазена с височина от 0,50 до 2,10 м, като най-голяма е височината й при входа на крепостта. Дебелината на стените е от 1,00 до 1,30 м, като най-широка е в достъпната и по-уязвима северна част.

Стената е зидана с ломен камък, споен с хоросан. Основите на стената лягат върху скалистия терен без предварително вкопаване.

В северната част на крепостта, при входа, бе открита кула-порта. Тя има квадратен план с размери 3,50/3,50 м, излизайки с целия си обем извън външната линия на крепостната стена. Открити бяха два последователни входа, разположени перпендикулярно един на друг. Външният вход е разположен на западната страна на кулата и е с ширина 2,00 м, а вътрешният е от южната страна на кулата и представлява прекъсване на крепостната стена с ширина 2,70 м.

Откритите археологически материали, главно късноантична и средновековна керамика, определят два хронологически периода в съществуването на крепостта. Първият се свързва с Юстиниановото строителство в първата половина на VI в., а вторият - от XII - XIV в., който се определя с две монети на имп. Андроник II Комнин (1182 - 1185).

Р.Морева (Пловдив)

РАЗКОПКИ НА "ФОРУМ-СЕВЕР" В ПЛОВДИВ

През 1986 г. продължиха археологическите проучвания на север от античния Форум на Пловдив. Проучваше се средновековния пласт. В процеса на разкопките се установи, че пластовете са нарушени до нивото на ареата на Форума от градежи по времето на Възраждането и XX в. Макар и трудно се стигна до относителна хронология на обекта. Непосредствено над стилобата на Форума започва пласт от V-VI в. От този период беше разкрит и проучен зид с дълбоки правоъгълни ниши, вероятно западното лице на базилика, голямо количество фрагментирана керамика и монети. Пласт от VII-X в. не беше фиксиран. Най-добре е представен периода XI-XII в. Бяха разчистени зидове от ломен камък на кален разтвор, вероятно от жилищни помещения. Поради големите разрушения плановете на жилищата не бяха установени. От следващия период XIII-XIV в. частично беше проучен некропол. Той е бил разположен около църква, построена върху основите на базиликата, според предварителната ни теза.

Р.Морева (Пловдив), Х.Басанаков (Асеновград)

РАЗКОПКИ НА АСЕНОВА КРЕПОСТ

През 1986 г. продължиха археологическите разкопки на Асенова крепост. Те бяха съсредоточени в сектора, източно от феодалния замък и на юг от голямата крепостна църква "Св. Богородица". Проучваният терен е с много голяма денивилация, което е наложило още през средновековието да се изградят подпорни стени. Те образували тераси, удобни за строителство на жилищни и стопански помещения. Бяха проучени две жилищни сгради - едноделни, двуетажни. Основите им са фундирани направо в скалата, която на места е била изсичана и изравнявана. Долният етаж е изграден от ломен и цепен камък, споен с бял твърд хоросан. Вероятно е бил със стопанско предназначение, а горният е служил за живеене. Според откритите монети сградите са строени и използвани в периода XII-XIV в. От същия период бяха разчистени основи и на други сгради, но не можахме да установим плановете им, поради голямото разрушение.

От извършените наблюдения по целия терен, предполагаме че в източния сектор на крепостта е било разположено селището на приближените на феодала и обслужващия персонал.

Археологическите материали, които се откриваха, са преди всичко предмети на бита: керамика - канички, чашки, гърнета, "сграфито" паници, някои от които с монограми, железни ножчета, монети и др.

Н.Гиздова (Пазарджик)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА ЦЕПИНА

Проучването на крепостта Цепина през 1986 г. бе съсредоточено в обектите I и III.

На обект III, в югоизточната част на крепостта се работи в църквите 1 и 2 и пространството около тях.

За изясняване плана на църква № 1 бе разчистено до първичен градеж вътрешното й пространство. Уточни се формата на абсидата, която се е развивала в цялата ширина на наоса. Тя е била вероятно тристенна отвън и овална отвътре. Изградена е била върху материкова скала, която е била заравнена, над западния зид на щерна № 3. Останки от абсидата са запазени само в северната й част от няколко реда камъни, споени с бял хоросан. Вътре в наоса на църквата, срещуположно на олтарната стена и пиластрите, открити по-рано на северната й стена, се установи, че такива е имало и на южната стена. Вероятно тези пиластри са образували подкуполен квадрат и са поддържали купол.

Установи се, че в южната част на църквата е имало галерия със зидове на кал. Зидът й е успореден на църквата и се намира на 2.80 м от нея, дебел 1 м запазен на дължина 16 м. На запад той достига до материковата скала и е напълно разрушен. На изток се свързва под прав ъгъл със зид с посока юг-север, но е почти унищожен.

Еднаквият начин на градеж на зидовете на галерията с тези на притвора, ни дават основание да приемем, че галерията е била построена едновременно с притвора, след падането на крепостта под османска власт.

При северния и западния зид на притвора на църквата отвън се откриха редени камъни от настилка.

Северно от църква № 1 се доразчисти средновековната сграда с вход от южната страна.

В източната част, под зидовете на тази сграда бе открито помещение от V-VI в. (жил. № 6), а южно от него още едно (жил. № 7) от същата епоха, върху което е стъпил северният зид на църква № 1.

В пространството около църквата № 1 бяха открити 84 гроба. Погребенията са извършени по християнски обряд. В някои от тях има находки: бронзови обеци, наушници, пръстени, два кръста, от които единият енколпион - бронзов, бронзови копчета, някои от тях със следи от тъканта на дрехата. Едни от гробовете бяха оградени на места с камъни, други с камъни и керемиди, а един от тях бе изграден с плочести камъни, покрит с керемиди - тегули. Повечето от умрелите са погребани в дървени ковчези.

На църква № 2 бе изяснена връзката на нартекса и с наоса. При южния зид на наоса отвън бяха открити 3 детски гробчета, вкопани в скалния терен и оградени с камъни или тухли.

На обект I се работи в цитаделата на крепостта. Продължи почистването на насипа в източната част на щерна № 2. Разчистена бе и една пещ от V-VI в., открита преди, принадлежаща на жилищния комплекс от същата епоха.

Д.Топтанов (София), Г.Абдулов (Панагюрище),
А.Меламед (София)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "КРАСЕН" ПРИ ПАНАГЮРИЩЕ

Работи се в цитаделата на крепостта и на некропол № 3. В цитаделата южно от вътрешната северна крепостна стена бяха разкрити две двуделни постройки (№ 3,4). Зидовете са градени от ломени и грубо обработени камъни на калова спойка. Макар и с нарушена стратиграфия находките в тях ги датират в V-VI в.

В некропол № 3 бяха открити нови 55 гроба, с които общият им брой достигна 100. Некрополът е християнски. Намерените в тях материали ги датират в общите хронологически граници на XI-XIII в.

Ив.Джамбов (Хисар)

РАЗКОПКИ НА АНЕВСКО КАЛЕ КРАЙ СОПОТ

Археологическите проучвания имаха за цел изчерпване на културното наслояване в помещенията на южната и северната кула-донжон, с оглед предстоящата консервация. Установи се, че те са били обитавани в горните етажи. В едно от помещенията на северната кула бяха открити четири големи блока, паднали от високите части на стените. По тях може да се съди, че крепостните стени, кулите и пр. са били оформени в горните си части със зъбери. Това е съществено допълнение по отношение фортификационния облик на цитаделата. В тази връзка интерес предизвикват новооткритите основи на кула пред т.н. "болярска сграда" до източната крепостна стена.

В манастирския комплекс бяха разчистени основите на още две килийни помещения, в едното от които имаше сравнително добре запазено огнище, а в другото - част от каменен хромел. Особено важни тук са резултатите от проучването на средновековния некропол, разположен около църква № 3. Погребалният обред и инвентар са характерни за епохата на Второто българско царство XIII-XIV в., от което време е и църквата. Под черепите на мъртъвците са поставени тухлички с кръстен знак и формулата на Христос - НС ХС NI КА. Погребвани са различни по пол и възраст индивиди, включително и деца. Некрополът е още едно сигурно доказателство за локализирането на средновековния Копсис на това място. Погребаните в него са част от обитателите на града.

През този сезон също бяха открити надписи - графити на среднобългарски език, с което броят им надхвърли 30. Те са свидетелство както за грамотността на населението на средновековния град, така и за издигането му като книжовно средище през XIV в.

В.Нешева (София), Д.Янков (Ст.Загора

М.Вендел, Б.Бьотгер, Б.Дьоле, Г.фон Бюлов (ГДР)

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "КАРАСУРА" ПРИ С. РУПКИТЕ, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ (БЪЛГАРО-ГЕРМАНСКА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ)

През 1986 г. (м. юни - септември) е проучена площ от

875 кв.м в следните сектори:

1. Базилика № 1 - трикорабна, с една полукръгла отвътре и тристенна отвън апсида от изток и притвор от запад. Общите й размери са: дълж. 24 м, шир. 14 м. Установени са два строителни периода. Първият се отнася към IV в., а вторият - към V в. Църквата е разрушена и изоставена през VII в.

До южния й кораб се разкрива помещение, вероятно баптистерий, чиито зидове са конструктивно свързани с тези на базиликата от първия строителен период.

2. Средновековна църква. Върху руините на апсидата и източната половина на базилика № 1 през периода на Първото българско царство е построена малка еднокорабна едноапсидна църква с притвор. Ширината й е 6 м, а дължината се определя приблизително около 12 м. Набелязват се два строителни периода, чиято датировка все още не е напълно уточнена. През втория период наосът на църквата е разчленен на три кораба. Стените й са били украсени със стенописи. Вероятно е имала куполно покритие. Чрез откритата колективна находка от 49 бронзови анонимни византийски монети от кр. на X - нач. на XI в. (в глинено гърне) се установява времето на разрушение на църквата.

3. Средновековен некропол. Разкрива се около и над руините на средновековната църква. През 1986 г. са разчистени 109 гроба, с които общият брой на досега разкритите гробове е 163. Част от гробните ями са облицовани с камъни. В два гроба има останки от дървени ковчези. Погребенията са извършени по християнския ритуал. Един детски скелет е в положе-

ние на хокер. 60 - 70 % от гробовете са детски. Открити са гробни дарове и части от костюмите на погребаните (предимно накити). В некропола са изявени два хоризонта. Първият е синхронен с двата периода, през които е функционирала средновековната църква. Вторият се отнася към XI - XIII в.

II. Северозападен сектор

1. Южна част. Открити са няколко ями, в една от които - колективна находка от 9 бронзови анонимни византийски монети от края на X - началото на XI в. Ямите са вкопани в основите на сграда с четири помещения от V в. В едно от тях е намерено овъглено жито, датирано с C_{14} в 460 г. (± 50 г.). Близо до него е открита колективна находка от 133 медни монети - майорини (V в.). Констатирани са няколко строителни периода на сградата, чието разрушаване се отнася към времето на хунските нашествия. Пред нея от север се развива улица с шир. 2 м. Върху тази улица през VI в. е издигната част от голяма постройка с размери 17 х 8,50 м. Тя е синхронна с втория период от съществуването на базилика № 1. Най-късно през VII в. сградата е преустроена. Западното ѝ помещение е разделено на две със зид, изпълнен в техника "рибена кост".

В дълбочина е открита част от крепостната стена от III - I в. пр.н.е.

2. Северна кула

3. Северозападна ъглова кула

Те принадлежат към късноантичната крепостна стена. Втората кула с известни преправки е използвана и през средновековието.

III. Крепостна порта край "Ганева чешма"

Вероятно това е западната порта на пътната станция "Карасура". Разкрити са две кули с квадратна форма в план (8 х 8 м). Западните им ъгли са заоблени. Лицата им са градени в техника "биндер-лойфер". Те са свързани с крепостни стени от различно време - от късната античност до средновековието.

Ст.Лисицов, О.Миланова (София)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА В М."ХАСАРЯ" КРАЙ ГР.НИКОЛАЕВО, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. проучванията се проведоха при югозападния и южен сектор на крепостта, където се работи върху терена отвътре на крепостната стена и по нейното протежение.

Разчистена е почти изцяло протейхизмата на крепостта. Източно от кула № 1 стената прави извивка на изток и завършва на разстояние 28 м с напречен зид и образна кула с размери 4,20 х 2,90 м. Междинния и главен зид на твърдината са проучени по протежение на 19 и съответно 24 линейни метра. И трите отбранителни зида на крепостта "Хасаря" са изградени по типа OPUS IMPLECTUM.

Предният зид е най-добре съхранен: на височина в суперструкция до 2,80 м. Напречно и надлъжно на главния зид се разкриха серия от зидове, от които два са на хоросанова спойка. Те оформят помещения край главната куртина. Отвътре на защитните съоръжения се откриха подови и стенни замазки, три масивни долиума.

Южно от протейхизмата се разкриха 8 християнски погребения, в три от които има накити (женски) от българското средновековие - XI - XII в.).

Материалът от проучените обекти е главно от периода на късната античност (V - VI в.) и българското средновековие (IX - XII в.).

В резултат на проведените разкопки в крепостта е проучена напълно площ от 500 м², от които 205 м² във вътрешността на твърдината, като частично е проучена площ от 24 м².

Чрез щателно обхождане на района се установи, че предното защитно съоръжение на крепостта "Хасаря" (окоп и вал) продължават далеч на север и юг, като защитават значителна територия. Между Хаинбоазкия проход и крепостта се попадна на трасето на стар път, изсечен във скалите. Пътят минава край крепостта на юг към долината на р. Тунджа.

Кр.Стефанова (Казанлък)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ ПРИ С. КРЪН, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. бяха извършени сондажни проучвания, свързани с въпроса за локализирането на средновековния град Крън. Същите се явяват продължение на провежданите през 1979 - 1985 г. редовни археологически проучвания в този район.

През този сезон заложихме сондаж около канала, прокопан от АПК "Розова долина" гр. Казанлък, при изкопните работи на който бяха открити големи камъни и хоросан, фрагменти от

сграфито керамика XIII - XIV в. Целта ни чрез залагането на този сондаж бе да проверим за наличието на църква или сграда на това място, за което имаме предварителни данни, установяване плана и проучването им, както и пълно изчерпване на културните напластявания в този участък.

В югозападната част на сондажа открихме останки от субструкцията на зидове, принадлежащи към някаква сграда, които не дават възможност да се определи плана и размерите й, но разположението им, както и останките от хоросан, дават възможност за определяне направлението на зидовете (с-ю - и-з).

В североизточната част на сондажа открихме останки от полувкопано жилище - зид със запазена дължина 1,60 м, еднолицев градеж, запазени два реда камъни на кал. Следи от отоплително съоръжение не се откриха. Плана на жилището не можахме да установим поради констатираните и при предишните проучвания причини, характерни за този район - камъните са извадени от местното население в началото на XX век и използвани в строителството.

Извършените през този сезон сондажни проучвания доказаха:

1. Предположенията на местното население за наличието на канал, захранващ воденицата, съществувала преди 80 години и намираща се на 50 м югоизток от проучвания участък са неоснователни.

2. Открити са различни археологически материали, като интерес представляват фрагментите от сграфито керамика XII-

XIV век, някои от които носят белези на местно производство, а други са внос от Византия.

3. Културните напластявания, останки от които намираме в този участък, свидетелствуват за обитаването му през периода XII - XIV век.

Резултатите от проведените през този сезон сондажни проучвания още веднъж доказват наличието на средновековен град с крепост и подградия, но въпросът за локализирането на средновековния град Крън засега остава открит.

И.Щерева (София), П.Бънов, М.Радева (Сливен)
Кр.Вачева (София)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА В СЛИВЕН

И през 1986 г. разкопките на късноантичната и средновековна крепост в Сливен бяха насочени към разкриване и проучване на укрепителната система. Изцяло бе проучена вътрешната източна крепостна стена, значителна част от ъгловата североизточна кула и около 35 м от северната крепостна стена. Проследена бе значителна част от източната външна крепостна стена и част от северната. По отношение на начина на изграждане крепостните стени в проучвания сектор не дават отклонение от досегашните наблюдения. Предверието на новоразкритата кула е оформено по същия начин както при откритите досега две кули - източната правоъгълна и югоизточната кръгла. По отношение на хронологията на крепостните съоръжения с

разкопките от 1986 г. се подкрепиха досегашните констатации. Вътрешната крепостна стена е строена не по-рано от IV в. В средата на V в. крепостта е разрушена (вероятно от нашествието на хуните в Тракия). В края на V или началото на VI в. вътрешната крепостна стена се възстановява и допълнително укрепява с втори укрепителен пояс. Късноантичната крепостна стена през средновековието не съществува, но вътрешната на места се поправя и използва.

Открити и отчасти проучени бяха и останки от много постройки, долепени до вътрешното лице на крепостните зидове. Една част от тях принадлежи на късната античност, други са средновековни.

Открити са и многобройни и разнообразни по време и характер находки (керамика, метални, костени и стъклени изделия, монети и др.).

Б.Борисов (Нова Загора)

РАЗКОПКИ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВНО ЖИЛИЩЕ ПРИ С. СЪДИЕВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1986 г. бяха проведени спасителни разкопки на ранносредновековно жилище, северно от с. Съдиево. Жилището бе открито в профила на дълбоко дере, където личеше вкопана в жълта глина яма. След цялостното разкопаване на жилището бе установено, че от него е запазена малка част от южната му половина. То е вкопано в стерилната бяла глина на дълб. 0,75 м. Подът на жилището е трамбована глина. Почти по средата му бе открито петно от горяла и отухлена глина и голямо количество пепел и въглени, което показва, че в жилището е имало огнище с диам. 0,45 м. В югоизточния ъгъл на жилището бе открито струпване от дребни ломени камъни, които по всяка вероятност са паднали от покрива. По запазените стени на жилището бяха открити дупки от дървени колове с диам. 0,10 м.

Единственият материал придобит от разкопките на средновековното жилище е керамиката. Сред намерените фрагменти преобладават тези от гърнета, работени на ръчно грънчарско колело от не много добра пречистена глина, получили сивокафяв до керемидено-червен цвят след изпичането. По-голямата част от тях са украсени с право или вълнообразно врязани линии. Намерената керамика, а така също и запазената част от средновековното жилище показват, че то е било обитавано през периода IX - X в.

Ж.Аладжов (София), Ц.Дражева (Бургас), Д.Момчилов
(Карнобат)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА МАРКЕЛИ КРАЙ КАРНОБАТ

Досега археологическо проучване на крепостта не е правено. Тя се намира западно от Карнобат до р. Мочурница (Азмак). Състои се най-общо от три землени укрепления и каменно-тухлена крепост. През отчетния сезон бяха започнати разрези на двата южни вала, бяха направени сондажи на двете площадки под крепостта. На три места беше разчистена крепостната стена, едното - при една от кулите.Разрезите досега показват следната картина: долният вал е изцяло от пръст, докато при запълването на горния е използван дребен и среден камък и чакъл от изветрялата скала под него. Добре се очертават начините на насипване на валовете. Следи от траен живот върху двете площадки под крепостта не бяха регистрирани, а намиращият се по повърхността им материал вероятно е свлечен от крепостта. Самата крепост е градена в опус микстум с 5 реда тухли, вероятно в VI век. Откритите най-ранни монети през миналата година са от Юстин II и София, а освен тях бе открита и монета от края на X - XI в. - анонимна. Керамичните фрагменти са доста разнообразни като най-ранните се отнасят към късната античност, а най-късните - към XIII - XIV в., включително и сграфито керамика. Срещат се още късове от старобългарска керамика с врязана украса, със златиста ангоба и пр. Намерените по повърхността на долната площадка отделни праисторически фрагменти, вероятно произхождат от намиращата се недалеч селищна могила.

Необходимо е да се повършат разрезите на валовете и да се направят по-големи проверки в крепостта, за да се добият и по-точни сведения за живота и историята на укрепленията. Започнатото проучване на една от четвъртите кули трябва да се поведе до край, отвътре и отвън на куртината. Най-сетне следва да се направи разрез и на третото землено укрепление, което обхваща крепостта от изток и североизток.

И.Крайчев (Ямбол)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА КРАЙ С. КАРАВЕЛОВО, ЯМБОЛСКИ ОКРЪГ

Разкопките се проведоха през втората половина на октомври 1986 г., в рамките на 14 работни дни, с четирима работника.

Основната задача беше: по-нататъшното проучване на централния сектор на крепостта, което да спомогне за решаването на стратиграфско-хронологическите проблеми на обекта.

В процеса на разкопките, проведени на площ 75 м² или в границите на три работни квадрата, в един от тях се откри пласт от натрошена мазилка със следи от стенописи, които покриват част от руините на солидна сграда. Поради влошаване на времето и започналите валежи, които можеха да окажат разрушително въздействие върху тях, проучванията им се преустановиха.

Ограниченият размер на разкопките, липсата на каквито и да е характерни находки, засега не дават основание да се датира или изобщо да се коментира паметника.

Д.Овчаров (София), Ц.Дражева (Бургас)

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТНИ СТЕНИ В СОЗОПОЛ

През 1986 г. археологическите проучвания на крепостните стени в Созопол бяха съсредоточени върху доразкриването на най-югозападната част на крепостната стена в кв. IV. Тук бяха проучени две полугръгли, плътни в основата си кули, с диам 3 - 3,15 м. Те отстоят на 4 м една от друга и са долепени до крепостната стена. Тяхното изграждане е свързано с допълнително укрепване на крепостната стена в тази най-достъпна част на полуострова вероятно в XIII - XIV в.

Бяха извършени и допълнителни сондажни проучвания при късноантичната стена с квадров градеж за изясняване на някои особености в конструкцията и етапите на изграждането и преустройството й.

Започнаха проучвания и на запазените участъци от крепостната стена по северния бряг на полуострова с дълж. 19,6 м. Бяха разкрити основите на две правоъгълни кули. Първата в участък "Морски Скали" 11 е с размери 9,3 х 6,4 м и дебелина на стените 1,2 м. По градеж е свързана с първия строителен период на крепостната стена V - VI в. Втората кула се намира в най-издадената част на морския бряг в участък "Мелницата" и има размери 9,2 х 5,25 м и дебелина на стените 1,2 м. Поради силната ерозия на скалите, върху които е фундирана, културният пласт е силно нарушен. Сред находките се откриват средновековни материали, керамика от XVIII - XIX в., както и антични материали V - II в. пр.н.е.

ЦЪРКВИ, МАНАСТИРИ, МЮСЮЛМАНСКИ КУЛТОВИ СГРАДИ

М.Ваклинова (София), В.Танкова (Пловдив)

РАЗКОПКИТЕ НА ЧЕРВЕНАТА ЧЕРКВА В ПЕРУЩИЦА

Проучванията на терените около черквата бяха подновени след едногодишно прекъсване.

Южно от сградата продължи разкриването на средновековния некропол. Разкритите 11 гроба дадоха данни само в обредно отношение. Ямите са оформени от късчета тухли и различни камъчета. От вътрешната страна са били ограждани с изправени дъски. Скелетите са добре запазени. Ръцете са кръстосани над таза или върху гърдите. Около главата на трима от погребаните в пръстта са разпиляни въгленчета. Накити и инвентар няма.

Както изглежда след последните разкопки, западно пред фасадата на черквата се е развивал ограден двор още към постройката от VI в. Може би към тази ограда са били пристроени сгради, данни за развитието на каквито има в югозападна посока. Там личат и преустройства, които могат да бъдат свързани с епохата на средновековието. Находки с датировъчна стойност в насипа няма.

К.Меламед (София), С.Кънев (Пазарджик), А.Меламед (София)

ЦЪРКВА В МЕСТНОСТТА "ЦЪРКОВЕН РИД" КРАЙ С. НОВА МАХАЛА, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Чрез проведените разкопки през м. юли се изясни, че:

1. Около V в. в м. "Църковен рид" (надморска височина 1 700 м) е построена еднокорабна едноапсидна християнска базилика, с притвор баптистерий, долепен от север. Опожарена е около VI - началото на VII в. Построяването й се свързва с християнизирането на бесите, а краят й - с нашествията на славяните. До сега от нея е проучен баптистерият, който се приема като запечатан комплекс, тъй като няма данни да е използван след пожара. Достигнат е слой, дебел около 0,30 м, маркиращ пожара, покриващ цялата църква.

2. Около края на X, началото на XI в. върху основите на ранновизантийската е построена средновековна църква - еднокорабна, едноапсидна, с притвор. Не е проучена изцяло, западният зид на притвора е само засечен, сега остава покрит с блокаж. В проучената част е разчистено подовото ниво - големи каменни плочи, покриващи горелия ранновизантийски пласт. В средата на наоса, на подовото ниво, е разкрит гроб, ограден с камъни, вкопан в горелия пласт. Липсват по-късни материали от XII в., когато църквата е била опожарена.

3. В северозападния ъгъл на наоса и отвън, непосредствено до южния зид са засечени открити огнища, обградени от камъни - те са на значително различни нива, като вътрешното е несъмнено най-високо от всички останали споменати културни нива. Липсват материали, свързани с него. И около двете има крайно несигурни следи от някакви ограждания с камъни. Възможно е поне вътрешното огнище да се свърже с късносредновековно случайно християнско заселване на това място.

4. Откри се голямо количество железни предмети: гвоздеи, оръдия на труда и шлака. Докато гвоздеите спокойно се свързват със строежа на църквата, то оръдията на труда и особено шлаката, в намерените количества, могат да се свържат само с поселищен живот и производство на желязо, като и двете неща са извън живота на църквата сам по себе си.

5. Голямо количество фрагменти от керамични съдове - главно от V - VI и края на X - XII в., също и от римската епоха. Свързва се също със селище в непосредствената околност.

Н.Дамянов (Смолян)

РАННОВИЗАНТИЙСКА БАЗИЛИКА ПРИ С. БАРУТИН, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

Базиликата е трикорабна, едноапсидна, с незначително отклонение в посока североизток. По плановите си особености спада към подгрупата на елинистическите базилики с еднođелен олтар, удължен наос и неразчленен притвор. Дължината на базиликата е 18,30 м (с апсидата - общо 21,00 м), а ширината - 10,20 м.

Наосът на базиликата е с вътрешни размери: дължина - 13,10 м и ширина - 8,50 м, разделена на три кораба от пет двойки зидани стълбове с размери в основата - 0,65/0,65 м. На изток той завършва с непропорционално голяма спрямо общия му обем апсида и еднođелен олтар, ограничен от източната двойка стълбове. Съотношението на ширината към дължината на наоса е 2:3, а това на страничните кораби към средния - 1:3.

Притворът на базиликата има вътрешни размери: ширина - 8,50 м и дължина - 3,70 м, като в средата на неговата южна стена е бил оформен вход с приблизителни размери - 1,70 м.

Стените на базиликата са градени с ломен камък върху основа от цепени плочести камъни със спойка от бял хоросан, примесен с едро счукана тухла. Дебелината на стените е 0,75 м, а запазената им височина варира от 0,50 до 1,20 м. Откритите парчета мазилка със следи от рисувана линеарна украса показват, че вътрешността на църквата е била украсена по стените и стълбовете. Намерените фрагменти принадлежат на декоративен цокъл.

Подовата настилка на базиликата е била тухлена, споена с хоросанова замазка към добре заравнения терен. В апсидата бе открита допълнителна основа на синтрон от трамбована глина, широка 0,80 м, като челната част, на места запазена до 0,12 м е била измазана с хоросан.

Имайки предвид базиликалния план на сградата, може да се приеме, че покритието на трите кораба е било характерно за тази планова схема.

В притвора на базиликата бяха разкрити четири гроба, вкопани в скалата. Интерес представлява гроб № 8, разположен в северната част на притвора, който по същество е своеобразна гробница. Размерите на гробната камера са 2,40 м на 1,20 м и дълбочина - 1,60 м.

В югозападния ъгъл на наоса се разкри правоъгълно помещение, вкопано в скалата под подовото ниво на базиликата. Южната и западната стена на това съоръжение са долепени на фуга до съответните стени на наоса и са с две лица. Вътрешните размери на съоръжението са: 2,10/1,70 м. Предназначението на съоръжението засега не е определено (костница!?).

Южно от югоизточния ъгъл на базиликата беше разчистен по-ранен зид. В неговата южна част се откри полуразрушена пещ за топене на метали, построена вероятно заедно със стената. И стената, и пещта са строени от ломен камък, споен с калов разтвор.

Извършените досега проучвания на обект "Ранновизантийска базилика" край с. Барутин и откритите материали сочат съществуването на същото място на тракийско селище от началото на втори век до края на четвърти век. Върху разрушения в края на IV в. своеобразен селищен и производствен комплекс е оформен християнски култов център. Един от етапите в развитието на този център се явява изграждането на базиликата в края на V в. Базиликата има кратък живот и е разрушена най-вероятно през VII в. от пожар, за което свидетелствуват следите от опожаряване. В базиликата и югозападно от нея се откриха две средновековни погребения (гроб № 7 и гроб № 14). Средновековни погребения са откривани и по-рано при иманярски изкопи. По запазените накити те се отнасят към XI-XIII в. Първата година в най-горния пласт бяха открити и материали от XVII в. - глинени лули, монети и др.

П.Петрова (Шумен)

ЦЪРКВА КРАЙ С. СИНИ ВИР, ШУМЕНСКИ ОКРЪГ

Продължи разкопаването на църква, разкрита отчасти през

1985 г. Въз основа на битовата и строителната керамика, оловен печат на княз Борис I - Михаил и стратиграфията, сградата се датира в последната четвърт на IX в.

През тази година бе разкрит изцяло наосът. През първия строителен период тя е била еднокорабна с издължена апсида. На границата на проучения сектор има податки за нартекс. Непосредствено пред апсидата се намира каменна настилка от големи правоъгълни обработени плочи. Размерите й са 2 х 2 м. Настилката се намира върху насип с дебелина 0,15 м над старото подово ниво. Под него започва стерилния хоризонт на почвата. Едновременно с плочника, от север и юг на наоса са добавени странични крила, които засега са проучени само в източния сектор.

До зидовете на централния кораб, извън църквата, бяха открити четири гроба, вкопани на 0,10 - 0,15 м под нивото на църквата. Скелетите са в положение, което съответствува на християнската обредна система. Отчасти е разкрит още един скелет,който се намира върху северния зид на църквата. Този факт и нивото на другите гробове са основание да се предполага, че некрополът се отнася към повърхностните късни жилища, сектори от които бяха открити през миналата година. Техните подови нива са с 0,70 - 0,80 м над нивото на църквата, а според находките се отнасят към X в.

А.Шопова (Велинград)

РАЗКОПКИ В М."ЧАЕРДЖИКА" КРАЙ С. СЪРНИЦА, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През 1986 г. започнаха редовни археологически разкопки на средновековна черква в м."Чаерджика". Обектът се намира на 8 кл. от с. Сърница в южна посока, на 1 700 м.

Цел на проучването бе разкриване и уточняване плана на черквата и определяне на хронологическите й граници.

По време на работа се откриха срутили се стенописи покрай стените на вътрешното пространство на наоса и частично запазени цокли на места. По-голяма част от горните пластове на срутилите се стенописи в източната част на наоса, силно фрагментирани, бяха вдигнати. В добро състояние се вдигнаха стенописите от стените в южна посока на зида и срутилите се покрай него. Запазени са части от надписи на гръцки. части от образи, ръце, растителни орнаменти и др.

Изчистено е пространството на север от апсидата и на наоса. Открити са монети от XIII-XIV век, гривна. пръстен. бронзов кръст, железен кръст и др. железни предмети. Повечето фрагменти от керамиката са нехарактерни. Намерена е керамика от ранно византийски период, от X - XIV век, от турското робство (от съдове и от пули).

Църквата е еднокорабна, с притвор и кръгла абсида, вероятно с галерия откъм юг. Стоят неизяснени места на плана откъм притвора в западна посока, където вероятно се оформя второ предверие.

Д.Ападжов (Хасково), Д.Балабанян (Хасково)

СОНДАЖНИ РАЗКОПКИ В М."ГРАДИЩЕТО" КРАЙ С. ЧЕРНА МОГИЛА, ХАСКОВСКИ ОКРЪГ

"Градището" се състои от три последователно разположени върха, свързани с достъпни седловини. От север на юг върховете са: "Пресветата", "Калето" и "Коледата". И на трите върха по повърхността личаха останките от сгради. В хода на сондажните проучвания бяха изследвани църковни сгради на "Пресветата" и "Калето". На "Калето" - църква № 1 - средновековен (XII-XIV в.) параклис, построен върху останките на късноантична еднокорабна базилика с баптистерий. На "Пресветата" - църква № 2 (XII-XIV в.) е построена върху централния кораб на трикорабната късноантична базилика. Бяха разкрити и около 20 м от крепостните стени, ограждащи височината "Калето". И двете височини са били обитавани през старожелязната епоха. Особено на "Пресветата" бяха намерени много керамика от тази епоха.

Р.Поборникова (София)

РАЗКОПКИ НА ЦЪРКВАТА "СВЕТА ПЕТКА" В СЕЛО БАЛША, СОФИЙСКИ ОКРЪГ

По повод предстоящата реставрация и консервация на средновековната църква "Света Петка" в село Балша, Софийски окръг, на 7.VII.1986 г. започна археологическо проучване на западната неразкрита и неизвестна част на църквата. Целта беше да се установят неизвестните западни части на църквата, както и да се провери има ли други останки, свързани с нея, за да се подготви цялостен проект за консервация и експониране.

Църквата "Света Петка" е изследвана от академик Миятев

през 1935 г. и от архитект Д.Василева през 1972 г. И двамата изследователи я датират към края на XIV век, като К.Миятев допуска и началото на XV век.

В западната част на църквата бе разкрито неизвестно досега преддверие с размери 11,00 х 7,80 м. Градежът на стените му е подобен на този на наоса. Между стените на предверието и тези на наоса няма конструктивна връзка - стените на предверието са долепени до западната стена на наоса. Предварителното проучване на хоросана, използван в стените на наоса и в тези на притвора, показва значителна разлика. Тези два факта подсказват, че преддверието е строено по-късно от самия наос.

Подът на притвора е покрит с големи каменни плочи, запазени най-добре непосредствено до северната стена, където бяха разкрити няколко големи надгробни кръста.

Извън църквата на три места се откриха събрани в ями човешки кости, явно от стари разрушени гробове. Между костите се намериха няколко турски монети от нанизи. На разкопания терен не се откриха запазени погребения.

Пръстта от изкопаното пространство съдържа значително количество керамика. Най-ранните фрагменти се датират от XIV век, но преобладават късове от блюда, купи, гърнета и стомни от XVII-XVIII век

Голямото разнообразие от керамични съдове ще позволи за първи път да се установят видове и форми, използвани в едно село от околностите на София през Късното средновековие и началото на Възраждането.

Средновековната църква "Света Петка" е използвана от населението на село Балша до средата на тридесетте години на XX век, когато в същия двор на север от старата църква е била построена сега действуващата църква със същото име.

Д.Янков (Стара Загора), К.Стефанова (Казанлък)

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ЦЪРКВАТА "СВ.ПАРАСКЕВА" В С. ЕНИНА, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

Разкопките се проведоха във връзка с цялостната реставрация и консервация на църквата. Главна цел на проучванията беше изясняването на хронологията на сега съществуващата църква.

Бяха заложени общо 5 сондажа. Главните резултати са следните:

Сега съществуващата църква датира от 1815 - 1820 г. Замислена и построена е като единна сграда: еднокорабна, едноапсидна постройка с двускатен покрив. Стените й са направени от ломени и речни камъни на калова спойка и са издигнати направо върху съществуващия терен. Бяха установени най-малко три преустройства, свързани с елиминирането на певница в южната стена, порта в северната стена, запълване на прозорци в апсидата и по северната и южна стени. През първия етап църквата е била стенописана. След опожаряването й през 1877 г., подът е бил повдигнат с 4-10 см.

Беше разкрита и отчасти проучена под пода и вписана в църква 2 друга малка еднокорабна, едноапсидна църква - № 1.

Тя също е била изградена от ломени и речни камъни на калова спойка. Датира се според материалите в некропола към края на XVII - началото на XVIII в. От некропола бяха проучени 8 гроба, от които 6 в двора на църквата, един пред южния вход на църква 2 и съобразен с него и един гроб - застъпен от северния зид на църква 2. Беше установено, че некрополът е възникнал към края на XVII - началото на XVIII в., когато е била построена и църква 1 - вероятно като гробищна църква. По-късно - в края на XVIII или в началото на XIX в. тя е била разрушена и на нейно място е построена съвсем нова църква.

А.Кузев (Варна), К.Попконстантинов, П.Георгиев (Шумен)

РАЗКОПКИ НА СТАРОБЪЛГАРСКИЯ МАНАСТИР ПРИ С. РАВНА, ВАРНЕНСКИ ОКРЪГ

Разкопките бяха съсредоточени в югоизточния сектор на манастира. Разкрити бяха помещения и сгради от южното и източното манастирски крила, както и голяма част от заключения между тях двор. Постройките са изградени от външната страна на манастирската ограда. Унищожени са от силен пожар, както и останалите постройки в манастира.

Сградата до южната оградна стена. Тя е неразчленена в приземната си част и има размери: 27,50/6,05 м. Приземният й етаж е имал стопанско, складово предназначение. Под опожарените дървени конструкции и рухналия керемиден покрив се откри овъглено жито и просо, дебели глинени обмазки със следи от тънки пръти, масивни железни куки за тежки товари, гвоздеи, обковки, части от меден съд (котел) и керамични съдове, главно с кухненско предназначение. Сградата е имала и горен етаж, изглежда с паянтов градеж. Редицата от зидани стълбове - подпори в южната половина на приземната ѝ част дават основание да се допуска, че фасадата е била обърната на юг, а не към манастирския двор. Етажът е имал вероятно жилищен характер.

Помещения до източната оградна стена. Частично бяха разкрити две нови помещения от източното манастирско крило. В първото от тях беше разкрита долната част от долиум, няколко гърнета с врязана украса (X в.) и други предмети. Във второто помещение бяха намерени 7-8 фрагментирани блюда от византийска белоглинеста керамика със зелена, жълта или жълтокафява глазура, както и няколко глазирани амфоровидни стомни (X в.).

В двора беше установено трасето на нов водопровод с посока на североизток. Между находките тук особен интерес заслужава оловния печат (моливдовул) на Симеон с титла "архонт (княз) на България" (до 913 г.). Печатът сочи връзките на манастира с владетелския двор в Преслав.

Надписи и рисунки. При разкопките бяха открити нови надписи и рисунки върху камъни от градежа на разкриваните постройки. Общият брой на рисунките е 116, а на надписите 20: 8 старобългарски, 8 гръцки и 4 имена. Най-големият надпис е със 7 реда гръцки текст от 144 Псалом на Библията.

Я.Николова, М.Робов (В.Търново)

РАЗКОПКИ НА КИЛИФАРЕВСКИЯ МАНАСТИР

Разкопките бяха проведени в два сектора - западно от еднокорабната църква и в южната част на западното манастирско крило.

Към разкоитата по-рано двуделна сграда, разположена западно от еднокорабната църква, бе открито трето помещение, олепено от запад на фуга. Голямото количество открити тук фрагменти от глинена мазилка, в много от които са запазени леглата на дървените пръти, показват, че вторият етаж е бил паянтов. Сградата е построена върху терен, който е бил обитаван още през V - VI в. Това се вижда от материалите, които се откриват под пода от жълта трамбована пръст. Голямото количество въглени в слоя над него, обгорената до разпукване керамика от XIII-XIV в., а също и отухлените до червено фрагменти от глинена мазилка показват, че сградата е загинала от пожар.

В южната част на западното манастирско крило се разкриха останките от две сгради. Първата от тях, в по-голямата си част от изток, е изградена в намиращата се тук скала. При оформянето на приземието, скалата е изсечена. Подът е от жълтеникава трамбована пръст. В пласта под него се откриват материали от V-VI в., което показва, че и тази сграда е построена върху обитаван през ранновизантийската епоха терен.

Установи се, че към същата сграда от запад има и друго помещение, което я оформя поне в двуделна.

Като двуделна е оформена и съседната от юг сграда, на която е разкрито източното и по-голямата част от западното помещение. Разликата в приземните нива на двете помещения е 1,20 м. Подът на западното помещение е от трамбована пръст, а в източното - от трошляк, като на места тази роля се изпълнява от скалата.

Източните зидове на двете сгради, които са оставили видими откъм вътрешния манастирски двор, са разположени на една линия.

Между двете сгради е оформен проход, широк 0,85 - 1,20 м, като скалата в източната му част е изсечена в три стъпала.

В тази част от комплекса бяха намерени 6 монети, датиращи от края на XII и началото на XIII в.

На разстояние от около 13 м южно от втората двуделна сграда бе разкрита единична постройка, датираща от XIII - XIV в. Културният пласт във вътрешността е сравнително плитък - 0,35 - 0,40 м. Обстоятелството,че южно от нея се издига ската към южното крило на манастира показва, че най-вероятно това е последната от юг сграда на западното манастирско крило.

Откритите находки представляват ранновизантийска и средновековна (XIII-XIV в.) керамика, накити, предмети на бита, малко оръжие и др.

Н.Танчева, И.Крайчев (Ямбол)

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В М."РАЗКОПКИ" С.ВОДЕН, ЯМБОЛСКИ ОКРЪГ

От 1986 г. започнаха редовни археологически проучвания на разкрития чрез спасителни проучвания (1980-1091 г.) култов център при с. Воден, Ямболски окръг, м. "Разкопки" (2,5 км югоизточно от селото.

Археологическите проучвания показаха, че се касае до култови сгради, в чийто център се намира мартирион, около който се развива по-късно манастирски комплекс, свързан с разпространението на християнската религия в региона на Адрианопол. Първоначалният замисъл при изграждане на съоръжението е свързан със съхраняването на мощите на светец. За гробница е била използвана естествена пещера. Посредством тухлена зидария са оформени три нива с ниши за гробове и възлияния. Над пещерата - гробница е изградена църква (църква № 1), като апсидата е с 40^0 отклонение на юг, следвайки ориентацията на пещерата - гробница, в която са положени мощите на светеца. Църквата е едноапсидна, с неразчленен наос, без притвор. Съдейки по малките й размери (8,50 х 6,50 м) и големият, профилуван, мраморен камък пред входа й, вероятна олтарна маса, считаме, че обряда е извършван вътре в църквата, а богомолците са стояли отвън на открито, а пещерата - гробница е играела ролята на олтарна крипта под центъра на олтарното пространство. Отвън църквата е била измазана с розов хоросан, като са отделени квадри, имитиращи мраморна облицовка. Направените паралели с източни мартирии (цариградския мортирий на Карп и Папила), църквата при Канюх и др., датират паметника в края на IV - началото на V в. По-късно едноапсидната църква № 1 е разширена в триапсидна, петкорабна - църква № 2 (базилика), като църква № 1 става централен кораб, а северно и южно до нея се долепят по още два кораба и апсиди на изток, отново с 40^0 отклонение на юг, следвайки ориентацията на църква № 1. По композиция новата църква - № 2 се явява разтеглена в ширина, нещо много характерно за гръко-източната архитектура, изразено в чист вид в групата на месопотамските църкви. Базиликата е била стенописна. От запазените фрагменти се вижда, че цокъла е характерен с т.н. "илюзорна украса", имитираща мраморна облицовка. Стените са били разделени на правоъгълни пана, рамкирани от тънки и дебели рамки в червено, синьо и черно. Паната са изпълнени с т.н. орнаментално - декоративни орнаменти (вписани триъгълници, зъбчати кръгове и др.). Случайно откритите няколко фрагмента сред развалините, както и следите от слама върху откритите цокли, показва, че базиликата е стенописана втори път в тънък слой, вероятно X - XI в., ако съдим по аналогиите, които могат да се направят със стенописите на Червената църква. Очевидно през X-XI в. започва нов етап на строителна дейност в комплекса, както се вижда и от строителството при входа на западната фасада и сградите околовръст. Около базиликата, която датираме VI в. по запазилия се първи стенописен пласт, се е оформил вътрешен двор от верижни сгради, разположени от двете страни на централния вход. Характерната за XI в. "клетъчна" зидария показва разширяването и преправките на манастирския комплекс в края на X-XI в. Загиването на комплекса можем да свържем с кръстоносните походи и особено със събитията около Адрианопол 1205 г. В подкрепа на тази хипотеза са откритите кости на жени 18 - 20-годишни, затрупани от разрушения при северната фасада на базиликата (църква № 2) с характерните

за XI - XII в. метални и стъклени гривни.

Разкрити бяха и значителна част от западния и северния сектори на комплекса с верижно разположени постройки, изградени така, че рамкират вътрешен двор около главния композиционен център - църквата.

Особен интерес представляват откритите порта и сграда на местата, където преди един век братя Шкорпил са изказали предположението, че това са "четвъртити кули", които охраняват портите на комплекса.

Портата е разположена от западната страна, между верижните постройки. Чрез известно преустройство и допълнително изградени навън стени, към нея е оформен дълъг коридор, който води към вътрешния двор и е насочен точно към централния вход на църквата. Запазените размери на това съоръжение са: широчина на входа 2 м, дължина на коридора 12,33 м и средна запазена височина 2,20 м.

Вторият по значимост архитектурен обем е сградата, изградена перпендикулярно към северната страна на комплекса. По план е правоъгълна, с вътрешни размери: дължина 8 м и широчина 5 м. Входът й е от юг, т.е. откъм църквата. В нея се намериха множество специфични предмети, които дават основание да се предполага, че е служила за трапезария.

Наред с разкритите сгради и съоръжения, по време на разкопките се намериха: византийска анонимна медна монета, половината от бронзов кръст - енколпион, фрагменти от битова керамика и други предмети. Всички находки са характерни за периода края на X - XI в. и не излизат от хронологическите граници на XIII в.

Р.Морева (Пловдив)

РАЗКОПКИ В БАЧКОВСКИЯ МАНАСТИР

Проучвания се извършиха в притвора на съборената църква "Св,Богородица" в Бачковския манастир. Бяха открити основите на притвора на църквата строена в XI в. от основателя на манастира Григорий Бакуриани. Установи се, че притворът е бил открит, оформен с три арки на западното лице.

В притвора на църквата бяха проучени 10 гробници, които с откритите през 1983 г. са общо 17. Те се датират в периода края на XI в. до края на XVI в. Гробниците са изградени по няколко начина: едни са вкопани направо в терена, други са изградени с тухли, трети с цепени камъни и четвърти с каменни плочи, поставени вертикално. Всички са покрити с каменни плочи. Те са използвани няколкократно. В някои от тях се откриваха разхвърляни кости, в други събрани на куп, а трети бяха празни. Откритите железни гвоздеи във всички гробници свидетелствуваха, че погребенията са извършвани в дървени ковчези. В една от гробниците се откри глинена каничка с прищипнато устие, а в други две фрагменти от стъклени чашки, вероятно кандила.

След построяването на новата църква в 1604 г. гробниците не са били използвани.

В.Димова, Б.Димитров, Н.Овчаров (София)

РАЗКОПКИ НА МАНАСТИРСКИЯ КОМПЛЕКС "СВ.ИВАН ПРЕДТЕЧА" В СОЗОПОЛ

В комплекса продължи проучването на манастирската църква. Отстранен е насипът, запълващ вътрешността на сградата и напълно са разкрити източната й, западната, южната и отчасти северната стена. В план, включващ кораб, олтар и притвор, църквата е петконхална и кръстокуполна. В средата й се очертава надлъжен кораб, над който се е издигал купол, чийто барабан се е поддържал от 4 арки. Постройката е дълга 18,80 м и широка 11,40 м.

Трите части на олтара са напълно оформени архитектурно и завършват с по една апсида. Протезисът и диакониконът са затворени пространства, свързани с входове с презвитерия, образуван в предапсидното пространство и с кораба. Отвън в църквата се е влизало чрез 5 входа, от които три са оформени на западната фасада и по един на надлъжните стени. Над притвора се е оформяла кула - камбанария.

Стените на сградата запазени във височина от 2 до 4 м са изградени от ритмично сменящи се пояси от камък и тухла. Те са били богато разчленени с псевдоконструктивни слепи арки, украсени с декоративна керамика, от която се намериха само четири листни розетки. В композиционното изпълнение на декорацията е спазена строга симетрия. В насипа се откриха архитектурни детайли от вътрешната и външната украса на църквата. Според данните, получени при археологическото проучване на манастирската църква датировката й е от втората половина на XIII в.

Н.Овчаров (София)

СРЕДНОВЕКОВЕН ХРИСТИЯНСКИ КОМПЛЕКС В КЪРДЖАЛИ

Археологическите изследвания бяха насочени на запад и север от църквата. В западната посока се проучи площта до крепостната стена. Бяха открити няколко долепени помещения от различни епохи. По монети и керамика те се датират в два основни периода - XI - XII в. и XIII - XIV в. Помещенията от първия период вероятно са свързани с отбраната на укреплението. Източно от тези помещения се оформя голям двор, заемал централната част на комплекса. Дворът е бил отводнен чрез специални, покрити с каменни плочи канали, минаващи под подовете на помещенията и излизащи през крепостната стена.

При новите разкопки се откриха и други хидросъоръжения - голям каменен кладенец, водопроводи и др.

Бяха проучени и над 20 нови гроба. Както и предишните, те се датират във втората половина на XII - началото на XIII в. Отново бе фиксиран погребалният обичай за полагане на гърдите на мъртвите на керамични плочки с формулата IC XC HN KA. В гробовете се откриха и други находки - обеци, монети, копчета.

Много интересни са фрагментите от стенописи, изхвърлени пред северната фасада на църквата след ремонтирането в

първата половина на XIII в. При разкопките бяха открити няколко добре запазени образи на светци, както и хиляди други фрагменти. Те са главно от живописта, изпълнена във втората половина на XII в.

З.Генова (В.Търново)

РАЗКОПКИ В ДЖАМИЯТА "ИБРАХИМ ПАША" В РАЗГРАД

При осъществяване на проекта за възстановяване на първоначалния вид на предверието, непосредствено край северозападната стена на молитвения салон са открити останки на зидове, които нямат връзка с тия на джамията. Това обстоятелство наложи извършването на сондажни проучвания в предверието на джамията (от 22 VII - 9 VIII), а след получаване на разрешение от Комитета по вероизповеданията и в молитвения салон (от 10 - 19 XII).

В предверието, от двете страни на главния вход, е разчистен западен ъгъл на постройка и части от прилежащите му зидове. Основите им са заложени по-плитко в сравнение с тия на джамията (1,6 и 2,8 м), в сбита пръст, примесена с керамични фрагменти от късножелязната епоха. Градежът е хоросанов, от грубо обработени камъни, положени в неправилни редове. Състоянието, в което са запазени зидовете и положението им спрямо джамията, показват, че те са били разрушени до определено ниво при направата на изкопа за основи на северозападната стена на молитвения салон. Постройката се е развивала на югоизток, където под пода на молитвения салон попаднахме на части от североизточния и югозападен зидове и на зид, който вероятно е оформял в северозападния й край предверие, с ширина около 3,7 м. Последният е бил преизползуван при градежа на друга постройка, на която принадлежат части от хоросанов зид (успореден на споменатия и на 2,5 м югоизточно от него) и два пасажа от подова настилка, изпълнена с шестоъгълни тухли върху дебела хоросанова подложка.

Хоросановият градеж, значителните размери и отсъствието на битови материали, дават основание да се предположи, че и двете постройки са имали обществено предназначение.

На сегашния етап на проучване, въз основа на извършените наблюдения и придобитите стратиграфски данни, градежът им се отнася преди 30-те години на XVI в., когато е била изградена джамията "Ибрахим паша". Предварителната датировка - XIV - XV в., е съобразена с особеностите на градежа, употребата на шестоъгълни тухли при втората постройка и с трудно обяснимото присъствие на едно място и в рамките на едно столетие на две масивни постройки, при които няма следи от разрушителен пожар или земетръс.

НЕКРОПОЛИ

Р.Рашев (Шумен), С.Станилов (София), Г.Атанасов (Силистра)

РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С. НОЖАРЕВО, СИЛИСТРЕНСКИ ОКРЪГ

Проучени са нови 27 гроба - 11 трупоизгаряния и 16 трупополагания. Горелите кости от трупоизгарянията са насипани в ямки на дълбочина 0,30 - 0,40 м от съвременната повърхност. Само в един случай горелите кости са положени в урна - гърне с украса от врязани линии. При трупополаганията скелетите са ориентирани на североизток. Установени са следи от ритуално разбъркване на костите на крайниците, гръдния кош и черепа. При 12 от всичко 16 гроба с трупополагане до ходилата се откриха негорели животински кости. Гробният инвентар е представен от обеци, мъниста, халки, ножчета и глинени съдове. В пространството между гробовете се откриха останки от тризни - плитки ямки, съдържащи въглени и фрагменти от глинени съдове.

В.Йотов, В.Парушев (Толбухин)

РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ В С. ХИТОВО, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

Некрополът заема голяма площ, върху част от която сега има стопански сгради. Разкрити са 40 гроба в незастроения терен между няколко от сградите и асфалтовия път Толбухин - Силистра. Погребенията са били извършвани по два начина -

чрез трупоизгаряне (14 гроба) и чрез трупополагане (26 гроба).

Гробовете с трупоизгаряне се откриваха на дълбочина 0,30 м до 0,60 м от нивото на съвременния терен. Те могат да се разделят на две подгрупи - гробове, при които останките са положени в глинени гърнета - урни (8 гроба)и гробове, при които останките са положени в ями (6 гроба).

Гробовете, при които погребенията са били извършвани чрез трупополагане се откриваха на дълбочина 0,60 м до 1,95 м от нивото на съвременния терен. 23 гроба са с редица особености, които ги отнасят към предхристиянския период на съществуване на некропола. При тези гробове скелетите се разкриваха в гробни ями с правоъгълна форма, вдълбани в жълтата глинеста почва. При някои се откриваше струпване на камъни отстоящо обикновено на 0,60 - 0,80 м от скелета. Трупът е бил полаган по гръб с ръце до тялото. Долните крайници са винаги опънати с редки изключения. За три гроба със сигурност може да се каже, че погребенията в тях са били извършени по християнския обряд. Телата са били положени по гръб, с ръце при гърди.

Ориентацията на скелетите в гробовете с трупополагане е следната: 4 са ориентирани запад-изток, глава на запад, 19 - изток - запад - глава на изток, скелетът в гроб № 35 североизток - югозапад, глава на североизток и в гроб № 36 юг - север, глава на юг.

Гробен и погребален инвентар беше открит в 19 гроба (в 14 гроба - трупоизгаряне и в 5 гроба - трупополагане).

Състои се предимно от глинени съдове - гърнета с врязани линии, кани, предмети от кост и метал, кремъци. В пет гроба бяха открити животински кости, в т.ч. цял скелет на овца.

Предварителното антропологично проучване, извършено от д-р Сл.Чолаков от Института по морфология при БАН определи. че в проучените гробове от некропола са били погребани 15 деца, 14 жени и 11 мъже. Констатира се определен тип. т.н. "средна степен" на изкуствена деформация на главата. както и монголоидни белези на расовата типология. характерни за прабългарите.

Некрополът е бил използван в продължителен период от време. Неговата най-обща датировка , включваща и християнските гробове, е VIII - началото на XI в.

М.Димитров (Балчик)

РАЗКОПКИТЕ НА ПРАБЪЛГАРСКИ НЕКРОПОЛ № 3 В БАЛЧИК

През 1986 г. бяха разкрити нови 34 гроба: 29 с трупополагане и 5 с трупоизгаряне.

На дълбочина от 0,50 - 0,60 м пластът беше примесен с натрошена керамика и ломени камъни. Разкрити са три погребения с трупоизгаряне: за 1986 г. с № 1.2 и 3. На оформените глинени площадки се намериха три глинени съда - 1 кана и 2 полустрошени гърнета. Последните бяха запълнени с пръст и полуобгорели кости.

Погребения от типа на трупоизгарянето са и тези от гробове № 20 и 23. При гроб № 17 бяха открити полуизгорели кости, примесени с кости на животни и човешки индивид, без погребални дарове или съдове.

Погребенията с трупополагане бяха разкрити на по-голяма дълбочина: от 0,95 до 1,55 м, от съвременната повърхност на терена. С изключение на едно погребение - № 12, черепът на скелета беше открит в положение на югозапад - на 30^0 отклонение от запад; всички други - 28 погребения са ориентирани в северна, северозападна или в североизточна посока с черепите, но не на повече от 15 - 30^0 отклонения и за двете посоки. Само погребение № 9 (погребана е доста възрастна жена) е ориентирано до 60^0 от североизток на изток.

Находките са от типа на обичайните, характерни за предхристиянските погребения на прабългарите. Кани, гърнета, с една или две дръжки, железни токи, ножове, железни халки. При погребаните: гробове № 15,24,25,26,27,28 и 29 бяха разкрити кости от животни - кон, млад бик, овца и овен, куче или пернати.

Погребения № 14 и 24, както и № 26 и 27 са двойни - при първия случай възрастен индивид и дете, а при втория жена и мъж.

Гробове № 4 и 13 са почти символични. При други гробове (№ 17,22,25,28) бяха забелязани разбърквания, които подсказват, че след погребването на индивидите, гробовете са били отваряни поне още веднъж.

До този момент този некропол е изучен само в неговата североизточна част. Резултатите обаче, които се допълват с частичните находки от още два прабългарски некропола, разположени в района на дн. гр. Балчик, потвърдиха мнението, че ранновизантийският Дионисополис е бил заселен с компактна маса прабългари непосредствено след битката при Онгъда - 679/680.

Л.Дончева-Петкова, Ст.Ангелова (София),
В.Йотов (Толбухин)

РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ С. ТОПОЛА, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

Проучените нови 63 гроба са разположени в южния и източния сектор на некропола. От тях 35 са с трупоизгаряне. Върху 12 са установени каменни покрития. Гробните съоръжения са два типа - ями с или без урна и камери (8), при които само в един случай са използвани тухли. Гроб № 112 е двоен. Гроб № 132 застъпва една от облицовъчните плочи на гроб № 115, в който погребаният е положен с глава на запад. Гробовете съдържат установените по-рано ритуални признаци. Особено чести са случаите с останки от поминален обред.

Гробовете с трупополагане са 28. Върху 6 са установени каменни покрития. Гробните съоръжения биват: обикновени ями, ями с камъни и каменни гробове. Ориентацията е север - юг (17), запад-изток (7), изток-запад (1) и юг-север (1). При 5 гроба, от които № 135 е троен, скелетите са в положение на хокер или псевдохокер. При останалите се повтарят познатите от по-рано позиции на ръцете. Повтарят се и ритуалните признаци.

Нови типове датиращи вещи са две обеци, един сребърен и един оловен медальон. Между гробовете са намерени и дв триръби върхове за стрели, познати като "аварски" тип.

Антропологическото наблюдение установява изкуствена деформация, която за целия некропол досега е около 39 %.

Както данните на вертикалната стратиграфия, така и находките с по-тясна дата са все още недостатъчни за изработване абсолютната хронология на некропола.

К.Меламед (София), Д.Хаджиева (Кърджали)

НЕКРОПОЛ КРАЙ С. СЕДЛАРЕ, КЪРДЖАЛИЙСКИ ОКРЪГ

Продължи проучването на некропола в посока на юг, към праисторическата селищна могила. Уточни се южната му граница, като общият брой на гробовете до сега стана 123. Датировката остава непроменена - X - началото на XIII в. Увеличи се неимоверно броят на проучваните от миналата година ями - 22. Засега не могат да се интерпретират със сигурност. Има около 6 сериозно различни вида. Между най-източната и най-западната засега проучени ями има разстояние над 100 м. Засега съществуват единствено данни, че не са боклучни и е много вероятно да не са погребални. В някои се откриха фрагменти керамика, датираща към V-VI в., работена на бързо колело и керамика, работена на ръка. В две има животински кости - черепи и части от трупа. Липсват човешки кости. Липсват

следи от кремация, макар и навсякъде да присъствува огънят под някаква форма. Една само яма е плътно обмазана с глина и много горяла.

Хр.Буюклиев, П.Калчев, М.Димитров (Стара Загора)

РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛ ПРИ С. ОВЧАРЦИ, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

Поради предстоящото разрушаване на надгробна могила край с. Овчарци от рудник "Трояново - север" в енергийния комплекс "Марица-изток", от месец септември до месец декември 1986 г. ОИМ Стара Загора проведе спасителни разкопки на тракийска надгробна могила. Тя се намира на 1,5 км северозападно от с. Овчарци. Висока е 5,50 м и има диаметър при основата 40 м. Част от северната й периферия беше унищожена от разкривката на рудника. По повърхността на могилата, главно в южния сектор на дълбочина от 0,50 до 1,20 м бяха разкрити 50 средновековни гроба. Те са извършвани чрез трупополагане по християнския ритуал: глава на запад, крака на изток и ръце скръстени на гърдите. Следи от изградени гробни съоръжения не се откриха, с изключение на шест от гробовете, при които от страни имаше следи от изгнило дърво. Само в 16 гроба бяха намерени погребални дарове. Всички са накити. Най-много са бронзовите гривни - 35 броя. Седемнадесет от тях са със закопчалки. Гривните без закопчалки са изработвани от масивна бронзова пластина. Отворени са и са със стесняващи се краища. Краищата на гривните представляват силно стилизирани змийски глави, а два екземпляра завършват с глави на морски кончета. Стъклените гривни са монохромни - с черен и син цвят; затворени са и са с обло сечение. Има и две железни гривни, силно корозирали. Бронзовите пръстени са 23; единият от тях е с позлата. Обеците са 12. Изработени са от обла тел. Само една от тях е сребърна. Има и три бронзови наушника. Огърлиците от стъклени мъниста са пет. Бронзовите огърлици са две. Едната се състои от три реда кухи бронзови топчета, под които са закачени посребрени капковидни висулки. Другата представлява наниз от щитовидни медалиони. Открито е малко бронзово кръстче и едно сферично бронзово копче.

Въз основа на намерените материали и погребалния ритуал некрополът може да се отнесе към XI - XII в. Той е принадлежал на селище, което се намира на 1 км югозападно от могилата .

И.Ангелова (Търговище), Ив.Вайсов (София), А.Конаклиев (Търговище)

РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛ ПРИ С. ДРИНОВО, ТЪРГОВИШКИ ОКРЪГ

В м. "Дядовата Дончова воденица" са проучени 119 гроба. Правоъгълните гробни ями са разположени в неправилни редици, ориентирани с главите на запад. В три гроба има по три скелета. В два от тях анатомичният порядък на костите е нарушен. В третия костите на по-ранното погребение са събрани и поставени в страни. В един от гробовете под скелета е намерено овъглено дърво, а в друг овъглено дърво има върху лявата половина на скелета. В един случай е открит скелет в свито положение с глава на североизток. Преобладават скелети с ръце скръстени в коремната област. Но се откриват и такива със скръстени на гърдите ръце. Откриват се и гробове, при които скелетите имат една ръка, поставена на корема, друга опъната покрай тялото.

13 гроба съдържаха инвентар - сферични медни копчета, обеци, останки от сърмен плат, пръстени, останки от огърлици и една монета (пробита от Иван Александър и сина му Михаил (1331 - 1371), с което се определя долната хронологическа граница на некропола.

А.Конаклиев (Търговище)

РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛ В СЕЛО ЧЕРКОВНА, ТЪРГОВИШКИ ОКРЪГ

Разкрити бяха нови 26 погребения, от които 7 детски, 13 женски и 6 мъжки. Починалите са погребвани според християнския погребален обичай. От намереният погребален инвентар интерес представляват монетите от Сюлейман I Кануни (1520 - 1566), Селим II (1566 - 1574), нишки от сърмена украса, части от плат.

Според намерените материали можем да кажем, че разкритата част от некропола е била използвана от началото на XVI в. до първата половина на XVIII в.

П.Петрова (Шумен)

РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛ ОТ XVII - XVIII в. КРАЙ С. СЕЧИЩЕ, ШУМЕНСКИ ОКРЪГ

В необработваем, сравнително равен терен край с. Сечище се намират множество разпилени ломени камъни с различна големина. Така те наподобяват турски некропол, но наред с тях на няколко места бяха открити гробове, които са изцяло заобиколени с ломени камъни. Бяха разкопани четири такива гроба и два, които бяха маркирани с по един камък от изток и запад. Повечето от камъните в района на некропола се оказаха разместени и затова в централния му сектор беше проучена изцяло площ от 150 кв. м. Целта бе да се установи системата на подреждане на гробовете.

Гробовете са разположени в редица с посока север-юг, а скелетите са ориентирани на 280°, т.е. с 10° отклонение към северозапад - югоизток. Отклонението на някои от гробовете е два пъти по-голямо. Погребалният обряд е извършен според изискванията на мюсюлманската религия. Но наред с тях бяха установени някои елементи, които са свързани с християнската обрядна система: ограждания на гробовете на повърхността с ломени камъни; разпиляни животински кости в повърхностния слой на насипа на един от гробовете и фрагментирана голяма купа за хранене в насипа на друг гроб.

Интерес представлява включването на два гроба в общо ограждане от ломени камъни, което на повърхността наподобява

подложка за надстройката на леко наземно жилище. В северния сектор до стената, според антропологическите изследвания, е погребана жена на възраст 45 - 50 г. със слабо изразени следи от изкуствена деформация на черепа, а до южната - 16 - 18-годишен мъж. Гробът на младежа е оформен по мюсюлманската обрядна система с вкопаване на ниша в южната стена, докато при жената такава ниша не бе установена.

Единственият датировъчен материал е керамичната купа

.Бончева (Шумен)

НЕКРОПОЛИ ПРИ С. БЯЛА РЕКА И С. ТУШОВИЦА

Направени бяха четири сондажа на гробището при с. Бяла река. Не се откриха човешки скелети. Оказа се, че гробището е символично, свързано с мюсюлманския обичай джамал. Тук са поставени символично плочи на мястото на убитите при този обичай, а самите те са били погребвани в гробищата на съответните села.

Разкопаха се и пет погребения в стар мюсюлмански некропол в края на с. Тушовица. Некрополът е обхващал по-голяма площ, но при прекарването на пътя за с. Риш част от него е унищожена. Някои от надгробните плочи са запазени на място. Разкриха се пет погребения - едно детско и останалите на възрастни индивиди. Скелетите са на дълбочина 1,20 м, ориентирани югозапад - североизток, главата - обърната на юг, ръцете до трупа. Откриха се и следи от дъски, които са затваряли гробната ниша. При всички разкрити погребения обрядът е типично мюсюлмански.

П.Гатев (София)

РАЗКОПКИ НА МЮСЮЛМАНСКИЯ НЕКРОПОЛ ОТ XVIII - XX В. КРАЙ С. ПОЛКОВНИК САВОВО, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

Проучени са 10 гроба. Мъртвите са били погребани по мюсюлманския обряд. Ориентация запад - изток, в гробна яма с ниша от южната страна и с 2 надгробни камъка, по-големият от които маркира местоположението на главата.

При 5 от разкритите скелети се долавят отклонения, типични за християнските обичаи и вярвания. И при петте скелета (2 на деца, 1 на юноша и 2 на израсли индивиди, лявата ръка е леко свита и поставена върху таза. Гробът на юношата (на 12 - 13 г.) и един от тези на израслите индивиди са били разкопавани вторично, като някои от костите им са преместени и не се намират в анатомичен порядък.

Макар и твърде късни, но с археологически показателства, при тези гробове категорично се установяват отклонения от мюсюлманския обряд.

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ

Т.Балабанов (Шумен)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В НОВОПАЗАРСКАТА СЕЛИЩНА СИСТЕМА

I. Теренни обхождания

През 1986 г. завършиха теренните обхождания в Новопазарската селищна система. За 2 години бяха обходени землищата на 15 села и гр. Нови пазар. Регистрирани и документирани бяха над 190 нови археологически обекта. От тях 56 селища и 6 некропола са от ранното средновековие. Резултатите от теренните обхождания позволяват да се направят някои изводи относно характера и датировката на селищата в този район през ранното средновековие. В зависимост от големината селищата се отнасят към три типа: големи - със заселена площ над 100 дка; средни - с площ от 30 до 50 дка и малки с площ от 10 до 15 дка. Първият и вторият тип са разположени на високи тераси при изворите и поречията на големите дерета и имат гнездова планировка. Третият тип селища са разположени на най-ниските незаливни тераси в близост до коритото на реките. Датировката на селищата VIII - XI в. бе определяна главно по керамичния материал събран по повърхността, затова е рисковано тези хронологически граници да бъдат стеснявани, преди да бъдат направени редовни разкопки. Силно впечатление прави обстоятелството, че от 56 ранносредновековни селища в района през късното средновековие продължават да съществуват само три - укрепените селища на Стана кали и двете Елемета. Всички останали селища до средата на XI в.

(най-късно до края на XI в.) престават да съществуват. Без съмнение те са били обезлюдени и разрушени при нашествията на късните номади - печенези и кумани.

II. Сондажни проверки

За да се уточнят хронологическите граници, характера и стратиграфията, на някои от некрополите и селищата бяха направени сондажни проучвания.

В м. "Бахчите" източно от с. Мировци е съществувал некропол, сега почти напълно разрушен. Около некропола има селище от IX - XI в. Към същото време отнасяме и некропола.

В м. "Манастира" са проучени 6 гроба, ориентирани запад - изток. На 300 м северно и на 500 м източно се откриват следи от две ранносредновековни селища от IX - XI в. Към същото време отнасяме и некропола. По всяка вероятност некропола е възникнал около църква, за което свидетелствуват разпилените наоколо обработени камъни и името на местността.

В м. "Елтето " са проучени 8 гроба. В седем от тях мъртвите са погребани по християнски, а в един по езически обряд. В околността се откриват следи на едно от най-големите ранносредновековни селища в района, около 400 дка населена площ. Датировка IX - XI в.

В м. "Келмеше" са регистрирани 28 гроба, проучени напълно 12. Некрополът е двуобреден. В 21 от гробовете мъртвите са погребани по мюсюлмански, а в 7 по християнски обряд. На 500 м северно от некропола се откриха следи от селище от XVI - XVII в. По всяка вероятност некрополът е от същата

епоха и отразява постепенното помохамеданчване на българското население в този край.

На 2 км югоизточно от с. Правенци е разрушен при строеж на изравнител за напоителна система, ранносредновековен некропол. Проучени са 11 гроба с различна ориентация и 1 кенотаф. Погребалния обряд и находките: една прабългарска амфоровидна стомна, 2 огнива, 6 кремъчета, 2 стъклени мъниста и др., дават основание некрополът да се датира VIII - IX в. - езически период. Няма гробове по християнски обряд.

Сондажните проверки на Стана кале до с. Стан установиха, че крепостта е строена V - VI в., но поселението тук съществува от X в. пр.н.е. до XIV в. Открити са 2 вкопани ранносредновековни жилища, опожарени в края на XI в. В жилищата бяха намерени 8 керамични съда типични за края на X и XI в.

З.Генова (В.Търново)

ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

През м. юни и септември, съвместно със сътрудници на ОИМ - Разград, бе извършен оглед на землищата на селата Веселина, Бели Лом, Липник, Недоклан, Черковна, Градина и Владимировци, в които при обхождания на А.Маргос (свързани със съставянето на археологическа карта на окръга) са установени следи от съществуването на късносредновековни селища.

Въз основа на извършените наблюдения, бе съставена програма за проучване на късносредновековни обекти на територията на Разградски окръг (селища и некрополи), утвърдена от Бюрото на ОК на БКП в Разград.

Във връзка с изпълнението на тази програма, през м. август бяха направени сондажни проучвания в землището на село Бели Лом. Те имаха за цел локализирането на едно изчезнало селище от епохата на османското владичество. Според намерените битови материали, то е съществувало приблизително от втората половина на XVI докъм началото на XIX в. В района на селището няма данни за живот през епохата на Второто българско царство.

През м. септември бяха документирани мюсюлманските надгробни паметници в селата Свещари, Йонково, Подайва, Мъдрево, Бисерци, Сеслав, получили в научната литература неточното наименование - "еничарски".

А.Писарев, Х.Вачев (В.Търново)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ ВЪВ ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

Теренните обхождания са били съсредоточени в селищната система Сухиндол, село Ново Градище, кв. Чолаковци.

Като резултат от обиколките са регистрирани останки и паметници от различни епохи.

В землището на Сухиндол, в м. "Селце" е регистрирано селище, съществувало през римска, ранновизантийска и средновековна епоха. Върху естествено възвишение над язовир "Ал. Стамболийски" е запазена част от крепостна стена с деб. 2 м. Добре се очертава трасето на укреплението. Градежът е от полуобработени камъни с хоросанова спойка, подобен на този на крепостната стена на хълма Царевец във Велико Търново. Във вътрешността личат разрушени постройки. Може да се предполага, че мястото е било обитавано още през късната бронзова епоха, като крепостта е възникнала между V-VII в., наново е била възстановена през XI-XII в. и през XIII-XIV в. прераства в укрепено селище. Откритите пещи в подножието, металните крици и шлака, дават основание да се предполага, че това е мястото на занаятчийски квартал. В близост е регистриран и некропола на населението през XII-XIV в. Още две крепости със същата хронология са регистрирани югоизточно и северозападно от Сухиндол.

Крепост е регистрирана и в землището на с. Ново Градище. Тя е една от четирите крепости по пролома на Казъл дере, строени, както изглежда, между V-VII в.

Теренно обхождане е било извършено и в землището на кв. Чолаковци - В.Търново. На тераса над р. Янтра там вероятно е била построена черква, както и други постройки, ако се съди по данните за намирането на късове стенописи. Мястото е известно под името "Манастира".

Б.Борисов, К.Лещаков (Нова Загора)

ЕКСПЕДИЦИЯ "МАРИЦА-ИЗТОК"'86

През есента на 1986 г. бе проведена археологическа експедиция в района на комбинат "Марица-изток". Експедицията обходи землищата на селата: Малка и Голяма детелина, Овчарци, Староселец, Ковачево, Гледачево и Полски градец. Открити и регистрирани бяха над 60 праисторически, антични и средновековни селища, крепости, градища и надгробни могили. От откритите обекти най-голям интерес представлява "Градището" до с. Полски градец. То е разположено върху издигащ се над много добре затворена от всички страни котловина рид, откъдето се открива много добра видимост към целия район. На това място експедицията заложи неголям сондаж, с цел да бъде установена стратиграфията и периодите на крепостта. В сондажа бе разчистена правоъгълна крепостна кула, охранявала портата на крепостта от север. Кулата е с размери: 5,60 х 5,50 м. Стените й, както и тези на крепостната стена, са градени от ломени камъни, споени с хоросан, примесен с чукани тухли. Дебелината на крепостната стена е 1,60 м. На дълб. 1,10 м от нивото на съвременния терен бяха намерени фрагменти от глинени съдове и амфори, характерни за периода V - VI в.

Вътре в кулата бе разчистено средновековно жилищно ниво, върху което бяха намерени голямо количество фрагменти от глинени съдове, характерни за периода XI - XIV в. Интерес представлява и обстоятелството, че до вътрешното лице на крепостната стена бе разчистено част от подовото ниво на ранносредновековно жилище, в което бяха намерени материали, предимно фрагменти от глинени съдове, характерни за старобългарската епоха - IX - X в.

Трябва да се спомене още, че на север, юг и изток от градището изобилствува керамичен материал по повърхността, което показва, че около него са били разположени средновековни квартали и че в случая се касае за средновековен град,

който в скоро време ще бъде затрупан от външното насипище на рудник "Трояново - север".

Р.Василев, Ж.Аладжов, Н.Овчаров, К.Меламед (София)
В.Мацанова, Сп.Кънев (Пазарджик)

ОБХОЖДАНИЯ В РАЙОНА НА СЕЛАТА ФОТИНОВО И НОВА МАХАЛА, БАТАШКО

При обхождането бяха установени паметници от следните епохи: тракийска, римска, ранновизантийска и средновековна

В землището на с. Фотиново бяха открити:

1. Селище на левия бряг на р. Въча, м. "Кърчуна". На площ от 20-30 дка се откриват фрагменти от керамични съдове I-VI в.
2. Надгробна могила в м. "Смърта", 4 км югоизточно от селото. Могилата е с диаметър около 25 и височина 1,5 м. Вероятно с крепида.
3. Некропол в м. "Сливата", 8 км, североизточно от селото, върху билото на плосък планински рид. Разкопани бяха два гроба, оформени отвътре с плочи. Ориентацията е запад - изток. В гробовете липсваха скелети. В един от тях се намери желязна тока с бронзов накрайник, датираща V-VI в.
4. Две нагробни могили в м. "Елаците", западно от некропола. Диаметърът им е приблизително 15 м.

В землището на с. Нова махала бяха установени:

1. Стражеви пункт на връх Каменица от тракийската епоха
2. Църква в м. "Църковен рид", 3 км северно от селото. Според откритите керамични фрагменти паметникът е от V-VI в.

Новооткритите археологически паметници допълват картината на живота в района в посочените исторически епохи. Разкопките на най-важните от тях ще допринесе в по-голяма степен за научното осветляване историята на този край.

Ст.Лисицов (София)

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БУРГАСКИ, ТОЛБУХИНСКИ И ШУМЕНСКИ ОКРЪЗИ

Във връзка с декларирането на археологически обекти с оглед регистрирането и обявяването им като паметници на културата бе извършено обхождане на землищата на редица селища в посочените окръзи. Проучени и документирани са общо над 250 недвижими паметника от епохата на неолита до Възраждането, като 30 % от тях са от периода на ранновизантийската епоха, българското средновековие и османския период. Особен интерес представляват скалните обители, защитните съоръжения и графитни изображения, болшинството от които са неизвестни досега. Проучени бяха 25 крепости и защитни прегради. По-значителни от тях са: 2 землени прегради (с дълж. 4,1 и съответно 3,2 км) в района на Ришкия проход, каменни защитни стени (на хоросанова спойка) и землени прегради с дълж. 420,611 и съответно 468 м разположени в Рупченския проход (Стара планина), землено укрепление с площ от над 500 дка в района на с. Подслон, Толбухински окръг и др. По долината на Суха река (в землищата на с. Карапелит, Ефрейтор - Бакалово, Оногури и Коларци) и Твърдишка река (в района на с. Твърдица). В

Толбухински окръг бяха документирани общо 12 скални обители - килии и пещерни колонии. От тях най-значителна е Еминаа маара - с няколко жилищни нива.

В района на с. Шиварово, Бургаски окръг бяха открити каменни блокове с гравирани двойки бъбрековидни изображения и елипси (вписани едно в друго) с култово предназначение. Посочените графити се срещат за пръв път у нас.

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ

А.Салкин (Каварна)

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ "КАВАРНА-86"

Във връзка със строителството на защитна буна пред челната част на н. Чиракман бяха проведени спасителни проучвания в залива на Каварна. Подводните спускания и наблюдения бяха направени в работен полигон с размери 200 х 40 м на дълбочина 6 до 9 м по трасето на бъдещата буна. От изследвания участък бяха извадени керамични фрагменти от елинистическата, римска, късноантична и средновековна епохи. Преобладаващо е количеството на амфорната керамика от късноантичната епоха.

Направени бяха и спускания и пред южните склонове на н. Чиракман, където през изминалите години бяха намерени железни котви и средновековна керамика, локализиращи пристани от Средновековието. Налага се изводът, че през средновековната епоха корабите са приставали на запад от днешния залив, на около 300 м от брега и на дълбочина от 9 до 11 метра.

И.Иванов (Варна)

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩЕ "АРСЕНАЛА"

Подводните археологически поручвания на наколното селище "Арсенала" през 1986 г. бяха извършени с помощта на водолази от СП "Язовири и каскади" - София и СП "Черноморски риболов" - Варна. Времето на проучването обхвана периода

12 ноември - 22 декември. Целта на разкопките бе да се довърши изследването на площ от 25 м^2 до стерилен пласт, започнало през 1984 - 1985 г.

Изцяло бяха проучени нива IX и X, които се намираха на дълбочина 4,70 - 5,00 и 5,00 - 5,30 м от съвременното ниво на водата. Поради изчерпване на културния пласт бе продължено в дълбочина само на малък участък като се достигна до пласт, в който са забити дървените колове. Общото изследване на тази част от наколното селище показа, че от 2,40 до 4,40 м от нивото на водата се намира пласт от глина смесен с едри, черни миди и други черупки и съвсем малко пясък. Археологическите материали са само от бронзовата епоха. От 4,40 до 5,30 м се намира пласт, съставен от пясък, примесен от миди и охлюви и почти без глина. В най-горната си част този пласт почти няма археологически материали, но в дълбочина са намерени глинени съдове от късната енеолитна и ранната бронзова епоха, като енеолитните преобладават. Не можа да се види разлика в структурата на напластявания, за да може да се докаже различие между двете епохи при културните наслоявания. От 5,30 - 5,40 м до 6,00 м е друг пласт, съставен от глина, примесена със ситни миди и охлюви и малко пясък. Без археологически материали. Следващ пласт, съставен от едрозърнест сив, плътен пясък и почти без глина се откри от 6,00 до 6,40 м дълбочина. След него в дълбочина се появи пласт от сива, плътна и мазна пластична глина. Найдълбоко забитите колове достигаха до нея.

По време на проучването бяха взети проби от 43 кола от различни нива за дендрохронологическо изследване. От проучените през 1986 г. пластове бяха взети и проби за поленов анализ и палеозоологически изследвания.

В проучените IX и X нива бе намерен археологически материал, състоящ се предимно от фрагментирани и цели глинени съдове от късната халколитна и ранната бронзова епоха, сечива от кост и рог на елен, както и глинена животинска фигурка.

М.Лазаров (Варна)

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ПРИ ПОМОРИЕ

Подводните археологически проучвания край Поморие през 1986 г. бяха съсредоточени в района между Базата на ОСО - хотел "Поморие" - почивната станция на МВР и мигалката. Основната цел бе да се потърсят останки от установени при поранни проучвания (1967 и 1969 г.) струпвания на амфори, за да се разбере характера на струпванията,причините за оставянето на тези амфори под водата.

Бяха установени три основни групи от амфорни фрагменти. Те лежат сега върху и в подножието на малки рифове, разклонения на големия риф, който върви от брега пред хотел "Поморие" към мигалката. По-голямата част от амфорите са от два типа от V - VI в., което навежда на мисълта, че това са останки от разбил (и) се в рифа кораб (и).

В изследвания район преобладават материали (предимно амфори) от V - VI в. - период на нов икономически подем по Западното Черноморие, в който на Анхиало се пада значително място като удобно пристанище за търговските и военни кораби на Византия. И през по-ранния период и през Средновековието Анхиало е основното износно пристанищена на южнобългарските земи. В това отношение установените по време на подводните археологически проучвания резултати са от важно значение. Но досегашните проучвания все още не могат да ни дадат отговор къде се е намирало пристанището на Анхиало и това очевидно трябва да бъде задачата на бъдещите търсения.

К.Карайотов (Бургас)

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ "ШЕЛФ-ЮГ" В ЗАЛИВА ПРЕД УСТИЕТО НА РОПОТАМО

От 1.IX. до 20.IX.1986 г. ДС "Морско общество" проведе традиционната археологическа експедиция "Шелф-юг" в акваторията на залива пред устието на река Ропотамо.

Резултатите от тази четвърта по ред експедиция доказват, че през първото хилядолетие пр.н.е. върху нос "Св.Димитър" пред устието на Ропотамо е съществувало значително селище. Към имената Тера и Ориоспотамо сега можем да прибавим още едно по-старотракийско име Херсонесос. Основание за това ни дават керамичните находки от тази година, които говорят за един интензивен поселищен живот на нос "Св.Димитър" още през V-III в.пр.н.е. Сред материала най-многобройни са амфорите, повечето от които са фрагментирани. През тази година се откри една втора цяла амфора от остров Тасос с печат върху дръжката, от IV в.пр.н.е. и чернофирнисов киликс, датиран от третата четвърт на V в. пр.н.е. При разчистването на житницата, която се намира на брега, се откри четирибуквен печат върху керемида "АПОЛ", който свидетелствува,че сградите са били с керемиди,произведени в Аполония Понтика през IV в.пр.н.е.Изброените находки говорят, че това пристанищно селище

може да бъле Херсонесос, за който се споменава, че се намира на юг от Аполония. Освен на материала, ние се базираме и на факта, че полуострова между устието на Ропотамо и блатистата местност Стамопуло всъщност е най-големият полуостров на юг от древна Аполония. Тази негова физическа характеристика би могла да бъле основание той да се нарече Херсонесос, заедно със селищата, които са се намирали тук. Това са пристанището пред устието на Ропотамо и селището непосредствено до върха на Маслен нос.

"Шелф-юг" 86 ни донесе много материали от късната античност. Сред тях е една интересна стомничка с глинено капаче, прикрепено към вертикалната дръжка, вносен поднос с изображениение на сърна и няколко цели амфори. В по-голямо количество бяха открити цели амфори от времето, когато пристанището се е наричало Ориоспотамо - от X - XIV в. и от първите векове на османското владичество. Откри се и средновековна амфора с български графитен надпис: "ИСФ", един фрагментиран поднос, украсен посредством сграфито техника с изображение на платноходка. Това е пряко свидетелство за привързаността на късносредновековния българин към морската тематика.

М.Лазаров (Варна), К.Порожанов (София), В.Попов (Созопол)

ПРОУЧВАНИЯ В ЗАЛИВА НА УРДОВИЗА I

В южния залив на Урдовиза, Бургаски окръг, са провеждани подводни археологически експедиции през 1967,1973,1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1984 и 1986 години. Тук има открити материали от бронзовата епоха, античността и средновековието.

През 1986 г. задачата на експедицията бе окончателно да се разчисти средновековният ветроход, разкопаван през 1982 и 1984 години, с оглед запазването на информацията, носена от него - като местен плавателен съд; след това проучванията трябваше да се насочат към района на сивочерна тракийска керамика, в която бе попаднал кораба

Методика: 1. план-квадратна мрежа със страна на квадрата 5 м; 2. работа със смукачка според наклона - от високо към ниско - от север на юг по системата "растер" с отнемане на слой 15-20 см. 3. геодезично и фотодокументиране.

Работата от първите дни в северната страна на кораба даде неочаквани резултати. Откриха се останки от раннотракийско селище, в което хилядолетия по-късно се е врязал при потъването си средновековният кораб. Това откритие и бързото насипване на вълнолом в посока селището наложи промяна в изпълнението на задачата: първо - проучване на селището под вода, а сетне - на ветрохода. Консултант на проучванията стана Румен Катинчаров.

Открити бяха над 400 керамични фрагмента, над 100 късове от кости, части от опалена глина и колове от жилища. Всичко това на една площ от 4 квадрата, като трябва да се има предвид, че на дълбочина два (2) метра от морското дъно се стигна само около съединителната точка на тези 4 работни квадрата. Всъщност, разкопана е площ приблизително с размерите на един квадрат (5 х 5 м), чийто център е съединителната точка на четирите квадрата.

Според досега откритата керамика, това селище на морското дъно се датира в раннобронзовата епоха. Взети са проби от над 10 дървени кола, които ще бъдат подложени на изследвания, с оглед по-нататъшното проучване на селището. Даден е за обработка и костния материал. Взет е дънен профил при най-дълбоката точка на сондажа.

Откритият обект има изключително висока научна стойност. В световната подводна археология са разкопавани много малко потънали селища - в България, Швейцария и Франция. Цялостното разкопаване и изучаване на селището ще даде данни за стопанския живот и социално-икономическата структура на населявалите го раннотракийски общности. Фактът, че селището е под вода, на определена дълбочина, предполага изследване промените нивото на морето и климата или най-общо - на географските условия. Резултатите от едно такова комплексно и интердисциплинарно изследване несъмнено ще хвърлят светлина върху обясненията в промените и развитието на материалния живот през РБр или с други думи - ще дадат допълнителни аргументи при интерпретирането на тракийската археология и културна история от тази епоха.

В.Велков, Б.Димитров, В.Найденова (София)

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ В ЗАЛИВА НА УРДОВИЗА, II

Изследванията в залива на Урдовиза имаха спасителен характер и се наложиха поради реконструкция на южния бряг на Урдовиза. Те се проведоха през м. юли с леководолази от ГПУ

"Космос" към НЕК - ЮНЕСКО. Беше събрано голямо количество археологически материал, главно керамика, която потвърди, че животът тук е започнал през края на II хил. пр.н.е. и е продължил и през ранната желязна епоха. Особено интензивен е през елинистическата епоха (IV-II в. пр.н.е.). По-малко материали има от периода III - IV в. Период на разцвет селището преживява през късната античност и ранновизантийската епоха. То продължава да съществува и през X - XII в. Урдовиза продължава да бъде богат и голям град и през периода XV - началото на XVII в. През първата половина на XVII в. населението му се изселва във вътрешността на Странджа и остава да функционира само пристанището до XIX в.

Различните етапи в развитието на Урдовиза са документирани и със сведения в различни исторически извори.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Е.Божилова (София)

ПАЛЕОЕКОЛОГИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ УСЛОВИЯ В МИНАЛОТО В БЪЛГАРИЯ

Главната цел на палеоекологичните изследвания е реконструкцията на миналите екологични условия, включително климата, почвите и растителността за дадена област както във времето, така и в пространството. В този сложен процес за опазване на растителния свят в миналото важна роля се отрежда на спорово-поленовия анализ, който е един от най-често прилаганите и популярни методи в палеоекологията.

Историята на растителността в значителна степен е повлияна от развитието на климата.

Проследяването на растителните промени се усложнява, след като човекът чрез стопанска дейност става един от основните фактори за много от измененията в екологичните условия. Тази дейност започва да се проследява в поленовите диаграми от Източна България от неолита. С времето тази дейност има по-съществени мащаби в използването на ресурсите на живата и неживата природа и всеки етап се регистрира в диаграмите главно с намаление на дървесните.

Въз основа на проведените палеоекологични изследвания в Добруджа (Дуранкулак, Шабла), Северното и Южно Черноморско крайбрежие (Варненско езеро и Аркутино блато) и то в непосредствена близост с археологични обекти, стана възможно проследяването на общите тенденции в промените на растителността в последните 15 000 години. Установени са и климатичните промени в този период от време и се определи степента на тяхното въздействие върху растителността, хидрологичните и общо екологични условия.

Направен е опит да се установи радиохронологията на регистрираните промени в общоекологичните условия в района на археологичните обекти в тази част на страната.

Ц.Попова (София)

СЪСТОЯНИЕ НА ПАЛЕОЕТНОБОТАНИЧНИТЕ ПРОУЧВАНИЯ В БЪЛГАРИЯ

Палеоетноботаниката е сравнително нова наука, възникнала на границата на две науки - археология и ботаника. В последните години значението й нарасна с натрупването на богат археологичен материал, тъй като много често растителните останки са свързани с човешка дейност и фиксират определени етапи от одомашняването на културните растения.

Детайлни и систематични проучвания на материали от археологически обекти досега у нас са правени твърде малко. През последните години тези изследвания се подновиха.

Необходимо е да се обърне внимание в редица аспекти:

- правилно събиране на палеоботаничния материал;
- правилна интерпретация при определянето на растителните остатъци;
- използване на количествени методи;
- математическа обработка на резултатите;

- да се обърне внимание на редица диворастящи растения, използвани до възникването на земеделието;
- използване на етноисторически източници;
- използване на етнографски модели, с цел правилно интерпретиране на изкопаемите материали.

Т.Стойчев (София)

ПРОУЧВАНИЯ НА ГРАФИТИ ОТ ПЕЩЕРИ ПРИ С. ЦАРЕВЕЦ, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

В скалните откоси на масивите Средния камък и Говедарника в землището на с. Царевец има 28 пещери, отворите им са с южно изложение към р. Искър и са на височина 5 до 15 м над ерозионния базис. По стените и сводовете на образуваните в мастрихтски дебелопластови варовици кухини, има запазени десетки надписи на кирилица, стотици графити, вкопани изображения и знаци. Документирането на този скален комплекс се извърши на два етапа. Под ръководството на Г.Антонов се проведоха серия от експедиции под егидата на НЕК - ЮНЕСКО за периода 1979-82 г. Изготвени са топографски карти, снети са естампажи от графитите и епиграфския материал в мащаб 1:1 и е създадена обширна фотодокументация.

През 1986 г. по линия на организираната от БФПД експедиция "Пещери и история на България" под ръководството на Т.Стойчев и М.Златкова се извърши ревизиране на естампажите на място и се създаде прецизна система за локализацията им.

След консултации с В.Герасимова-Томова и С.Иванова от АИМ, графитите и надписите се изчертаха еднотипно, съгласно методиката използвана от Бернския университет за документиране на милиярни камъни.

Направи се опит за относителна типологична класификация на графитите и вкопаните рисунки. Изображенията се определиха като: зооморфни, фитоморфни, антропоморфни, "решетки" от 5 типа, единичнозащриховани, двойнозащриховани, със зигзагообразни линии, частично запазени и неопределени - които не се вместват в изброените групи. Обособиха се 4 типа знаци с астрономическо съдържание - слънчеви символи, символи на звезда, звездни съчетания, календарни записи. В отделни групи се отделиха кръстове и геометрични знаци.

Установи се, че варовиците, които изграждат масивите, са сравнително чисти и меки - с твърдост 3 до 3,5 (по 10-степенната таблица на Моос). Направиха се серия от експерименти за получаване на ясна и чиста линия върху описаните варовици с различни остриета. За целта са необходими оръдия с твърдост над 5 по Моос и на тези условия отговарят материалите: кремък, желязо, стомана и др. Повечето изображения са изпълнени с техниката сграфито, но има и такива, които са изцяло вкопани. В някои случаи се срещат и комбинации от използването на двете техники при изпълнението на един и същи графит. Параметрите, с които са характеризирани линиите на графитите са широчина, дълбочина и профил на жлеба им. Изведоха се следните типове профили на жлебовете: V-образен, U-образен, правоъгълен, трапецовиден, променлив и неясен - при трудно-

различимите линии вследствие на ерозията на скалата. Сред изображенията или в самостоятелни групи се срещат плитки и дълбоки ямички с: конична, полусферична, елипсовидна, пирамидална и неправилна форма.

В немалко от случаите се установи, че някои графити са смислово подредени и свързани в общи композиции. Срещат се и такива, които частично се застъпват или напълно се припокриват цели групи от изображения. Това е довело до някои негативни страни при тълкуването им в частичните и фрагментарни, досега публикувани материали от комплекса. Някои автори, като М.Аспарухов свободно са дорисували или силно са деформирали графитите, взели са само отделни по-ясно различими комбинации от линии, разчленили са изкуствено композициите и във връзка с това са им дали друга интерпретация.

В процеса на работа се затвърди възникналото още в първия етап становище, че комплексът е средище на различни култури. Оставените следи в пещерите на двата масива по всяка вероятност датират още от праисторическата епоха, но за конкретно установяване на хронологичните граници на съществуване са необходими сондажни проучвания. Съпоставянето на документираните материали с аналози от прабългарски скални рисунки от територията на СССР, с графити от бронзовата епоха в Грузия, с образци от пещерите в Пиринеите и др. се осъществява към Групата за интердисциплинарни изследвания.

Установи се, че състоянието на рисунките силно се е влошило, съпоставено с данни от 1979 г. Това е в резултат от естествената ерозия на скалата, развитие на колонии от микроорганизми, водорасли, лишеи и мъхове. В някои случаи са регистрирани умишлени механични повреди, заличаване на части от графити и надписи, а в други случаи повтарянето им с молив и химикалка. Необходима е спешната консервация и ефикасно опазване на това най-голямо, от известните досега находища на графити у нас. В наслагите от пещерите и пред тях няма иманярски изкопи и пластовете видимо не са нарушени.

ТИРАЖ 600 броя